

Försvarets traditioner i framtiden med översiktlig historik från 1500-talet

Denna 2020-09-07 uppdaterade digitala version (med bilagorna 1–7) hålls löpande aktuell.

Nu pågår en omfattande uppdatering och komplettering av detta traditionsdokument med tillförande av vad som hänt 2015–2020 anledning av det försämrade omvärldsläget från 2015.

Det har föranletts av en ominriktning från (i stort sett) huvudsakligen internationella insatser till prioritering och förstärkning av det nationella försvaret, en väsentlig ökning av försvarsanslagen, återinförande av värnplikten och återuppbyggnad av infrastrukturen. Riksdagen har beslutat om ökning av försvarsanslagen, Gotlands regemente har återuppstått och ytterligare förband är under planering för att återuppsättas.

Försvarsgrenarnas ledning med staber har flyttat ut från Stockholm och Försvarsmaktens har från 2020 en ny ledningsstruktur med bland andra militärregionerna, utbildningsgrupperna och hemvärnsbataljonerna ingående under rikshemvärnschefen.

Den nya utgåvan bedöms i bearbetad form komma ut både i tryck (som ersättning för 2012 års tryckta utgåva) och i digital form i mitten på 2021.

<http://www.sfhm.se/verksamhet/forsvarets-traditionsnamnd/skrift-om-forsvarets-traditioner/>

Vid eventuella frågor, kontakta gärna urban.schwalbe@sfhm.se

Den ursprungliga tryckta versionen (med bilagorna 1–2) är publicerad som
Statens försvarshistoriska museer
Skrift nr 19, 2012
(ISBN 978-91-978595-5-4)

1. Förord till den tryckta versionen 2012

Försvarets traditionsnämnd (TradN) har på eget initiativ utarbetat denna skrift med beskrivning av det historiska arvet för att lämna rekommendationer till hur traditionsfrågorna bör lösas och hanteras i samband med de stora strukturella förändringar som nu sker inom Försvarsmakten.

Fram till början av 1980-talet fanns ingen fast instans för traditionsfrågor utan dessa behandlades på olika håll i Försvarsmakten (FM). Från den 1 juni 1982 accepterade Armémuseum (AM), som ända sedan 1930-talet på ett eller annat sätt varit engagerat i arméns traditionsfrågor, arméchefens uppdrag att handlägga arméns traditionsfrågor. Arméns traditionsnämnd inrättades 1983 och höll sitt första sammanträde den 17 januari 1984.

Mycket snart ändrades ärendenas omfattning och den 1 juli 1985 bildades på uppdrag av regeringen *Försvarets traditionsnämnd* med uppgift att lämna råd till FM i traditionsfrågor. 1992 insattes nämnden som en egen organisatorisk enhet i myndigheten Statens Försvarshistoriska Museer (SFHM).

Traditionsnämnden utgör, i sin egenskap av rådgivande och stödjande i traditionsfrågor, en efterfrågad resurs även bland myndigheter, organisationer och enskilda utanför Försvarsmakten samtidigt som den är en viktig kunskapsbank.

1990 års utredning ”Försvarets traditioner i framtiden” gjordes av Statens Försvarshistoriska Museer på uppdrag av försvarsministern för att, med stöd av Traditionsnämnden, lämna förslag till hur traditionsfrågorna borde lösas i samband med de då aktuella förändringarna inom försvaret. Då fanns ett stort antal militärområden, försvarsområdesförband, fördelningar, brigader och andra krigsförband, regementen, kårer, specialtruppförband, marinkommandon, kustartilleriförband, skolor och utbildningscentra, sjöstridsförband, flygflottiljer etc. Det mycket stora antalet krigsförband fanns som kadrar i grundorganisationen. Inriktningen var nästan uteslutande mot det nationella, bygdeanknutna och territoriellt organiserade mobiliserande (total-)försvaret om drygt 600 000 man med begrepp som krigsförband (mobiliserande förband), armé, truppslag, marin, kustflotta och flyg. Antalet enheter totalt att behandla traditionsmässigt var, lågt räknat, hundratals (att jämföra med dagens 35–40 organisationsenheter och ett avsevärt mindre antal krigsförband samt ett fyrtiotal hemvärnsbataljoner).

Successivt har sedan dess mycket stora förändringar ägt rum och Försvarsmakten har från 2010 fått en helt annan inriktning. Detta har föranlett Traditionsnämnden till att ta detta initiativ som, med rekommendationer för framtiden, kopplar ihop traditionsarvet med nuvarande struktur.

Utredningen har letts av ordföranden, överintendent Staffan Bengtsson och huvudsekreterare har varit sekreteraren i Traditionsnämnden, PA/överstelöjtnant Urban Schwalbe. Den har bedrivits försvarsgrensvis i seminarieform och i arbetsgrupper med avslutande övergripande seminarier.

Övriga som deltagit är ledamöterna biträdande överintendent Johan Engström/SFHM, museichef Mikael Parr/ FVM, museichef Hans-Lennart Ohlsson/Statens maritima museer (SMM), statsheraldiker Henrik Klackenberg/Riksarkivet (RA), 1:e arkivarie Jan Dahlström/Krigsarkivet samt överstelöjtnant Stefan Sandborg/armén, örlogskapten Anders Hörnfeldt/marinen och major Hans Olenäs/flygvapnet. Sakkunniga som deltagit är 1:e försvarsantikvarie Christian Braunstein, SFHM/Kansliet för Sveriges militärhistoriska arv (SMHA)/armén, PA/kommendör Sune Birke och PA/kommendörkapten Per Wahlberg/marinen, PA/överstelöjtnant Lennart Berns/flygvapnet, överstelöjtnant Richard Beck-Friis Häll, chef för kommendantstaben i Stockholm samt 1:e intendent Thomas Roth/AM. Därutöver har följande deltagit: PA/överste Leif Törnquist (som även medverkat i 1990 års traditionsutredning och tidigare varit styresman för Armémuseum och senare överintendent för SFHM) samt Mats Jonsson/Rikshemvärnsstaben. Överstelöjtnant Olle Strid och kapten Patrik Laestadius/Försvarsmaktens högkvarter (HKV) har följt utredningen och medverkat i synkroniseringen med Högkvarterets traditionsdokument.

Stockholm den 25 april 2012

Staffan Bengtsson

Urban Schwalbe

Innehåll

Inledning, sammanfattning och rekommendationer	8
Försvarsmaktens organisatoriska förändringar under de senaste 25 åren	9
Sammanfattning och rekommendationer.....	9
Former för personligt uppträdande och ceremonier samt etiska riktlinjer	11
Traditionsbegreppet och traditionsvårdens omfattning.....	11
Hantering och vård av fälttecken	11
Bemärkelse- /minnesdagar	11
Monument och minnesmärken.....	12
Vänförband.....	12
Övrigt.....	12
Olika traditionssteg i samband med organisationsförändringar.....	12
Sammanslagning.....	12
Föra traditionerna vidare från.....	12
Bevara minnet av.....	12
Försvarsmaktens (krigsmaktens) högsta ledningsstruktur	13
Allmänt	13
Överbefälhavaren och försvarsgrenar	14
Bakgrund	14
Hantering av försvarsgrenarnas traditioner	14
Armén.....	14
Marinen	14
Flygvapnet	15
Högkvarteret/Försvarsstaben och högre ledning	16
Ny operativ insatsledning i Högkvarteret från 2020	17
Den nya gemensamma regionala strukturen.....	17
Överkommendanten i Stockholm	18
Övriga försvarsanknutna myndigheter och Försvarshögskolan.....	18
Försvarsdepartementet (lant- respektive sjöförsvarsdepartementen)	18
Försvarets civilförvaltning	18
Försvarets sjukvårdsstyrelse	18
Fortifikationsverket	19

Försvarets materielverk	19
Totalförsvarets forskningsinstitut	19
Försvarets radioanstalt.....	19
Totalförsvarets rekryteringsmyndighet.....	19
Försvarshögskolan.....	20
Statens försvarshistoriska museer	20
Krigsarkivet.....	20
Armén.....	20
Bakgrund	20
Armén organiserar och utbildar markstrids- och luftvärnsförband.....	22
Indelning av markstridsförbanden	22
Arméförbanden idag	23
Specialförbanden.....	23
Hantering av traditioner i framtiden.....	24
Hemvärnet med militärregioner, utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner	25
Bakgrund	25
Civilområden och civilförsvar	25
Nuläge	26
Militärregioner	26
Historik	26
Nuläge.....	26
Utbildningsgruppernas och hemvärnsbataljonernas indelning regionvis.....	27
Utbildningsgrupper (övergripande).....	27
Södra militärregionen (MR S).....	27
Västra militärregionen (MR V).....	28
Mellersta militärregionen (MR M)	29
Norra militärregionen (MR N)	31
Hemvärnets stridsskola (HvSS).....	32
Driftvärn	33
Frivilliga försvarsorganisationer	33
Allmänt	33
Organisation och bakgrund.....	34
Marinen	35
Allmänt	35

Den marina historien 1522–2000.....	35
Utvecklingen 2015–2020.....	41
Nuläge.....	41
Hur traditionerna bör hanteras i framtiden	41
Sedvanor, regler, föremål m.m.	42
Flygvapnet	49
Flygvapnets förbandstyper.....	49
Flygflottiljer och skolor sedan flygvapnets bildande.....	49
Historik 1912–2000	50
Historik 2000–2015	50
Historik 2015 till 2020	51
Nuläge.....	51
Hantering av flygvapnets traditioner	52
Gemensamma lednings- och underrättelseförband.....	53
Allmänt	53
Ledningsregementet/LedR.....	53
Allmänt	53
Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum (FM UndSäkC) med Försvarets tolkskola (TolKS)	53
Försvarsmaktens Telekommunikations- och informationssystemsförband (FMTIS).....	54
Historisk bakgrund fram till 2015.....	54
Historisk bakgrund från 2015	54
Nuläge.....	54
Försvarsmaktsgemensam logistik med civila motsvarigheter	54
Allmänt	54
Historisk bakgrund till 1980.....	54
Områdesbundna underhållsförband.....	55
Försvarsmakten utnyttjade det civila samhällets resurser	55
Ledning av underhållstjänsten	56
Sjukvård i krig	57
1980 – 2015.....	57
Fältsjukhus.....	57
Marinen	58
Flygvapnet	58

Civil sjukvård.....	58
2015 - nutid	58
Försvarsmedicincentrum.....	59
Skolor och centra.....	60
Allmänt	60
Hur traditionerna bör hanteras i framtiden	60
Militärhögskolan Karlberg (MHS-K).....	61
Historisk bakgrund	61
Nuläge.....	61
Militärhögskolan Halmstad (MHS-H).....	62
Historisk bakgrund	62
Nuläge	62
Markstridsskolan (MSS).....	62
Bakgrund	62
Nuläge.....	63
Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC)	63
Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC).....	64
Historisk bakgrund.....	64
Nuläget	64
Försvarsmaktens HR-Centrum (FM HR)	65
Historisk bakgrund.....	65
Nuläge.....	65
Försvarsmaktens tekniska skola/FMTS	65
Nuläget	65
Försvarsmaktens Telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS).....	65
Historisk bakgrund fram till 2015	65
Historisk bakgrund 2015 till nutid	65
Nuläge.....	65
Försvarsmedicincentrum/FömedC med.....	66
Historisk bakgrund.....	66
Nuläge.....	66
Försvarsmaktsgemensam statsceremoniell verksamhet	67
Allmänt	67
Garnisonstjänstens ledning i Stockholm	67

Högvaktstjänst och högvaktslokaler.....	68
Historik	68
Högvaktens och kommandantskapets lokaler	70
Nuläge	70
Hur traditionerna bör hanteras i framtiden	71

Bilagor som är åtkomliga på SFHM:s hemsida:

<https://www.sfhm.se/verksamhet/forsvarets-traditionsnamnd/skrifter-om-forsvarets-traditioner/>

Bilaga 1 Förteckning över museer med traditionsanknytning (finns även i den tryckta versionen och är här digitalt uppdaterad)

Bilaga 2 Arméförbandens härstamning (finns även i den tryckta versionen som utvikiningsbilaga och är här digitalt uppdaterad)

Bilaga 3 Förteckning över Hemvärnets bataljoner militärregionvis (endast digitalt)

Bilaga 4 Kamratföreningar/motsv. (endast digitalt)

Bilaga 5 Urval av bibliografier (endast digitalt)

Bilaga 6 Förteckning av länkar inom traditionsområdet (endast digitalt)

Bilaga 7 Rang och nummer inom svenska armén (endast digitalt)

Eventuella rättelser och kompletteringar i skriften med bilagorna 1–7 kommer efterhand att läggas ut på hemsidan.

Inledning, sammanfattning och rekommendationer

Omstruktureringen av Försvarsmakten har främst i slutet av 1990-talet och kring sekelskiftet 2000 varit mycket omfattande genom att flertalet av de förband som fanns fram till 1997 lagts ned eller omorganiserats och att Försvarsmakten 1994 blivit en myndighet. Se bland annat Försvarsmaktens arbetsordning (FFS 2010:9).

Aktuell förteckning över Försvarsmaktens nu befintliga traditioner finns numera samlad i Försvarsmaktens reglemente Parad 1–8. Länkar till dessa publikationer återfinns i bilaga 6 (som ligger på särskild plats i SFHM hemsida).

Se länken till ”Parad 6”, där numera det mesta om traditioner och traditionsarv tydligt framgår och därför som regel inte upprepas i detta dokument:

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-parad-6-2017.pdf>

Det huvudsakliga syftet med utredningen är att komplettera Högkvarterets utförliga traditionsdokument och till detta ge en historisk bakgrund och rekommendationer till hanterande av traditionerna i den nya Försvarsmakten.

På grund av det försämrade omvärldsläget har under senare år en parlamentarisk försvarsberedning arbetat fram en ominriktning från (i stort sett) huvudsakligen internationella insatser till prioritering och förstärkning av det nationella försvaret, vilket innebär en väsentlig ökning av försvarsanslagen, återinförande av värnplikten och återuppbyggnad av infrastrukturen. Riksdagen har beslutat om ökning av försvarsanslagen. Gotlands regemente har återuppstått och ytterligare flera förband kan tillkomma.

Dessutom har operativt sett militärregioner, fristående från regementen (motsv.) återuppstått från 2017, där hemvärnsbataljonerna ingår från 2020-02-01.

Begreppen armé, marin, flygvapen, arméns truppslag, marinens vapenslag och flygvapnets flygslag används här av praktiska skäl eftersom de naturligt förekommer i traditions- och uniformssammanhang.

Med truppslag inom armén menas infanteri-, kavalleri-, pansar-, artilleri-, luftvärn-, ingenjör-, signal- och trängförband.

Med vapenslag inom marinen menas flottan och amfibiekåren (tidigare kustartilleriet).

Med flygslag inom flygvapnet menas jakt (J), attack (A) och spaning (S). Skolflyg (SK) och transportflyg (TP) räknas inte som flygslag.

Traditionsarvet har i stor utsträckning, då så varit möjligt, övertagits av kvarvarande ofta omstrukturerade förband och skolor (motsv.). De avvecklade territoriella staberna under militärområdena, senare militärdistrikten, har inordnats under vissa kvarvarande förband såsom utbildningsgrupper tillsammans med hemvärdet och de nationella skyddsstyrkorna. Hemvärdet har övertagit traditionerna från geografiskt närliggande nedlagda, oftast infanteri-, förband där kvarvarande reguljärt förband saknas.

Vissa nya förband för internationella insatser, som ”Nordic Battle Group” med internationell sammansättning, har organiserats och fått egna fälttecken, heraldiskt vapen och andra traditionsattribut.

Specialförbanden (SF) är en annan ny organisationsenhet och från traditionssynpunkt ett nytt begrepp, som här behandlas särskilt.

Krigsmaktens/Försvarsmaktens indelning har historiskt bestått av armé-, marin- och från 1920-talet flygstridskrafter. De har vid behov varit sammansatta, men skillnaderna mellan truppslag och vapenslag har varit stora ”mentalt” sett.

Försvarsmaktens förband är numera organisationsmässigt stridskraftindelad med ca 35 organisationsenheter. Det är i dag olika ansvarsförhållanden avseende produktion och insatsledning.

Här görs därför en kort beskrivning i stort.

Fram till december 2013 var arméinspektören (AI), marininspektören (MI) och flygvapeninspektören (FVI) inom Insatsledningen främste företrädare för resp. förband.

Genom Försvarsmaktens nya arbetsordning från december 2013 har arméinspektören (AI), marininspektören (MI) och flygvapeninspektören (FVI) flyttat från Insatsledningen till Produktionsledningen och benämns fortsättningsvis armé, marin- och flygvapenchefer och är främsta företrädare för respektive stridskrafter.

Vad som i följande text anges för inspektörer och främsta företrädare avser således i fortsättningen armé, marin- och flygvapencheferna, insatschefen, chefen för militära underrättelse- och säkerhetstjänsten, försvarslogistikchefen, ledningssystemchefen och rikshemvärnschefen beträffande traditionsansvar.

Försvarsmaktens organisatoriska förändringar under de senaste 25 åren

Militärområdenas indelning förändrades 1991 då Södra, Mellersta och Norra militärområdena bildades genom sammanslagningar av de tidigare sex militärområdena. Denna indelning förändrades i sin tur år 2000 då militärområdena omvandlades till tre militärdistrikt, ansvariga främst för hemvärnets verksamhet. Samma år slopades även försvarsområdesorganisationen, som hade förändrats från försvarsområdesstaber till försvarsområdesregementen 1973, för att i några fall återuppstå som försvarsområden när vissa regementen drogs in under 1990-talet.

Militärdistriktet slopades i sin tur 2004 för att efterträdas av utbildningsgrupper för utbildning av hemvärnsförband. Att det inte fanns någon högre regional ledning visade sig vara ohållbart, varför fyra stycken militärregioner bildades 2013. Chefskapet för en militärregion kopplades till en regementschefsbefattning, så tillvida blev chefen för Livgardet även chef för Mellersta militärregionen. Detta förändrades i november 2017 då särskilda chefer för regionerna tillsattes.

Den högsta ledningen förändrades 1994 då Försvarsstaben, Arméstaben, Marinstaben och Flygstaben slogs samman till ett gemensamt Högkvarter. Då bildades också Militära underrättelse- och säkerhetsledningen (MUST) genom sammanslagning av två olika ledningsfunktioner i Försvarsstaben. Samtidigt försvann försvarsgrenscheferna för att 2016 återkomma som försvarsgrensledningschefer, alltså till exempel Marinchefen istället för tidigare Chefen för marinen. Försvarsgrensledningarna kommer i närtid att flyttas ut från Högkvarteret, arméledningen till Kungälv, Marinledningen till Muskö och Flygvapenledningen till Uppsala.

Försvarsmaktens organisatoriska förändringar från 2020: se kapitlet "Försvarsmaktens högsta ledningsstruktur" nedan.

Sammanfattning och rekommendationer

Traditionernas syfte är att skapa samhörighet, god förbandsanda och yrkesstolthet, ytterst att effektivisera försvaret och göra det trovärdigt. Därigenom förbättras möjligheterna att rekrytera och behålla skicklig personal och höja effektiviteten. Krigshistorien omges med många exempel på traditioners stora betydelse. Vet man inte varifrån man kommer, hur vet man då vart man är på väg?

Förbandsanda och traditioner tar lång tid att skapa eller förbättra men kan snabbt brytas ned. De som finns måste därför vårdas. Traditioner som inte "lever" är inte traditioner utan historia. De i en internationell jämförelse unikt gamla svenska förbandstraditionerna är i detta sammanhang av stor betydelse att bevara.

Stödet från Högkvarteret och förbandens (motsv.) ledning är av avgörande betydelse för att hålla traditionsarvet levande. I vad avser avvecklade förband, skolor med flera beslutar Försvarsmakten om med vilken ambition (kostnadsinsats) traditionsansvaret skall utövas.

Kamratföreningar och övriga militärkulturhistoriska föreningar enligt bilaga 4 har i sammanhanget en viktig roll i det traditionsbevarande arbetet. De kan tilldelas en mera aktiv roll, eftersom det också finns en stor kompetens i deras led, vilket inte minst visas av de skrifter, uppvisningar m.m. som de producerar. Detta kan kräva stöd från Försvarsmakten.

För Traditionsnämnden är det därför angeläget att framhålla traditionernas betydande roll så att organisation och ekonomiska förutsättningar skapas på central, regional och lokal nivå för att behålla ett av de grundläggande elementen för stridsduglighet. Med dagens mer strikta ekonomiska inriktning finns en risk för att hänsyn inte tas till de "mjuka" faktorerna som förbandsanda och traditioner. Farhågan finns att dessa kan "komma bort" om de inte tidigt kommer med i resonemangen kring ny organisation vid skapandet av det nya insatsförsvaret.

Det är notabelt att synen på traditionernas betydelse och roll snarare har ökat än minskat, vilket traditionsnämndens löpande kontakter på såväl förbandschefs- som ”gräsrotsnivå” visat under de senaste åren, inte minst hos de nyorganiserade förbanden. Försvarets traditionsnämnd identifierar, systematiserar och förtecknar Försvarsmaktens traditionsarv samt lämnar råd till Försvarsmakten hur traditionsarvet bör tillvaratas och transformeras till traditionsansvar som fördelas på organisationsenheter inom Försvarsmakten. Traditionerna kopplas naturligt till FM:s organisationsenheter och krigsförband.

Traditionsnämndens arbete i denna fråga bedöms ligga rätt i tiden eftersom många osäkerhetsfaktorer finns avseende traditionsvården vid krigsförband och hemvärnsbataljoner. Det gäller också att hitta den nivå som ”känner för” och har kompetens för hanterande av traditionerna.

Traditionsnämnden rekommenderar att produktionsledningen ansvarar för traditionsverksamheten eftersom denna leder organisationsenheter, skolor och centra samt ansvarar för produktionen (dvs. skapandet och vidmakthållandet) av förband.

Krigsförbandens traditioner är en mycket viktig och aktuell fråga. Deras traditioner bör härledas ur den organisationsenhet som har produktionsansvar för krigsförbandet och föras vidare (utvecklas tillsammans med denna). Undantag är nyorganiserade förband med internationell sammansättning (t.ex. Nordic Battle Group) och de nya specialförbanden, som fått och får egna fälttecken och heraldiska vapen.

Traditioner ska föras in i den nutida strukturen. Det är viktigt att traditioner förs till det som känns naturligt och till det förband som ”känner” för respektive tradition. Känslan för och behovet av traditioner och identitet är i många fall starkast på lägre nivå, dvs. under förbands(organisationsenhets-) nivå.

Vid fördelning av traditionsansvar till förbanden rekommenderas följande: Ett befintligt förband/en befintlig skola bör ha traditionsansvar för eget förband/skola. Det befintliga förbandet bör således leva med sina egna traditioner.

När det gäller fördelning av traditionsarvet för äldre/avvecklade förband, skolor m.m. rekommenderar Traditionsnämnden att följande principer följs:

- *Successionsprincipen*: ansvar för förband/skola, som befintligt förband har efterträtt och där befintligt förbands personal tidigare tjänstgjort i stor omfattning.
- *Funktionsprincipen*: ansvar för förband/skola som hade samma huvudfunktion
- *Den geografiska principen*: ansvar för förband/skola med samma geografiska anknytning som det befintliga förbandet.

Principer inom de olika försvarsgrenarna ges olika i prioritetsordning, vilket framgår nedan och i följande kapitel.

Uppdrag att ”föra traditionerna vidare” (den högre ambitionsnivån) avser, dels det/den befintliga (aktiva) förbandet/skolan (motsv.), dels nedlagda förband/skolor (motsv.) som varit aktiva i närtid. Tidsgränsen för detta fastställs av Försvarsmakten och Försvarets traditionsnämnds rekommendation är max c: a 40 år, dvs. en maximal yrkeskarriär.

Uppdrag att ”bevara minnet” (den lägre ambitionsnivån) avser förband/skolor (motsv.) äldre än tidsgränsen max c: a 40 år. Museer kan vara ett möjligt reservalternativ för ”bevarandet av minnet”.

TradN beskriver i detta dokument för sammanhangets skull översiktligt de som har militära traditioner vid övriga myndigheter med försvarsanknytning och som för örlogsflagga, dvs. FMV, FRA, FORTV, FHS, SFHM och Rekryteringsmyndigheten.

Förband, skolor (motsv.), som avvecklades före den tidsgräns som Försvarsmakten beslutar ska gälla för uppdraget ”att bevara minnet”, kvarliggare (passivt) förtecknade i traditionsarvet (bilaga 2), bland annat för att utgöra underlag för militärhistorisk forskning, produktion av militärhistoriska publikationer m.m.

Eftersom både marin- och flygförband har uppgifter på marken är det traditionsmässigt viktigt att klarlägga hur dessa förband i ”gråzonen” hanteras i detta sammanhang. I detta fall är det traditionsnämndens rekommendation att den geografiska principen ges företräde om funktionsprincipen inte fungerar i det enskilda fallet. Traditionsmässigt

och i andra sammanhang kommer dock begreppen armé, marin och flygvapen att fortleva under lång tid.

Av traditioner ska inte förväntas vare sig logik eller konsekvens. En likformighet är därför varken eftersträvarvärd eller önskvärd. Inom respektive ”försvarsgren” bör respektive ”truppslags/vapenslags” särart ges särskild vikt.

Traditionsnämnden anser att exempelvis förbandets-, arméns-, marinens- och flygvapnets dag kan fylla en viktig funktion för att ge en naturlig koppling av traditionerna till dagen och framtiden.

TradN vill lyfta upp betydelsen av den statsceremoniella verksamheten, vilken också är knuten till det civila samhället och till internationella överenskommelser, något som ger Försvarsmakten ytterligare en plats i det offentliga rummet.

Frågan är således inte enbart en angelägenhet för Försvarsmakten, eftersom statsmakterna gett Försvarsmakten i uppgift att även delta i den statsceremoniella verksamheten inklusive högvaktstjänsten. Traditionsnämnden understryker därför statsceremoniernas viktiga roll och tillråder varsamhet vid eventuella förändringar. Se vidare sammanfattningen i kapitlet Försvarsmaktsgemensam statsceremoniell verksamhet.

Former för personligt uppträdande och ceremonier samt etiska riktlinjer

De är av stor betydelse för tradition och god anda. De behandlas dock inte i detta sammanhang liksom inte heller ceremonier, vilka kan definieras som yttre formalitet av symbolisk beskaffenhet.

Traditionsnämnden vill i detta sammanhang rekommendera Försvarsmaktens befintliga och mycket utförliga instruktioner avseende ceremoniernas genomförande:

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/reglementen/r-parad-1-2017.pdf>

Traditionsbegreppet och traditionsvårdens omfattning

En detaljerad beskrivning framgår av Försvarsmaktens traditionsdokument,

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-parad-6-2017.pdf>

Traditioner indelas i formella och informella traditioner.

Formella traditioner

allmänna traditionsärenden (beskrivning, högtidsdag, vård och förvaltande samt steg vid traditionsöverföring)

ceremoniella ärenden

ärenden rörande fälttecken (fana, standar, dragonfana, flagga, bataljons- och kompanifälttecken, kommandotecken, försvarsministerns särskilda tecken, befälstecken samt förbandschefstecken)

heraldik och valspråk

tjänstetecken och knappar till uniform

förbandsmarscher, signaler, pukfanor, trumpetfanor, notställsdekorationer och trumdekor

utmärkelsetecken och bärandetillstånd

kommunikationskärl

museiärenden

ärenden rörande militära kamratföreningar

Informella traditioner

seder och bruk vid förbandet

Hantering och vård av fälttecken

Sammanställning över Försvarsmaktens fälttecken och bataljonsfanor samt hantering av dessa finns i FM Handbok PARAD 2: Fanor, fälttecken och heraldik

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/reglementen/r-parad-2-2017.pdf>

Bemärkelse- /minnesdagar

De flesta förband (motsv.) har en speciell dag då förbandets historia firas. Denna dag kan ofta kombineras med besöksdag på förbandet (motsv.).

Se vidare Försvarsmaktens Reglemente Parad 1: Stats- och förbandsvisa ceremonier

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/reglementen/r-parad-1-2017.pdf>

Monument och minnesmärken

Försvarsmakten har drygt 750 monument och minnesmärken i Sverige och cirka 240 i 34 andra länder. Av dem i Sverige står cirka 200 på försvarets mark och vårdansvaret ligger då hos aktuellt förband. Omkring 150 står på kyrkogård som är i bruk och är då Svenska kyrkans ansvar. Övriga minnesmärken i Sverige och samtliga utomlands hanteras av den ideella föreningen Svenska militära minnesmärken (SvMM) <https://smvu.se/> som inventerar, registrerar och publicerar dem.

Denna verksamhet stöds ekonomiskt av Försvarsmakten och skötselavtal skrivs med aktuella kamratföreningar. Hantering av minnesmärken framgår i stort av Försvarsmaktens Reglemente Parad 6: Traditionsvård.

Vänförband

Ett antal förband (motsv.) har eller har haft ett eller flera vänförband i andra länder. Detta har aldrig formaliserats.

Övrigt

Bestämmelser för valspråk, traditionsrum och minnesplats, religiösa föremål samt minnessaker och föremål från insatser framgår av Försvarsmaktens Reglemente Parad 6: Traditionsvård.

Olika traditionssteg i samband med organisationsförändringar

Sammanlagning

Två förband läggs ned och ett nytt förband sätts upp, som till exempel f.d. I 1 och f.d. K 1 som nu är Livgardet samt f.d. I 19 och f.d. P 5 som 1974 blev f.d. I 19/P 5 och numera är I 19.

Föra traditionerna vidare från

Organisationsenhet för traditionerna vidare från ett avvecklat förband genom att föra dess heraldik och fana antingen tillsammans med, eller inarbetat i ny heraldik och/eller nytt fälttecken. Organisationsenheten övertar eller införlivar dessutom valspråk och andra traditionsföremål i sitt förband. På det immateriella planet förs traditionerna vidare genom att förbandets utbildningstradition, särskilda kompetenser m.m. inkluderas i det nya förbandet samt att firande av t.ex. högtidsdagar inarbetas.

Organisationsenhetens traditioner ska i framtiden inkludera det förband som traditionerna förs vidare från (ingår i härledningen av förbandets historia). En organisationsenhet som avvecklas och samtidigt organisations- och traditionsmässigt sammanslås i annan ny eller befintlig organisationsenhet har från traditionssynpunkt inte avvecklats utan sammanslagits med annan organisationsenhet.

Bevara minnet av

En organisationsenhet som avvecklas och inte organisations- och traditionsmässigt sammanslås i annan ny eller befintlig organisationsenhet har från traditionssynpunkt avvecklats. Organisationsenhet som har uppdraget att bevara minnet av ett avvecklat förband (skola, centrum) kan exempelvis förvara vissa traditionsföremål från det nedlagda förbandet på mässar/motsv. samt ihågkomma och vårda högtidsdagar, inventarier, minnesstenar eller dylikt. Den organisationsenhet som bevarar minnet av ett annat förbands traditioner har en traditionsvårdsuppgift. Exempelvis kan vissa traditionsföremål från det nedlagda förbandet förvaras på mässar/motsv. samt genom ihågkommande och vårdande av högtidsdagar, inventarier och minnesstenar el. dyl.

Museer kan vara ett möjligt reservalternativ för bevarandet av minnet. Redan i dag har de traditionsuppgifter och föremål från nedlagda förband. Av staten ägda föremål bör dock enbart vara deponerade av Statens försvarshistoriska museer/Statens maritima museer (SFHM/SMM).

Även Nationalmuseum samt förbandsstiftelser och officersföreningar (motsv.) har deponerat föremål.

Försvarsmaktens (krigsmaktens) högsta ledningsstruktur

Allmänt

Försvarsmakten i sin nuvarande form såsom *en* myndighet innehållande högkvarteret, alla militära förband, skolor, centra med flera bildades 1994-07-01 genom en sammanslagning av alla de organisationsenheter som (i många fall såsom "egna" myndigheter) ingick i det äldre samlingsbegreppet försvarsmakten (obs litet/gement **f** till skillnad mot nuvarande myndighet, som stavas med stort/versalt **F**).

Det äldre begreppet "försvarsmakten" tillkom och ersatte 1975 det ännu äldre begreppet "krigsmakten". Det sistnämnda – krigsmakten – kan spåras flera hundra år bakåt i tiden och krigsmakten som sådan, d.v.s. det svenska nationella militära försvaret anses, även om begreppets ålder är osäker, ha bildats i början av 1520-talet, när Gustav Vasa hade börjat uppnå framgångar i befrielsekriget.

Två viktiga punkter i utvecklingen är införandet av indelningsverket, "det ständiga knektehållet" från 1680 och den allmänna värnplikten 1901. Värnplikten hade dock haft en föregångare, den allmänna beväringssinrättningen, från 1812 och Gotlands nationalbeväring 1811.

Sedan medeltiden och fram till inrättandet av en ordinarie befattning som överbefälhavare 1942 var monarken högste befälhavare över krigsmakten med undantag av frihetstiden (1719–1772). Detta var inget nominellt kommando. Visserligen kunde det delegeras – till någon annan medlem av kungahuset, till någon generalsperson och senare till krigsministern – men var kungen fysiskt kapabel att gå i fält förväntades han personligen leda huvudarmén. Faktiskt har alla kungar från 1523 till 1814 utövat fältkommando i krig utom Johan III, Fredrik I, Adolf Fredrik och Karl XIII. Dock utövade de sistnämnda tre befälet i fält innan de blev regenter. Nominellt upphörde inte kungens roll som högste befälhavare förrän vid den nya grundlagens tillkomst 1974.

En central stabsorganisation för armén har skapats och varit i verksamhet under krigstid under olika benämningar sedan stormaktstiden, men ända fram till 1790 upplöstes denna organisation efter varje krig. Efter ryska kriget 1788–90 behöll emellertid Gustav III en del av högkvarterpersonalen. Därmed hade armén fått en ständigt verksam ledning under en generaladjutant. Officiell benämning var ursprungligen Arméns eller K M:ts generalstab, senare Konungens generalstab, slutligen generalstaben. Chef för den var till departementalreformen 1840, tjänstgörande generaladjutant för armén, 1840–73 chefen för lantförsvarsdepartementet (krigsministern) och därefter en särskilt förordnad generalsperson.

Flottans centrala stabstjänst var betydligt mindre utvecklad än arméns. Generaladjutantsämbetet för flottorna (d v s för Stora flottan och för Arméns flotta) tillkom 1797. Flottans stab skapades vid Sjöförsvarsdepartementet 1884. Förvaltningsmässigt leddes landstridskrafterna från 1630 av krigsrådet, snart omdöpt till Krigskollegium. Kollegiet ombildades 1865 till Arméförvaltningen.

Sjökrigsmaktens centrala förvaltningsorgan var 1617–34 Amiralitetet, 1634–1780 Amiralitetskollegium, 1780–90 generalamiralsämbetet, 1791–94 Sjömilitiekontoret, 1794–97 Storamiralsämbetet, 1797–1803 Kommittén för förvaltande av örlogsflottans ärenden, 1803–1878 Förvaltningen av sjöärendena och därefter Marinförvaltningen.

Överbefälhavaren och försvarsgrenar

Bakgrund

Konungens roll som högste befälhavare avskaffades i och med den nya regeringsformen 1974. Sedan dess anges att konungen/statschefen är försvarsmaktens främste företrädare (se proposition 1993/94:115). Konungen är av tradition även hederschef för Livgardet och för Livregementets husarer. Under perioden 1889–1928 utsågs ofta chefen för lantförsvarsdepartementet (krigsministern) respektive chefen för sjöförsvarsdepartementet att i konungens namn föra befälet över Krigsmakten till lands respektive till sjöss. Detta gällde dock endast om vederbörande var officerare. År 1920 slogs de bägge departementen ihop till ett och den dagliga benämningen försvarsminister infördes.

I 1936 års försvarsbeslut ingick att det i händelse av krig skulle tillsättas en överbefälhavare (ÖB). Efter andra världskrigets början tillförordnades en överbefälhavare hösten 1939 och befattningen infördes som en ordinarie befattning även i fredstid 1942. Ursprungligen var ÖB uppgifter helt inriktade på strategi och operativ ledning. Med tiden tillkom fler uppgifter av samordnande karaktär och 1994 blev ÖB tillika chef för den nya myndigheten – Försvarsmakten.

Hantering av försvarsgrenarnas traditioner

Armén och marinen (åtminstone flottan) räknar sin tillkomst till omkring 1521/22 och har vidare rötter som sträcker sig ännu längre tillbaka i tiden.

Flygvapnet, som försvarsgren enligt då gällande nomenklatur, tillkom 1926 och har rötter som sträcker sig tillbaka till armé- resp. marinflygets tillkomst 1912 resp. 1911.

Den befattningshavare inom Högkvarteret som är utsedd att vara främste företrädare inom respektive operationsområde (mark, sjö och luft) är enligt Traditionsnämndens uppfattning naturlig traditionsbärare för tidigare nedlagda ledningsnivåer inom Högkvarteret samt till ledningsnivåer som inte har regional koppling.

Tillkomsten av nya beslutade regionala staber bör inte påverka nuvarande utlägg av traditionsansvaret. Dessa staber bör bevara traditionsarvet från tidigare regional ledningsstruktur (militärområden, militärdistrikt, försvarsområdesstab m.fl. samt fördelningar). Cheferna för dessa staber bör tilldelas de kommandotecken som de gamla militärdistriktcheferna förde.

Armén

Armén kan sägas ha bildats på 1520-talet i samband med Gustav Vasas befrielsekrig men adelns rusttjänst infördes redan genom Alsnö stadga 1280. Som självständig försvarsgren infördes begreppet 1936.

Chefen för armén

Före 1937 ansågs generalstabschefen vara arméns högste företrädare, men han var i regel inte den till tjänsteställningen främste utan formellt endast konungens stabschef i dennes egenskap som högste befälhavare. Äldste general var ordförande i det särskilda beredningsorganet generalskommissionen. Generalstaben och befattningen som generalstabschef i fredstid inrättades 1873. Befattningen arméchef inrättades 1937 och upphörde 1998. Samma år infördes befattningen generalinspektör för armén (vilken några år senare ändrades till arméinspektör för att från 2013 åter benämnas arméchef).

Arméstaben

Arméstaben började sin verksamhet 1937 och kom 1994 att ingå i Högkvarteret.

Marinen

Marinen bildades 1902 genom att flottan (sjöstridskrafterna), som funnits sedan 1522 sammanslogs med det 1902 bildade kustartilleriet. Marinen var 1902 – 1994 en försvarsgren bestående av marinledningen, vapenslagen flottan och kustartilleriet samt maringemensamma skolor m.m. Försvarsgrensbegreppet började ”luckras upp” 1994 och fr.o.m. 2000-talet är marinen ett äldre samlingsbegrepp för de försvarsmaktsdelar som är främst inriktade mot operationer till sjöss, d.v.s. ytstrids-, ubåts-, minkrigs- och amfibieförband samt lednings- och underhållsförband för nämnda stridande förband.

Chefen för marinen

Befattningen ”Chefen för marinen” inrättades 1936 i enlighet med samma års försvarsbeslut. Tidigare hade Konungen i egenskap av högste befälhavare för krigsmakten formellt upprätthållit bl.a. marinchefsfunktionen

tillsammans med chefen för försvarets kommandoexpedition inom försvarsdepartementet, vilken i realiteten upprätthöll funktionen.

Chefen för marinen (CM) fanns 1936 – 1994. Under hela denna tid var dennes ansvar att leda marinens förbandsproduktion och utveckling. Under perioden 1936 – 1961 hade Chefen för marinen också ett operativt ledningsansvar för marinstridskrafterna.

Vid den stora omorganisationen 1994, då Försvarsmakten blev *en* myndighet och högkvarteret bildades, avvecklades marinchefsbefattningen och ersattes av befattningen ”Chefen för marinledning” inom det nya gemensamma högkvarteret.

I samband med omorganiseringen av högkvarteret 1998 avvecklades även denna befattning tillsammans med marinledningen. Samma år infördes befattningen ”generalinspektör för marinen” (vilken några år senare ändrades till marininspektör för att från 2013 åter benämnas marinchef).

Marinchefen (tidigare marininspektören) är den främste företrädaren för de förband (motsv.) som i dag huvudsakligen har att verka till sjöss och i gränslandet mellan hav och land, och som närmast motsvarar äldre tiders marinchef.

Marinstaben

Marinstaben, som efterträdde flottans stab (organiserad 1896), fick sitt namn 1907 eftersom kustartilleriet hade bildats 1902 och sedan dess tillsammans med flottan utgjorde marinen. Inledningsvis var marinstaben (flottans stab) ett beredningsorgan åt försvarsdepartementet (sjöförsvarsdepartementet). När marinchefsbefattningen (CM) inrättades 1936 omvandlades marinstaben till marinchefens stab. Fram till 1961 ingick det bl.a. en operationsavdelning i marinstaben. Marinstaben fanns fram till 1994-07-01, då dess uppgifter i huvudsak överfördes till marinledningen i högkvarteret.

Högre marina förband, regional struktur m.m.

Vid 1900-talets början bestod marinen bl.a. av flottans stab (senare marinstaben), de lokala sjöstyrkorna (främst Karlskronaavdelningen och Stockholmsavdelningen), (örlogs-) stationerna, örlogsvarven, kustfästningarna (senare kustartilleriförsvaren), kustartilleriregementena och skolorna.

1904 inrättades ”inspektören över flottans övningar till sjöss” tillika ”högste befälhavare” för den fredsrustade ”kusteskadern”, vilken i krigstid (efter mobilisering) utgjorde ”kustflottan”.

Kusteskadern blev 1920 ”kustflottan” – ett högre förband (flott-nivå) som kom att bestå till 1998. Chefen för kustflottan (CKF) svarade med hjälp av sin stab – flaggen – för sjöstridskrafternas (stridsfartygsförbandens) produktion (utbildning m.m.) och för att det fanns fartyg och förband tillgängliga för beredskapsinsatser av olika slag. Fram till 1957 var kustflottan dessutom ett förband i krigsorganisationen och Chefen för kustflottan svarade under Chefen för marinen för kustflottans och dess ingående förbands operativa verksamheter (sjökrigsföretag m.fl. insatser).

Under 1930-talet byggdes den regionala marina strukturen upp i form av marindistrikt (inledningsvis bara i krigsorganisationen, men senare såväl i krig som i fred). Marindistriktet uppväxlades 1957 till marinkommandon och fick operativt ansvar (högre regional nivå).

1966 inrättades de nya och fr.o.m. då integrerade militärområdena, vilka övertog en del av marinkommandonas uppgifter. Övriga uppgifter överfördes samtidigt till de då nyinrättade örlogsbaserna (lägre regional nivå). 1981–1990 sammanslogs örlogsbaserna med kustartilleriförsvaren och bildade nya marinkommandon – nu dock på en *lägre* regional nivå.

År 2000 avvecklades den marina regionala strukturen och idag är det marinbasen, som i princip har övertagit det som finns kvar av den lägre regionala strukturens marina uppgifter.

Flygvapnet

Flygvapnet inrättades som en självständig försvarsgren 1926 med flygslagen jakt-, attack- och spaning. Detta innebar att marinens flygväsende, organiserat 1915, och arméns flygkompani, organiserat 1916, sammanfördes. Flygvapnet som självständig försvarsgren upphörde vid organiserandet av den nya myndigheten Försvarsmakten 1994.

Arméns flygverksamhet inleddes med en 1887 anskaffad spaningsballong. 1912 års riksdag beviljade medel för inköp av ett flygplan medan ett flygplan inköptes för privata medel. De första arméflygförsöken genomfördes på Axvalla hed i samband med fälttjänstövningen sommaren 1912. Flygverksamheten inordnades i Kungl. Fälttelegrafkårens (Ing 3) flygavdelning. En flygskola etablerades på Malmen 1913. 1916 omorganiserades flygavdelningen till det självständiga Flygkompaniet, underställt Kungl. Fälttelegrafkåren. Under första världskriget

organiserades två skyddstruppflygavdelningar, en i Boden och en i Vänersborg. Flygkompaniet växte under hand till ett välorganiserat flygförband med grundläggande flygutbildning, flygslagsutbildning, flygspanarskola, jaktflygskola och en funktionell markorganisation. Huvuduppgifterna var spaning för arméändamål. Jakt- och bomb(attack)flyg kom i andra hand.

Marinens Flygväsende (MFV) var den svenska marinens organisation för den marina flygavdelningen som reglerades enligt ett kungligt brev utfärdat 30 juli 1915. Redan 3 februari 1912 tjuvstartade Marinens Flygväsende sin flygande verksamhet med Olle Dahlbecks flygning med Bryggarkärran från Stora Värtans is. Vid bildandet 1915 underställdes MFV chefen för marininstaben. Personalen utgjordes av flygbåtsförare, flygbåtsmaskinister och flygspanare. Flygplanen benämndes flygbåtar, även om det var rena landflygplan.

Chefen för flygvapnet

Till skillnad från de övriga försvarsgrenarna tillkom befattningen som chef för flygvapnet 1926. Vid den stora omorganisationen 1994, då Försvarsmakten blev *en* myndighet och högkvarteret bildades, avvecklades flygvapenchefsbefattningen och ersattes av befattningen "Chefen för flygvapenledningen" inom det nya gemensamma högkvarteret. I samband med omorganiseringen av högkvarteret 1998 avvecklades även denna befattning tillsammans med flygvapenledningen och ersattes med generalinspektör för Flygvapnet (GI FV), vilket några år senare ändrades till flygvapeninspektör.

Den främste företrädaren för de förband (motsv.) som i dag huvudsakligen har att verka i luften och som närmast motsvarar äldre tiders flygvapenchef benämns från 2013 åter flygvapenchef inom produktionsledningen (tidigare benämnd Flygvapeninspektör, vilken tillika var chef för Flygtaktisk stab).

Flygstaben

År 1926 inrättades flygstyrelsen som flygvapnets ledningsorgan. Flygstyrelsen var snarast att likna vid en flygmaterieförvaltning och flygvapenchefen förfogade inte över något egentligt stabsorgan. År 1936 inrättades såväl en flygstab som en särskild flygförvaltning. Flygstaben upphörde 1994.

Högre flygvapenförband, regional struktur med mera

Flygvapnets flygande förband organiserades under beredskapstidens första år i en flygeskader. Genom den kraftiga utbyggnaden av flygvapnet organiserades efter hand ytterligare tre eskadrar vilket kom att innebära att flygvapnet vid krigsslutet bestod av två bombeskadrar med tre bombflottiljer och en jaktflottilj vardera, en jakteskader med fem jaktflottiljer och en spaningseskader med fyra flottiljer. I den sistnämnda fanns flottiljer för arméspaning, marinspaning och fjärrspaning. I mitten av 1950-talet var indelningen en attackeskader, två jakteskadrar och en spaningseskader. Huvuddelen av eskaderorganisationen upphörde med införandet av militärområden 1966, men attackeskadern ("ÖB:s klubba") behölls fram till 1995.

År 1943 infördes fem flygbasområden som fick ansvaret för krigsbaser och förråd samt från 1948 även för luftbevakningen. Basområdena avvecklades 1958 och uppgifterna övertogs av eskaderstaberna vars uppgifter i sin tur övertogs av luftförsvarssektorerna. En indelning i 21 luftförsvarssektorer infördes 1951, men dessa minskades gradvis till fyra "storsektorer" från 1981. Sektorerna efterträddes 1995 av tre nyinrättade flygkommandon som avskaffades redan år 2000 vid bildandet av Flygvapencentrum med placering i Uppsala.

Högkvarteret/Försvarsstaben och högre ledning

Högkvarteret var fram till 1994-07-01 en "paraplybenämning" på de centrala stabernas (försvarsstaben/Fst, arméstaben/Ast, marininstaben/MS och flygstaben/FS) krigsorganisation. Då (1994) organiserades högkvarteret som den nya myndighetens (Försvarsmaktens) ledning och ÖB stab (gemensam för fred och krig). Samtidigt avvecklades försvarsstaben, arméstaben, marininstaben och flygstaben.

Försvarsstaben (Fst) tillkom 1936 och verkade fram till 1994. Inledningsvis var försvarsstabens uppgifter begränsade till övergripande militärstrategiska och operativa frågor samt till central operativ ledning av armétridskrafter. Från 1961 tillkom central operativ ledning även av marin- och flygstridskrafter.

Ny operativ insatsledning i Högkvarteret från 2020

Från 2020 finns en operativ insatsledning i Högkvarteret. De nya försvarsgrenarna från 2019 leder insatser med armé-, marin- och flygstridskrafter samt militärregionernas insatsverksamhet, främst med hemvärnsförband.

Försvarsgrenschef (C FG)

- Är underställd produktionschefen (C PROD) och lyder under insatschefen (C INS) avseende genomförandet av insatser.
- Leder underställda förband ur egen försvarsgren.

Det finns tre försvarsgrenschefer

- Arméchefen (AC) med Arméstaben (Ast) och förbanden LG, I 19, K 3, P 4, P 7, P 18, A 9, Lv 6, Ing 2, TrängR, MSS och SWEDEC. Numera har Gotlands regemente (P 18) återuppsatts. Flera ytterligare arméförband är under utredning för att återuppsättas, exempelvis Jämtlands fältjägarregemente/I 5, Norrlands dragonregemente/K 4 och Bergslagens artilleriregemente.
- Marinchefen (MC) med Marinstaben (MS) och förbanden 1. Ubflj, 3. Sjöstriflj, 4. Sjöstriflj, Amf 1, MarinB och SSS. Flera ytterligare marinförband är under utredning för att återuppsättas, exempelvis Älvsborgs amfibieregemente/Amf 4
- Flygvapenschefen (FVC) med Flygstaben (FS) och förbanden F 7, F 17, F 21, Hkpflj och LSS. Flera ytterligare flygförband är under utredning för att återuppsättas, exempelvis Upplands flygflottilj /F 16

Stridskraftschef

- Är underställd produktionschefen (C PROD).
- Leder underställda förband i egen stridskraft avseende förbandsproduktion, dvs förbanden lyder under C INS avseende operationer.

Det finns tre stridskraftschefer

- Ledningssystemchefen (LSC) med avdelningen PROD LEDUND och förbanden LedR, FMTIS och FM UndSäkC.
- Logistikchefen (LOGC) med avdelningen PROD LOG och förbanden FMLOG, FMTS och FöMedC.
- Rikshemvärnschefen (RIKSHVC) med avdelningen PROD RIKSHV med förbanden HvSS samt Södra, Västra, Mellersta och Norra militärregionerna (MR). *I vardagligt tal kan man säga att hemvärdet är en "försvarsgrenslignande stridskraft".*

Utöver detta finns det tre förband som inte leds av en försvarsgrens- eller stridskraftschef

- FM HRC, MHS K och MHS H.
- Dessa förband är underställda förbandsproduktionschefen (C FÖRBPROD).

Den avgörande skillnaden mellan en försvarsgrenschef och en stridskraftschef är att den förre leder sina förband i alla nivåer av konfliktskalan och då även är en taktisk chef. Likaså har C FG tillgång till en mer komplett och mångfacetterad stabsresurs i form av en försvarsgrensstab (FGS) än den senare.

Chefen för specialförbanden är direkt underställd ÖB och lyder under insatschefen (C INS) avseende operationer och insatser samt lyder under chefen för ledningsstaben (C LEDS) avseende intern verksamhet vid Högkvarteret (HKV). Specialförbanden är alltså inte en egen försvarsgren men är en entitet väl separerade från försvarsgrenarna (A, M, FV).

Den nya gemensamma regionala strukturen

Militärdistriktet inrättades 1833 som en fredsmässig regional ledningsform, vart och ett under befäl av en generalbefälhavare. Inledningsvis fanns sex distrikt som 1847 minskades till fem, år 1865 tillkom Gotlands militärbefäl och 1888 utökades antalet återigen till sex samtidigt som det fredstida begreppet arméfördelning infördes. Några år senare slopades begreppet militärdistrikt. Ett antal justeringar av distriktens gränser hade skett under hela seklet. Arméfördelningarna blev också sex stycken numrerade från söder till norr. År 1928 minskades antalet till fem för att åter öka till sex 1937 och till sju 1943. Samtidigt infördes indelningen i försvarsområden. De hade sedan 1938 endast funnits i krigsorganisationen. Försvarsområdenas gränser och numreringar byggde på de äldre rullföringsområdena.

År 1966 organiserades sex nya integrerade militärområden, vilka ersatte de äldre (markoperativa) militärområdena, marinkommandona och tre av (de fyra) flygeskaderna. De utgjorde högre regionala ledningsorgan och svarade under överbefälhavaren för främst operativ verksamhet. Samtidigt organiserades på Gotland ett militärkommando såsom en gemensam lägre regional resurs inom östra militärområdet. Övrig regional struktur på den lägre regionala nivån organiserades inom försvarsgrenarna. Med försvarsbeslutet 1988 reducerades antalet militärområden till fem genom att milo B och Ö blev Mellersta militärområdet. 1993 minskades militärområdena till tre genom att milo S och V sammanslogs till Södra militärområdet samt att Milo NN och Milo ÖN sammanslogs till Norra militärområdet).

År 2000 upphörde de regionala operativa ledningarna (militärområdena) och de militäroperativa uppgifterna överfördes till den nyinrättade operativa insatsledningen vid HKV (OPIL). Tre militärdistrikt med markterritoriella uppgifter bildades samtidigt, men lades ned 2004.

En ny regional ledningsform har nu återinförts med fyra militärregioner (södra, västra, mellersta och norra), vilka såsom staber fram till 2019-12-31 ingick i organisationsenheterna P 7, P 4, LG respektive I 19. Från 2020-02-01 är militärregionerna med ingående utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner fristående från de nämnda organisationsenheterna och lyder operativt under insatsledningen. Insatsledningen är ett samlingsnamn för Högkvarterets delar som leder både krigs- och hemvärnsförband som engageras i nationella insatser och stöd till samhället.

Som "försvarsgrenslänkande stridskraft" leder rikshemvärnschefen med rikshemvärnsstaben produktionsmässigt militärregionerna med utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner. Vid insats av dessa förband sker ledning genom Högkvarterets insatsstab.

Produktionsmässigt leder rikshemvärnschefen militärregionerna med underlydande enheter. Ny territoriell indelning för militärregionerna med underlydande enheter framgår av den uppdaterade digitala bilaga 3.

Överkommendanten i Stockholm

Överkommendanten i Stockholm är en generalsperson/flaggman, som direkt informerar överbefälhavaren avseende statsceremoniell verksamhet. Tidigare var det även en tydligare koppling till bl.a. beredskapen i Stockholm genom att denne under ÖB då var ansvarig för insatsberedskapen i Stockholmsområdet. Den direkta knytningen till överbefälhavaren avseende garnisonstjänsten i Stockholm kan jämföras med tidigare koppling från 1790 till kungen i hans egenskap av överbefälhavare. Se i övrigt kapitlet Försvarsmaktsgemensam statsceremoniell verksamhet.

Övriga försvarsanknutna myndigheter och Försvarshögskolan

Försvarsdepartementet (lant- respektive sjöförsvarsdepartementen)

Försvarsdepartementet bildades 1920 genom sammanslagning av de tidigare lant- och sjöförsvarsdepartementen. Dessa infördes i sin tur genom departementalreformen 1840.

Under de bägge departementen fanns lantförsvarets- respektive sjöförsvarets kommandoexpeditioner som var de organ som ansvarade för ordergivningen till krigsmakten. Ansvarsområdet innefattade bl. a. personal-, värnplikts- övnings- och reglementsfrågor. En kommandoexpedition för flygvapnet infördes 1925. De tre kommandoexpeditionerna sammanfördes till en enhet 1945 och bytte 1980 namn till Försvarsdepartementets internationella enhet.

Försvarets civilförvaltning

Försvarets civilförvaltning (FCF) bildades 1944 och övertog uppgifter från Arméförvaltningens civildepartement och motsvarande avdelningar inom Marinförvaltningen och Flygförvaltningen. FCF ansvarade för löner, ekonomisk redovisning, revision, vissa rättsliga angelägenheter m.m. inom försvaret. Civilförvaltningen upphörde 1994 och inlemmades i Högkvarteret respektive Riksrevisionsverket.

Försvarets sjukvårdsstyrelse

Försvarets sjukvårdsförvaltning startade sin verksamhet 1944 efter en ombildning av främst Arméförvaltningen, där det sedan 1908 fanns en sjukvårdsstyrelse. Sjukvårdsförvaltningen omdöptes sedan till Försvarets sjukvårdsstyrelse 1949. Myndigheten utövade ledning av och uppsikt över hälso- och sjukvården inom försvaret och lades ned 1994 i samband med att Försvarsmakten inrättades.

Fortifikationsverket

Under åren 1635–1937 fanns Fortifikationen, som var underställd Krigskollegium utom åren 1681–1719 då den stod direkt under Kungl. Maj: t. Dess uppgift var att bygga och underhålla rikets land- och kustbefästningar och andra militära byggnader. Fortifikationen ersattes 1937 av bl.a. Fortifikationskåren som var en personalkår tillhörande armén. Fortifikationsförvaltningen (FortF) tillkom 1948 efter en omorganisation av Arméns fortifikationsförvaltning. Uppgifter övertogs även från Marinförvaltningens fortifikationsavdelning och Flygförvaltningens byggnadsavdelning. Fortifikationsverket (FORTV) bildades 1994 med i stort sett samma arbetsuppgifter som FortF, dvs. att vara statens ägarföreträdare för Försvarsmaktens fastigheter. 1997 överfördes även driften av fastigheterna till FORTV. Ursprungligen lydde myndigheten under Försvarsdepartementet, men överfördes 1999 till Finansdepartementet. Driften av Försvarsmaktens fastigheter och anläggningar har sedermera återförts till Försvarsmakten.

Försvarets materielverk

Försvarets materielverk (FMV) tillkom den 1 juli 1968 och övertog uppgifterna från Armé-, Marin- och Flygförvaltningarna samt Försvarets intendenturverk och Försvarets förvaltningsdirektion. Arméförvaltningen bildades 1866 och upphörde egentligen redan 1954, då den efterträddes av Armétygförvaltningen och Arméintendenturförvaltningen. Den senare avlöstes 1963 av Försvarets intendenturverk. Marinförvaltningen inrättades 1878 och efterträdde Förvaltningen av sjöärendena och ägde sedan bestånd till 1968. Flygförvaltningen existerade under tiden 1936–1968. Särskilda flygavdelningar fanns tidigare vid Armé- och Marinförvaltningarna. Under perioden 1943–1954 existerade dessutom ett särskilt Krigsmaterielverk. Föregångare till Arméförvaltningen och Marinförvaltningen var Krigskollegium respektive Amiralitetskollegium med anor från 1630-talet. FMV har hela tiden svarat för anskaffning och utprovning av Försvarsmaktens materiel.

Totalförsvarets forskningsinstitut

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) bildades 2001 genom en sammanslagning av Försvarets forskningsanstalt (FOA) och Flygtekniska försöksanstalten (FFA), myndigheter som bildades 1945 respektive 1940. FOA hade sina rötter i bl.a. Försvarsväsendets kemiska anstalt från 1937 och det 1940 bildade Militärfysiska institutet. Militärpsykologiska institutet (MPI), med ansvar för bl.a. värnpliktigas inskrivningsprov och viss militär forskning, uppgick 1974 i FOA. FOI:s kärnverksamhet är forskning, metod- och teknikutveckling och studier inom försvars- och säkerhetsområdet. Största kund är Försvarsmakten, och det utländska samarbetet är omfattande.

Försvarets radioanstalt

Signalspaningen har sina historiska rötter särskilt i Marinen, där större fartyg med för den tiden kvalificerade radioanläggningar tidigt spontant började avlyssna främmande radiosändningar. Försvarets radioanstalts (FRA) närmaste föregångare kan sökas i Försvarsstabens signaltjänstavdelning och kryptoavdelning. Namnet Försvarsväsendets radioanstalt tillkom 1941, men fortfarande inom ramen för Försvarsstabens. Som egen myndighet inrättades Försvarsväsendets radioanstalt den 1 juli 1942 och det nuvarande namnet antogs 1960. Arbetet omfattade från början bland annat signalspaning mot det militära Tyskland, signalspaning mot det militära Sovjetunionen, stöd till den hemliga underrättelsetjänsten, kryptologisk rådgivning för Utrikesdepartementet och signalkontroll för försvarsgrenarna. Signalspaningen sker i dag på uppdrag från regeringen, Försvarsmakten, Säkerhetspolisen med flera och granskas också fortlöpande av en särskilt utsedd myndighet. Ett annat viktigt uppdrag är att stärka informationssäkerheten inom samhällsviktig verksamhet i Sverige.

Totalförsvarets rekryteringsmyndighet

Värnpliktsverket (VPV) bildades 1968 genom en omorganisation av den år 1942 inrättade Centrala värnpliktsbyrån. Intill dess hade värnpliktsfrågorna handlagts vid Armé-, Marin- och Flygstabernas värnpliktsdetaljer. Före VPV:s tid var Sverige (från 1885) indelat i inskrivningsområden, som var nedbrutna i först kompaniområden, sedan rullförsvarsområden. För värnpliktigas inskrivningsprov och antagningen av officersaspiranter svarade Militärpsykologiska institutet (MPI) från 1955, en verksamhet som sedan övertogs av VPV. År 1995 ombildades VPV till Totalförsvarets pliktverk som vid årsskiftet 2010–2011 bytte namn till Totalförsvarets rekryteringsmyndighet. Orsaken till namnbytet var att den grundläggande militära utbildningen då blev frivillig, men på senare tid har totalförsvarsplikten återupplivats. Myndighetens huvuduppdrag är att biträda vid rekryteringen av både totalförsvarspliktig och frivillig personal till Försvarsmakten och man utför också urvalstester för en rad andra myndigheter. Myndigheten har även andra uppdrag, bl.a. för Polisen.

Försvarshögskolan

Försvarshögskolan (FHS) i sin nuvarande form bildades 1997 genom sammanslagning av den äldre Försvarshögskolan (högre totalförsvarsutbildning med mera), den tidigare Militärhögskolan (högre militär utbildning) och Förvaltningshögskolan (högre förvaltningsutbildning). I nuvarande Försvarshögskolan ingår sedan 1951 även delar av Artilleri- och Ingenjörhögskolan bildad 1878.

Även delar av den tidigare Försvarets förvaltningsskola (FörvS) ingår i nuvarande Försvarshögskolan (Försvarets förvaltningsskola bildades 1977 av de tidigare Tygförvaltnings- respektive Intendenturförvaltningsskolorna som i sin tur organiserades 1942). FörvS antog 1991 namnet Försvarets Förvaltningshögskola (FörvHS).

Förvaltningshögskolan (FörvHS) sammanslogs 1994 med Militärhögskolan (MHS) och utbildningen drevs av MHS Managementinstitution. 1994 övertog MHS också FOA 55 humanforskning (i Karlstad).

Försvarshögskolan räknar sin historik från 1818 då Högre artilleriläroverket i Marieberg organiserades.

Den äldre Försvarshögskolan inrättades med ett Kungligt brev den 6 juni 1952 och var inriktad på utbildning av högre militära och civila befattningshavare inom hela totalförsvaret.

Den tidigare Militärhögskolan bildades 1961 genom sammanslagning av försvarsgrenarnas krigshögskolor, nämligen Krigshögskolan från 1878, Sjökrigshögskolan från 1898 och Flygkrigshögskolan från 1939.

Nuvarande FHS har således ett obrutet traditionsarv från Högre artilleriläroverket, KHS, SKHS, FKHS, FHS och MHS och anser sig ha uppdraget att vårda detta traditionsarv. Numera lyder FHS under Utbildningsdepartementet.

Statens försvarshistoriska museer

Statens försvarshistoriska museer (SFHM) bildades 1976 av Armémuseum, vars historia går tillbaka till 1879, och Marinmuseum, som härstammar från Amiralitetets två modellkammare upprättade 1752. År 1977 tillfördes det nya Flygvapenmuseum. Marinmuseum överfördes 1997 till Statens sjöhistoriska museer (numera Statens maritima och transporthistoriska museer). Från att ha tillhört Försvarsdepartementet och innan dess Försvarsmakten överfördes Statens försvarshistoriska museer 1996 till Kulturdepartementet. Försvarets traditionsnämnd (TradN) är knuten till SFHM.

Krigsarkivet

Krigsarkivet (KrA) bildades vid Fältmätningsskåren 1805 och överfördes till Topografiska kåren 1831. Från 1873 fanns det vid Generalstaben (Rosenhanes palats på Riddarholmen) och sedan inom Försvarsstaben (Östermalmsgatan 87) från 1936 samt även hos ett flertal militära myndigheter i Stockholm. 1947 kunde Krigsarkivet flytta in i ett eget hus som var anslutet till den stora ämbetsbyggnaden Tre Vapen vid Banérgatan på Gärdet. Under åren efter Andra världskriget och i samband med omfattande förbandsnedläggningar utökades KrA arkivvolymerna. Först hyrdes magasin på före detta A 1:s område vid Solvalla och senare i magasin i Frihamnen. Krigsarkivet flyttar i juni 2020 till nybyggda lokaler i Arninge, Täby kommun.

År 1943 blev KrA en självständig myndighet och införlivades med Riksarkivet 1995. Samtidigt överfördes Krigsarkivet från Försvarsdepartementet till Kulturdepartementet. Vid Krigsarkivet förvaras, med vissa undantag, handlingar från de centrala militära staberna fram till 1994. Övriga delar av Försvarsmakten samt de civila försvarsmyndigheterna har levererat handlingar fram till slutet av 1990-talet eller början av 2000-talet, också här med vissa undantag.

Armén

Bakgrund

Kapitlen om armén, specialförbanden med flera är under bearbetning och komplettering med anledning av Försvarsmaktens nya struktur från 2020.

Se Försvarsmaktens reglemente "Parad 6" där numera traditionsarvet tydligt framgår, varför det inte upprepas här. <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-parad-6-2017.pdf>

Det bör noteras, att vissa av de förband och organisationsenheter som här redovisas under armén i dag är försvarsmaktsgemensamma även om de i traditions hänseende huvudsakligen bör räknas som arméförband.

Se även översikten över traditionsarvet i bilaga 2, vilken med fördel kan läsas parallellt med förbandsöversikten nedan.

Krigsförband, som tillhör nedan angivna förband redovisas inte, detta eftersom de traditionsmässigt är knutna till den organisationsenhet som har produktionsansvar.

Det är först under Gustav Vasas regering som rikets krigsmakt börjar få organisationsformer av modern karaktär, men redan tidigare fanns en organisation för krigsföring. Den äldsta kända organisationen för krigsföring utanför hembygden var ledungen, en organisation för sjökrigföring och plundringsräder. Geografiskt var den begränsad till ostkusten och Mälardalen. Dessa områden var indelade i skeppslag som skulle ställa ett långskepp till kungens disposition. Under 1200-talet upphörde kungen att använda sig av ledungsflottan och indelningen övergick till att vara ett underlag för skatteplikt. År 1280 infördes Alsnö stadga som innebar skattefrihet för den som höll en tungt rustad man och häst till kungens tjänst. Därmed infördes adelskapet som kom att ha militär betydelse till början av 1800-talet. Adels rusttjänst kompletterades med folkuppåd som ursprungligen var avsedda för hembygdens försvar men som under senmedeltiden kom att medverka i krigståg långt utanför det egna landskapets gränser.

Det allmänna uppbådet "man ur huse" gällde lagenligt endast inom det egna landskapets gränser. Redan under första halvan av 1400-talet hade vi dock "bondehärer" som stred över hela riket. Dessa knektar kallades utgårdesmän och dessas uttagning, ofta häradsvis, skedde mot bakgrund av beviljning från allmogen, troligen häradsvis eller landskapsvis (landstinget). Det var redan under senare delen av nordisk medeltid så att soldater togs ut genom i princip på samma sätt som under senare århundraden genom utskrivning intill dess vi med Karl XI fick det stående knektehållet.

Gustav Vasas nya armé, som etablerades 1544, fick sitt kavallerimanskap genom rusttjänst eller frivillig enrullering och sitt fotfolk genom utskrivning eller frivillig värvning, framför allt gardet och slottsgarnisonerna. Förbanden indelades i fanor (ryttarna) och fänikor (fotfolket). Dessa innehöll 300 respektive 525 knektar. Även tillfälligt värvade utländska landsknektar förekom. Under 1610- och 20-talen indelades landet i landsregementen som i sin tur bestod av tre fältregementen. Landsregementena avvecklades senare och regementsindelningen i landskapsregementen (med vissa undantag) fastslogs i 1634 års regeringsform. Med början 1680 infördes det yngre indelningsverket eller det ständiga "knektehållet" som innebar en stående, deltidstjänstgörande och utbildad armé. Det fanns även Gardet och de värvade regementena, vilka låg i garnison runt rikets gränser. Vid stora nordiska krigets början år 1700 uppgick den indelta armén till 35 000 man och de värvade trupperna till ca 30 000. Även Artilleriregementet var värvat. Landskapsregementena var ursprunget till dagens befintliga eller nyligen avvecklade regementen. I dag återstår Livregementets husarer och Skaraborgs regemente med anor från 1620-talet samt Södra skånska regementet med anor från 1810 samt Norrbottens regemente, som sattes upp på 1841 genom delning av Västerbottens regemente (vilket i sin tur härstammar från 1624). Livgardet räknar sina anor från 1523.

Arméns struktur var oförändrad i stort sett fram till den allmänna värnpliktens införande 1901 även om en typ av värnplikt, allmänna beväringssinrättningen funnits från 1812. Denna hade så småningom utökats så att varje svensk man år 1892 hade tre månaders tjänstgöring. Samma år utökades även antalet artilleriregementen. Under andra hälften av seklet tillkom även trängtrupperna och ingenjörtrupperna. Vid värnpliktens införande bestod armén av 28 infanteriregementen, 8 kavalleriregementen, 9 artilleriregementen, 4 ingenjörkårer och 6 trängkårer. Mobiliseringsstyrkan var 160 000 man. Till detta kom den ännu så länge oövade landstormen bestående av äldre värnpliktiga.

Försvarsbeslutet 1914 innebar ytterligare förstärkningar. Fälthären bestod nu av sex fördelningar om 19 000 man vardera och sex reservfördelningar om 16 000 man vardera. Dessutom fanns den beridna kavallerifördelningen.

Försvarsbeslutet 1925 innebar i princip en halvering av armén. Särskilt kavalleriet drabbades (se bilaga 3). Under intrycket av ökad utrikespolitisk oro fattades ett nytt beslut 1936 som bl.a. innebar uppsättandet av Signalregementet och ett självständigt luftvärn.

Under beredskapstiden dubblerades fälthärens storlek från fem till tio fördelningar medan landstormen moderniserades och bytte namn till lokalförsvarsförband. Samtidigt skapades det frivilliga hemvärnet 1940. Pansartrupperna infördes som truppslag 1942 och självständiga brigader tillkom i krigsorganisationen.

Som en följd av 1948 års försvarsbeslut omvandlades fältinfanteriregementena till infanteribrigader och de tio fördelningsstaberna med betjänings- och förstärkningsförband kvarstod. Detta antal behölls till slutet av 1970-talet då de minskades till åtta. Sammansättningen varierade i förhållande till uppgiften men vanligen bestod fördelningen

av två till fyra brigader. Till dessa kom fördelningsförbanden som bestod av t ex artilleriregimentsstab, artilleribataljoner, luftvärnsbataljoner, ingenjörbataljoner, underhållsbataljoner och spanings/jägarförband. En fördelning kunde uppgå till c: a 20 000 man.

När brigaderna (en brigad är c: a 5 000 man) avlöste fältinfanteriregementena skapades 37 brigader samt en förstärkt brigad på Gotland. Antalet pansarbrigader uppgick till sex, resten var infanteribrigader. Båda brigadtyperna genomgick ett antal förändringar och i mitten av 1960-talet omorganiserades fyra infanteribrigader till norrlandsbrigader. Samtidigt organiserades pansarbrigad 63 och infanteribrigad 66. Det sammanlagda antalet brigader, inklusive Gotland, minskade till 32. Antalet brigader sjönk sedan stadigt, även om avsevärda moderniseringar skedde. År 1971 bestod krigsorganisationen av sex pansarbrigader, fyra norrlandsbrigader, 21 infanteribrigader, c: a 100 lednings-, understöds- och underhållsbataljoner samt c: a 100 lokalförsvarsbataljoner. I slutet av 1970-talet infördes den helt motoriserade infanteribrigad 77, men hälften av de äldre infanteribrigaderna och två av pansarbrigaderna utgick. Sedan snurrade neddragningskarusellen allt fortare. Vid 1990-talets början planerade man att bibehålla 16 brigader, varav två pansrade, två mekaniserade (med färre antal stridsvagnar än pansarbrigaderna), fyra norrlandsbrigader och sex motoriserade brigader. År 1990 hade fortfarande alla län utom Blekinge ett arméregemente med läns- (landskaps-) anknytning. Omvärldsutvecklingen gjorde att även denna inriktning mycket hastigt blev inaktuell.

Armén organiserar och utbildar markstrids- och luftvärnsförband

Dessa samverkar med marin- och flygstridskrafter och genomför gemensamma operationer såväl nationellt som internationellt tillsammans med andra nationer, organisationer och myndigheter. Arméchefen, försvarslogistikchefen, ledningssystemchefen, rikshemvärnschefen och insatschefen inom Högkvarteret är främste företrädare för respektive förband/funktion inom detta avsnitt.

Arméns krigsförband är inriktade mot nationella och internationella uppgifter. Krigsförbanden ska efter riksdagsbeslut vara beredda att delta i militära insatser utanför Sveriges gränser. Armén bidrar då med både personal och materiel. Ett antal arméförband är anmälda till internationella styrkeregister. Delar av dessa förband är insatta inom ramen för fredsfrämjande insatser.

Sedan 1948 har arméns fältförband indelats i brigader, från början 37, vilka efter hand minskades till 30 under 1970-talet.

Infanteribrigaderna genomgick ett antal olika organisationsformer, varav fyra utvecklades till norrlandsbrigader i mitten av 1960-talet. Samtidigt förändrades även pansarbrigadernas organisation ett antal gånger. Pansarbrigaderna uppgick som mest till fem (sex om man medräknar Gotlandsbrigaden).

År 1994 förändrades organisationen genom att begreppet mekaniserad brigad infördes. Då kom arméns fältförband att bestå av två pansarbrigader, fyra mekaniserade brigader (färre antal stridsvagnar än pansarbrigaderna), sju infanteribrigader och fyra norrlandsbrigader. Mekaniseringsprocessen av dessa två senare brigadtyper fortsatte under 1990-talet med målet att bilda helt mekaniserade brigader år 2000 (IB 2000/NB 2000). Samtliga brigader utvecklades dock som förband i krigsorganisationen år 2000.

År 2011/2012 organiserades två brigadstaber vilka avses tillföras förband allt efter vad situationen kräver.

Indelning av markstridsförbanden

Mekaniserade förband med bland annat stridsfordon, tillhör de mest eld- och slagkraftiga enheterna i armén.

Förbanden är tränade och utrustade för att genomföra strid mot alla typer av motståndare i olika typer av terräng och bebyggelse.

Kavalleriförband, som utbildar jägar- och underrättelsesoldater samt militärpolis. Soldaterna, varav vissa är luftburna, kunna verka bakom en motståndares linjer, under lång tid, i all slags terräng och under alla väderförhållanden ska. I kavalleriförbanden ingår även militärpolis och säkerhetsförband.

Artilleriförband, som utbildar inom markbaserad indirekt bekämpning och verkar inom hela kedjan från sensorer via ledning till bekämpningssystem. Materielen har precisionsverkan, lång räckvidd och är väderoberoende.

Luftvärnsförband, som utbildar enheter för markbaserad bekämpning av luftmål inom hela kedjan från sensorer via ledning till bekämpningssystem. Dessa kan därigenom skydda till exempel befolkningscentra, militära förband och flygbaser mot anfall från luften.

Ingenjörförband, vars uppgift är fältarbeten, det vill säga att på olika sätt förändra terrängen för att försvåra för en fiende samt för att underlätta egen verksamhet. Ammunitionsröjning är också en viktig del av fältarbeten.

Ledningsförband, som utbildar stabs- och sambandsförband främst för ledning av stridskrafter samt för högre ledning men också specialenheter inom telekrigområdet. Dessa behandlas i kapitlet Lednings- och logistikförband. Huvuddelen av traditionsarvet vid Ledningsregementet utgörs av tidigare arméförband.

Logistikförband, som ansvarar för de stridande förbandens försörjning av bland annat förnödenheter, sjukvård och reparationer. Dessa behandlas i kapitlet Lednings- och logistikförband. Huvuddelen av traditionsarvet vid Trängregementet utgörs av tidigare arméförband.

CBRN-förband, som hanterar CBRN-hot och -händelser. Med CBRN menas kemisk-, biologisk-, radiologisk- och nukleär krigföring. Huvudförmågorna är detektering, identifiering, övervakning, varning, rapportering, fysiskt skydd och riskhantering. Dessa behandlas under kapitlet Skolor och centra.

Arméförbanden idag

Livgardet/LG innehåller även Försvarsmaktens centrum för internationell utbildningsverksamhet (SWEDINT), Internationella utbildningsenheten (IntUtbe), Försvarsmaktens hundenheter (FMHE), Lokaliseringsenhet mitt (LPLEM), och Försvarsmusiken.

Kommandant i Stockholm (med en kommandantstab på Stockholms slott) är chefen för Östra militärregionen, inte som tidigare chefen för Livgardet.

Norrbottnens regemente/I 19 innehåller även Arméns Jägarbataljon, Försvarsmaktens vinterenhet samt Lokalplaneringsenhet norr.

Livregementets husarer/K 3 innehåller även en fallskärmsjägar enhet och Försvarets överlevnadsskola.

Skaraborgs regemente/P 4

Södra skånska regementet/P 7

Gotlands regemente/P 18 (återuppsatt regemente)

Artilleriregementet/A 9 innehåller även Artilleriets stridsskola (ArtSS)

Luftvärnsregementet/Lv 6 innehåller även Luftvärnets stridsskola (LvSS) och FM Informationscenter.

Göta ingenjörregemente/Ing 2 innehåller även Fältarbetskolan (FarbS).

Ledningsregementet/LedR redovisas i kapitlet "Försvarsmaktsgemensamma ledningsförband". Huvuddelen av traditionsarvet vid Ledningsregementet utgörs av tidigare arméförband.

Trängregementet/TrängR innehåller även Försvarsmaktens logistik- och motorskola (LogS). Regimentet svarar för försvarsmaktsgemensam logistik. Namnändring till Göta trängregemente avses ske.

Markstridsskolan (MSS)

Detta avsnitt är under bearbetning och komplettering och redovisas i kapitlet "Skolor och centra".

Flera ytterligare arméförband är under utredning för att återuppsättas, exempelvis Jämtlands fältjägarregemente/I 5, Norrlands dragonregemente/K 4 och Bergslagens artilleriregemente.

Specialförbanden

Försvarsmaktens specialförband består av chefen för specialförbanden, specialförbandsledningen (SFL) vid ledningsstaben i Högkvarteret, Särskilda operationsgruppen (SOG) samt Försvarsmaktens specialoperationsförband (FM SOF). Specialförbanden är alltså inte en egen försvarsgren men är en entitet väl separerade från försvarsgrenarna (A, M, FV).

De allsidigt sammansatta specialförbanden har numera egna heraldiskt vapen och fälttecken.

Särskilda operationsgruppen (SOG) är en nationell strategisk resurs som leds av Försvarsmaktens insatschef.

Uppgifterna för SOG är strid i olika former samt kvalificerad underrättelseinhämtning. Förbandet har även förmågor som personskydd, utbildning och rådgivning.

Hantering av traditioner i framtiden

Krigsförbandens traditioner är en mycket viktig och aktuell fråga, som också efterfrågas! Deras traditioner och uniformer härleds ur och förs vidare (utvecklas tillsammans med) den organisationsenhet som har produktionsansvar för krigsförbandet. Undantag är nyorganiserade förband med internationell sammansättning (till exempel Nordic Battle Group) och de nya specialförbanden, som fått och får egna fälttecken och heraldiska vapen.

Krigsförbanden (självständiga bataljoner, brigadledningar och kompanier) har också sin identitet. Frågan är komplicerad, eftersom vi också har en organisationsenhet, ofta med ett redan befintligt fälttecken. Traditionsnämnden rekommenderar därför att krigsförbanden får bataljonsfana (motsv.), där organisationsenhetens fälttecken ingår.

Hemvärnsbataljonerna är naturliga traditionsbärare för de gamla landskapsregementena. Lägsta förbandsnivå bör generellt inte sättas. *Hemvärnets stridsskola (HvSS)* har traditionsmässigt inga föregångare.

TradN rekommenderar vidare att

- Skapandet av nya traditioner bör uppmuntras.
- Truppslagstraditionerna tillvaratas naturligt av befintliga förband. Dessutom finns det nio museer inom Sveriges militärhistoriska arv (SMHA) som har uppdrag att bevara de gamla truppslagens minnen.
- Regimentstraditioner för vissa arméförband kan på grund av regional koppling vara naturliga att föra över till annan försvarsgren, t.ex. Amfibieregementet och Marinbasen beträffande Vaxholms och Karlskrona grenadjärer.
- Regional koppling (den geografiska principen) bör ges större vikt inom markstridskrafterna avseende traditionernas hanterande där så är möjligt.
- Hemvärnets roll i traditionssammanhanget bör utvecklas och behandlas i ökad utsträckning i den krympande ”reguljära” arméns sammanhang.
- Hemvärdet bevarar traditionsarvet efter de äldre nedlagda landskapsregementena vilket enligt Traditionsnämndens uppfattning bör inarbetas i HKV:s traditionsdokument och likriktas. Bl.a. bör benämningarna på hemvärnsbataljonerna vara konsekventa.
- Hemvärdet (hemvärnsbataljoner) med de nationella skyddsstyrkorna (inom vissa kvarvarande organisationsenheter) för i möjligaste mån de nedlagda landskaps- och övriga regementenas fälttecken och traditioner samt förankringen till den lokala bygden. Problemet är att resurs- och ansvarsmässigt säkerställa bataljonernas förmåga att bevara dessa traditioner. Det formella traditionsansvaret bör därför läggas på respektive förbands/organisationsenhet vad gäller hanterande av fälttecken och andra traditionsföremål, genomförande av minnesdagar etc. Det ekonomiska ansvaret bör därför ligga på den enhet som berörd hemvärnsbataljon lyder under.
- Hemvärnsbataljoner som har traditionsarv från Liv- och Husregementen bör ha namn som anknyter till det nedlagda regementet (t.ex. Livgrenadjärbataljonen).
- Kamratföreningarnas roll och personella resurser bör tillvaratas.

Hemvärnet med militärregioner, utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner

Bakgrund

I Sverige finns sedan lång tid en tradition av att frivilligt stå till tjänst för hembygdens försvar. Redan långt tillbaka i historien kan vi läsa om bondeuppbåd och liknande företeelser.

Hemvärnet bildades genom ett beslut av riksdagen den 29 maj 1940 mot bakgrund av det upptrappade krigshotet genom bl.a. Tysklands ockupation av Norge och Danmark samt Sovjetunionens anfall mot Finland. Den 21 dec 1940 fick hemvärnet sin första fana. 1943 grundades Hemvärnets stridsskola.

Redan under hemvärnets första år inledde Lottorna och Röda Korset samarbete med hemvärnet. Detta samarbete utvecklades under åren och fler frivilliga försvarsorganisationer ingick i samarbete med hemvärnet.

Bildandet av ett hemvärn fick ett brett stöd i hela landet. En numerär om 50 000 bestämdes inledningsvis, men redan under det första året hade över 93 000 anmält intresse och beviljats plats.

Utrustningen var inledningsvis mycket enkel med fältmössa, landstormsmärke, armbindel och i bästa fall ett gevär m/96. Samma år utfärdades anvisningar för hur bildandet av verks- och industrihemvärn skulle regleras. Detta övergick under åren till driftvärnorganisationen, som var en del av hemvärnet fram till och med 2005 då det avvecklades.

Under det Kalla kriget blev den viktigaste uppgiften att bevaka alla de mobiliseringsförråd som fanns utspridda i landet. 1985 börjar bildandet av hemvärnsförband med marina uppgifter. Från 1989 kan även kvinnor (efter att ha genomgått militär grundutbildning) bli hemvärnssoldater.

Hemvärnets grupper och plutoner organiserades i hemvärnsområden, som i sin tur sammanhölls i hemvärnskretsar. Denna organisationsform bestod i huvudsak fram mot sekelskiftet. Sedan 1990-talet är hemvärnet organiserat på samma sätt som övriga markstridsförband d v s i kompanier och bataljoner.

Redan från hemvärnets första dagar ansågs soldaternas möjlighet till medinflytande vara av stor vikt. I hemvärnskungörelsen, som utfärdades den 31 maj 1940, statueras om en medinflytandeorganisation. Samtidigt utsågs ledamöter i "hemvärnsrådet".

Det upptrappade krigshotet under 1939 som övergick i Andra världskriget efter Tysklands anfall på Polen och Sovjetunionens på Finland under hösten samma år, skapade stor oro i Sverige. Värnpliktsarmén hade begränsade resurser och man började ställa krav på att kunna försvara hembygden med någon form av skyddsstyrkor. Flera skytteföreningar började på eget initiativ bilda hemvärn, först ut var Tärnsjö i Uppland 4 januari 1940, följt av Lit i Jämtland den 21 januari (började 1939, först formellt 21/1)^[5], Morlanda i Bohuslän 26 januari. I Skåne bildades under våren 1940 skyttegillena i Tågarp, Barkåkra, Genarp, Oderljunga och Klippan egna hemvärn. Man kom dock här i konflikt med lagen mot bildade av militära skyddskårer av år 1934. Försvarsviljan var stark och regeringen agerade snabbt.

Den 29 maj 1940 beslöt riksdagen om att bilda ett hemvärn. Då hade också Danmark och Norge, i början på april, fallit för den framryckande tyska krigsmakten. Hemvärnet skulle bestå dels av ungdomar som inte gjort sin värnplikt, dels av äldre som överstigit värnpliktsåldern. Man räknade med att Hemvärnet skulle omfatta cirka 50 000 man, men några veckor senare kunde den nyutnämnde hemvärnschefen överste Gustaf Petri räkna in cirka 90 000 frivilliga män.

Under kalla kriget blev den viktigaste uppgiften att bevaka alla de mobiliseringsförråd som fanns utspridda i landet. Driftvärnet var i Sverige mellan åren 1944 och 2005 den del av Hemvärnet, som hade till uppgift att skydda myndighets eller företags egna anläggningar och egen verksamhet och fick inte utan medgivande av myndigheten eller företaget användas för andra uppgifter.

Civilområden och civilförsvar

Det kan noteras att civilområdena som regionalt svarade för civilförsvaret, det ekonomiska försvaret och det psykologiska försvaret avvecklades år 2000 ännu inte har återinförts. Ansvarig idag är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), som har ansvaret för hela landet med dess 21 civila regioner (= län).

Nuläge

Hemvärnet är organiserat som frivilliga förband i insatsorganisationen vilka finns över hela landet. Hemvärnet utvecklas i takt med de övriga delarna av Försvarsmakten och dess viktigaste uppgifter är att skydda, bevaka, ytövervaka samt stödja det civila samhället vid svåra påfrestningar. Hemvärnsförbandens beredskap är mycket hög, med vissa delar ska insats kunna påbörjas inom 6 timmar och med huvuddelar inom 24 timmar. Idag finns ca 22 000 hemvärnssoldater ingående i 40 hemvärnsbataljoner, lokalt förankrade främst i eget län med skydds- och bevakningsuppgifter av viktig infrastruktur. Av dessa hemvärnssoldater ska ca 17 000 ingå i taktiskt rörliga hemvärnsinsatskompanier, kompanier som ska kunna sättas in i hela landet.

Som ”försvarsgrenslänkande stridskraft” leder rikshemvärnschefen med rikshemvärnsstaberna från 2020-02-01 produktionsmässigt Södra, Västra, Mellersta och Norra militärregionerna (MR) med sina utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner samt Hemvärnets stridsskola (HvSS). Vid *insats* av dessa förband sker ledning genom Högkvarterets insatsstab. Insatsledningen är ett samlingsnamn för Högkvarterets delar som leder både krigs- och hemvärnsförband som engageras i nationella insatser och stöd till samhället.

Hemvärnet genom hemvärnsbataljonerna inom respektive geografiska områden är de huvudsakliga traditionsbärarna av nedlagda arméförband. Armétraditionerna förs p.g.a. förändrad territoriell ansvarsfördelning vidare och bevaras av vissa hemvärnsförband som utbildas vid utbildningsgrupperna. Två hemvärnsbataljoner är traditionsbärare av nedlagda marina förband.

Detaljer rörande traditionsarv, heraldik och fälttecken för MR, utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner kommer att inarbetas i reglementet Parad 6.

Militärregioner

Historik

Den tidigare historiska regionala ledningsstrukturen inkluderar militärområden, militärdistrikt, marin- och flygkommandon, försvarsområdesstaber samt arméfördelningar. De gamla militärområdena leddes av en militärbefälhavare vilken hade ansvaret för den territoriella och den markoperativa uppgiften. Från 1966 var militärbefälhavare även ansvarig för den operativa ledningen av de förband ur marinen och flygvapnet som var tilldelade militärområdet.

Inför försvarsbeslutet 2000 föreslog regeringen att den taktiska nivån borde reduceras genom att fördelnings- och försvarsområdesstaber samt marinkommandon och flygkommandon skulle avvecklas. Detta för att utforma ett armétaktiskt, marintaktiskt respektive flygtaktiskt kommando vilka skulle samlokaliseras med operationsledningen. Förslaget innebar att samtliga territoriella staber skulle avvecklas, vilket bland annat innebar att militärområdesstaberna upplöstes den 30 juni 2000. I dess ställe bildades den 1 juli 2000 fyra militärdistrikt, vilka i princip motsvarade geografiskt sett de tidigare militärområdena. Den stora skillnaden var att militärdistriktet var den lägsta nivån där chefen var territoriellt ansvarig.

Den 16 november 2005 beslutade riksdagen att militärdistriktsorganisationen skulle upplösas och avvecklas den 31 december 2005. Detta innebar att militärdistriktsgrupperna omorganiserades till utbildningsgrupper och underställdes ett utbildningsförband. Nuvarande militärregioner bildades, dvs. återinfördes, 2013: Södra militärregionen (MR S), Västra militärregionen (MR V), Mellersta militärregionen (MR M) och Norra militärregionen (MR N)

Nuläge

Militärregionerna (MR) utgör (med sina respektive militärregionstaber) från 2020-02-01 egna organisationsenheter underställda Rikshemvärnschefen.

MR omfattar militärregionstab, utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner.

I och med att militärregionstaberna blivit självständiga organisationsenheter har dessa staber fått heraldiskt vapen och uppgift att bevara traditionsarvet från de tidigare historiska regionala staberna. Diskussioner pågår om regioncheferna i likhet med tidigare chefer ska föra kommandotecken (traditionsförbandens fälttecken förs av hemvärnsbataljoner).

Militärregionstaberna övertar ledningen av utbildningsgrupperna med ingående hemvärnsbataljoner. Respektive militärregion har tilldelats produktionsledningsansvar. Ansvaret innebär både att utbilda personal till hemvärnsförbanden samt att leda dessa vid insatser.

Regionerna ska leda territoriell verksamhet på den regionala och lokala nivån genom att:

- Leda tilldelade underställda förband (hemvärns eller andra insatsförband).
- Leda regional säkerhetstjänst.
- Samverka med regional och lokala myndigheter, organisationer och företag utgående från det ömsesidiga beroendet som finns mellan dessa och Försvarsmakten.

Utbildningsgruppernas och hemvärnsbataljonernas indelning regionvis

Utbildningsgrupper (övergripande)

Traditionerna förs av utbildningsgrupp och hemvärnsbataljon på samma sätt som ett regemente och dess krigsförband, dvs tillsammans. Samtidigt är utbildningsgrupperna starkt kopplade till egen militärregionstab, dvs sin egen organisationsenhet. Att särskilt notera är att dessa grupper inte leder hemvärnsbataljonerna vid insats utan enbart svarar för deras utbildning med mera. Traditionsnämnden anser därför att grupperna inte ensamma bör föra fälttecken men väl vid behov förvara dem.

Utbildningsgrupperna, vilka numera lyder under militärregionerna, är *inte* traditionsbärare enligt nu gällande beslut från Högkvarteret. Deras uppgift är att stödja hemvärnsbataljonernas traditionsansvar.

Södra militärregionen (MR S)

Historik

Södra militärområdet bildades den 10 oktober 1942 under namnet I. militärområdet (första militärområdet) och leddes av en Militärbefälhavare. År 1966 gjorde en namnändring av militärområdet till Södra militärområdet. År 1993 uppgick Västra militärområdet (Milo V) i Södra militärområdet, som då i praktiken kom att täcka hela Götaland. Södra militärområdets stab var belägen i Kristianstad.

Genom försvarsbeslutet 2000 avvecklades Södra militärområdet och ersattes till viss del av Södra militärdistriktet (MD S) geografiskt motsvarade det tidigare militärområdet. Inom militärdistriktet organiserades militärdistriktsgrupper efter den tidigare försvarsområdesindelningen vilket inom Södra militärdistriktet motsvarade sju militärdistriktsgrupper.

Försvarsbeslutet 2004 innebar att Kalmargruppen och Skånska dragongruppen och Älvsborgsgruppen avvecklades den 30 juni 2005, och dess uppgifter övertogs den 1 juli 2005 av Kronobergsgruppen, Södra skånska gruppen respektive Göteborgsgruppen.

Den 31 december 2005 upplöstes militärdistriktet vilket innebar att militärdistriktsgrupperna omorganiserades till utbildningsgrupper och underställdes från den 1 januari 2006 Första Södra skånska regementet (P 7), Marinbasen (MarinB), Göta ingenjörregemente (Ing 2) och Helikopterflottiljen (Hkpflj).

Nuläge

Södra militärregionen bildades den 1 januari 2013 som Militärregion Syd och omfattar Skåne, Blekinge, Kronobergs-, Jönköpings-, Kalmar och Östergötlands län.

Regionens stab finns i Revinge med uppgift att leda bevaknings- och skyddsuppgifter, genomföra civil-militär samverkan samt stöd till samhället.

Södra militärregionen har också ansvaret för att produktionsleda utbildningsgrupperna och hemvärnsförbanden i södra Sverige. Ansvaret innebär både att utbilda personal till hemvärnsförbanden samt att leda dessa vid insatser. Södra militärregionens hemvärnsbataljoner är elva till antalet.

Den 1 oktober 2018 tillsattes en separat chefsbefattning för Militärregion Syd. Från 2019 antogs namnet Södra militärregionen. Från den 1 januari 2020 är samtliga militärregioner självständiga förband underställda Rikshemvärnschefen. Därvid övertar de även ledningen i fredstid av utbildningsgrupperna med ingående hemvärnsbataljoner. Respektive militärregion har produktionsledningsansvar. Detta medförde att fem utbildningsgrupper överfördes till Södra militärregionen.

I regeringens proposition framhöll dock regeringen att den militära regionala indelningen kunde komma att justeras, det beroende på utfallet av utredningen "Ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar".

Utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner inom Södra militärregionen**Skånska gruppen**

Förband och stab	Förkortning	Tilltalsnamn
Skånska gruppen	SKG	-
46. hemvärnsbataljon	46. hvbat	Södra skånska bataljonen
47. hemvärnsbataljon	47. hvbat	Malmöhusbataljonen
48. hemvärnsbataljon	48. hvbat	Skånska dragonbataljonen
49. hemvärnsbataljon	49. hvbat	Norra skånska bataljonen

Blekingegruppen

Förband och stab	Förkortning	Tilltalsnamn
Blekingegruppen	BLG	-
36. hemvärnsbataljon	36. hvbat	Västra Blekinges bataljon
37. hemvärnsbataljon	37. hvbat	Östra Blekinges bataljon

Kalmar och Kronobergsgruppen

Förband	Förkortning	Tilltalsnamn
Kalmar och Kronobergsgruppen	KRAG	-
34. hemvärnsbataljon	34. hvbat	Kalmar bataljon
35. Hemvärnsbataljon	35. hvbat	Kronobergsbataljonen

Norra Smålandsgruppen

Förband	Förkortning	Tilltalsnamn
Norra Smålandsgruppen	NSG	-
33. hemvärnsbataljon	33. hvbat	Norra Smålands bataljon

Livgrenadjärgruppen

Förband och stab	Förkortning	Tilltalsnamn
Livgrenadjärgruppen	LVG	-
30. hemvärnsbataljon	30. hvbat	1. livgrenadjärbataljonen
31. Hemvärnsbataljon	31. Hvbat	2. Livgrenadjärbataljonen

Västra militärregionen (MR V)

Historik

Västra militärområde grundades 1942 som III. militärområdet och leddes av en militärbefälhavare. År 1943 upplöstes armékårstaberna, och deras territoriella och markoperativa uppgifter överfördes till militärbefälhavaren. År 1966 gjorde en namnändring av militärområdet till Västra militärområdet.

Inför regeringens proposition för budgetåret 1989/1990, föreslogs två alternativ till reduktion av antalet militärområdesstabber. I alternativ "4 SV" skulle Östra militärområdet sammanslås med Bergslagens militärområde och bilda Mellersta militärområdet, samt att Södra militärområdet skulle sammanslås med Västra militärområdet och bilda Sydvästra militärområdet. Det andra alternativet, alternativ "5(R)", innebar att Östra militärområdet sammanslogs med Bergslagens militärområde och bildade Mellersta militärområdet, men där militärbefälhavaren för Västra militärområdet gavs i uppgift att organisera en operativt rörlig ledningsresurs (R). Regeringen förordade alternativ 5(R), vilket innebar att Västra militärområdet kvarstod.

Inför försvarsbeslutet 1992 föreslog regeringen i sin proposition för riksdagen att Sverige skulle indelas i tre militärområden. Minskningen av antalet militärområden åstadkoms genom att Södra militärområdet och Västra militärområdet, respektive Nedre Norrlands militärområde och Övre Norrlands militärområde sammanslogs. Staberna för de tre militärområdena lokaliserades till Bodens, Kristianstads och Strängnäs garnisoner. Den nya organisationen inrättades den 1 juli 1993, vilket i praktiken innebar att Västra militärområdet upplöstes och uppgick i Södra militärområdet. År 2000 upphörde militärområdesstabber och ersattes av militärdistrikt med samma geografiska indelning som militärområdena haft. Militärdistriktet hade uppgifter avseende territoriell ledning, säkerhetstjänst med mera.

Den nya militärdistriktsorganisationen medförde att samtliga ingående militärdistriktsgrupper från den 1 januari 2006 underställdes utbildningsförbanden Luftvärnsregementet (Lv 6), Försvarsmedicincentrum (FöMedC), Skaraborgs regemente (P 4) och Livregementets husarer (K 3).

Nuläge

Västra militärregionen bildades den 1 januari 2013 som Militärregion Väst och omfattar Hallands län, Värmlands län, Västra Götalands län och Örebro län.

Regionens stab finns i Skövde med uppgift att leda bevaknings- och skyddsuppgifter, genomföra civil-militär samverkan samt stöd till samhället.

Västra militärregionens hemvärnsbataljoner är tio till antalet.

Den 1 oktober 2018 tillsattes en separat chefsbefattning för Militärregion Väst. Från 2019 antogs namnet Västra militärregionen. Från den 1 januari 2020 är samtliga militärregioner självständiga förband underordnade Rikshemvärnschefen. Därvid övertar de även ledningen i fredstid av utbildningsgrupperna med ingående hemvärnsbataljoner. Respektive militärregion har produktionsledningsansvar. Detta medförde att fem utbildningsgrupper överfördes från Skaraborgs regemente till Västra militärregionen.

I regeringens proposition framhöll dock regeringen att den militära regionala indelningen kunde komma att justeras, det beroende på utfallet av utredningen "Ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar".

Utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner inom Västra militärregionen

Hallandsgruppen

Förband och stab

Hallandsgruppen

45. hemvärnsbataljon

Förkortning

HLG

45. hvbat

Tilltalsnamn

Hallandsbataljonen

Elfborgsgruppen

Elfsborgsgruppen

41. hemvärnsbataljon

42. hemvärnsbataljon

43. hemvärnsbataljon

44. hemvärnsbataljon

EBG

41. hvbat

42. hvbat

43. hvbat

44. hvbat

Göteborgs södra bataljon

Göteborgs norra bataljon

Göteborgs skärgårds bataljon

Älvsborgsbataljonen

Bohusdalgruppen

Bohusdalsgruppen

40. hemvärnsbataljon

BDG

40. hvbat

Bohusbataljonen

Skaraborgsgruppen

Skaraborgsgruppen

38. hemvärnsbataljon

39. hemvärnsbataljonen

SBG

38. hvbat

39. hvbat

Kinnebataljonen

Kåkindbataljonen

Örebro o Värmlandsgruppen

Örebro o Värmlandsgruppen

19. hemvärnsbataljon

20. hemvärnsbataljon

ÖVG

19. hvbat

20. hvbat

Värmlandsbataljonen

Sannahedsbataljonen

Mellersta militärregionen (MR M)

Historik

Östra militärområdet bildades den 10 oktober 1942 som IV. militärområdet (fjärde militärområdet), och ledes av en militärbefälhavare vilken tillfördes ansvaret för den territoriella och den markoperativa uppgiften. Den 1 oktober 1966 gjorde en namnändring av militärområdet till Östra militärområdet. Då erhöll militärbefälhavaren det operativa ledningsansvaret för samtliga tilldelade förband ur armén, marinen och flygvapnet.

1991 sammanslogs Östra militärområdet (Milo Ö) och Bergslagens militärområde (Milo B) och bildade Mellersta militärområdet (Milo M). Det nya militärområdet täckte då i praktiken hela Svealand.

När militärbefälsstaben organiserades 1942, förlades den till Stureplan 1 i Stockholm. Den 31 maj 1949

omlokaliseras den till Livgardeskvadronens kasern på Lidingövägen 28. Från den 12 juni 1963 förlades staben till

en nybyggd fastighet i anslutning till Södermanlands regemente (P 10) i Strängnäs fram till den 1 juli 2000. Genom försvarsbeslutet 2000 avvecklades Mellersta militärområdet och ersattes till viss del av Mellersta militärdistriktet (MD M) som geografiskt motsvarade det tidigare militärområdet. Inom militärdistriktet organiserades militärdistriktsgrupper efter den tidigare försvarsområdesindelningen vilket inom Mellersta militärdistriktet motsvarade tio militärdistriktsgrupper.

Försvarsbeslutet 2004 innebar dock att Värmlands- och Västmanlandsgrupperna i Kristinehamn och Västerås avvecklades den 30 juni 2005, och deras uppgifter övertogs den 1 juli 2005 av Livregementets grenadjärgrupp respektive Upplandsgruppen.

Den 16 november 2005 beslutade riksdagen att militärdistriktsorganisationen skulle upplösas och avvecklas den 31 december 2005.

Detta medförde att samtliga ingående militärdistriktsgrupper från den 1 januari 2006 underställdes utbildningsförbanden Första amfibieregementet (Amf 1), Livgardet (LG), Ledningsregementet (LedR) och från 2018 Gotlands regemente (P 18).

Nuläge

Mellersta militärregionen bildades den 1 januari 2013 som Militärregion Mitt, som en av fyra militärregioner i Sverige och omfattar Dalarnas län, Gotlands län, Gävleborgs län, Stockholms län, Södermanlands län, Uppsala län och Västmanlands län. Regionens stab finns samgrupperad med Livgardet i Kungsängen med uppgift att leda bevaknings- och skyddsuppgifter, genomföra civil-militär samverkan samt stöd till samhället.

Militärregionen hade också ansvaret för att produktionsleda utbildningsgrupperna och hemvärnsförbanden i östra Mellansverige. Ansvaret innebär både att utbilda personal till hemvärnsförbanden samt att leda dessa vid insatser. Mellersta militärregionens hemvärnsbataljoner är elva till antalet.

Den 1 oktober 2018 tillsattes en separat chefsbefattning för Militärregion Mitt. Från 2019 antogs namnet Mellersta militärregionen. Från den 1 januari 2020 är samtliga militärregioner självständiga förband underställda Rikshemvärnschefen. Därvid övertar de även ledningen i fredstid av utbildningsgrupperna med deras hemvärnsbataljoner. Respektive militärregion har produktionsledningsansvar. Detta medförde att fem utbildningsgrupper överfördes till Mellersta militärregionen.

I regeringens proposition framhöll dock regeringen att den militära regionala indelningen kunde komma att justeras, det beroende på utfallet av utredningen "Ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar".

Utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner inom Mellersta militärregionen

Södermanlandsgruppen

Södermanlandsgruppen	SMG	
45. Hemvärnsbataljon	45. hvbat	

Södertörnsgruppen

Södertörnsgruppen	STG	
28. hemvärnsbataljon	28. hvbat	Roslagsbataljonen
29. hemvärnsbataljonen	29. hvbat	Södertörnsbataljonen

Livgardesgruppen

Livgardesgruppen	LGG	
23. hemvärnsbataljonen	23. hvbat	Attundalandsbataljonen
24. hemvärnsbataljon	24. hvbat	Stockholmsbataljonen
25. hemvärnsbataljon	25. hvbat	Taellehusbataljonen
26. hemvärnsbataljon	26. hvbat	Järvabataljonen

Upplands o Västmanlandsgruppen

Upplands o Västmanlandsgruppen	UVG	
21. hemvärnsbataljon	21. hvbat	Upplandsbataljonen
22. hemvärnsbataljon	22. hvbat	Västmanlandbataljonen

Gävleborgsgruppen

Gävleborgsgruppen	GBG	
18. hemvärnsbataljonen	18. hvbat	Gävleborgsbataljonen

Dalregementsgruppen

Dalregementsgruppen	DRG	
17. hemvärnsbataljonen	17. hvbat	Dalabataljonen

Gotlandsgruppen (delvis underställd C P 18)

Gotlandsgruppen	UGG	
32. hemvärnsbataljonen	32. hvbat	Gotlands bataljon

Norra militärregionen (MR N)

Historik

Övre Norrlands militärområde bildades den 10 oktober 1942 som VI. militärområdet (sjätte militärområdet), och leddes av en militärbefälhavare vilken tillfördes ansvaret för den territoriella och den markoperativa uppgiften. Den 1 oktober 1966 gjorde en namnändring av militärområdet till Övre Norrlands militärområde. Samtidigt erhöll militärbefälhavaren operativt ledningsansvar för samtliga tilldelade förband ur armén, marinen och flygvapnet. Övre Norrlands militärområdesstab var belägen i Boden och ingick i Bodens garnison.

Den 1 juli 1993 sammanfördes Övre Norrlands militärområde (Milo ÖN) och Nedre Norrlands militärområde (Milo NN) till ett gemensamt militärområde, och bildade Norra militärområdet (Milo N). Det nya militärområdet täckte då i praktiken hela Norrland med undantag av Gävleborgs län.

Militärområdet var en del av det före detta invasionsförsvaret och leddes av en militärbefälhavare, som hade ansvar för den operativa ledningen av alla stridskrafter inom militärområdet, samt ansvarade även för den territoriella uppgiften. Genom försvarsbeslutet 2000 avvecklades Norra militärområdet och ersattes till viss del av Norra militärdistriktet (MD N) som geografiskt motsvarade det tidigare militärområdet. Inom militärdistriktet organiserades militärdistriktsgrupper efter den tidigare försvarsområdesindelningen vilket inom Norra militärdistriktet motsvarade sju militärdistriktsgrupper.

Försvarsbeslutet 2004 innebar att Norrbottens gränsjägargrupp och Västernorrlandsgruppen avvecklades den 30 juni 2005, och deras uppgifter övertogs den 1 juli 2005 av Lapplandsjägargruppen respektive Härnösandsgruppen.

Den 16 november 2005 beslutade riksdagen att militärdistriktsorganisationen skulle upplösas och avvecklas den 31 december 2005, vilket innebar att militärdistriktsgrupperna omorganiserades till utbildningsgrupper och underställdes från den 1 januari 2006 Norrbottens regemente (I 19).

Nuläge

Norra militärregionen bildades den 1 januari 2013 som Militärregion Nord och omfattar Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. Regionens stab finns i Boden med uppgift att leda bevaknings- och skyddsuppgifter, genomföra civil-militär samverkan samt stöd till samhället.

Norra militärregionen har också ansvaret för att produktionsleda utbildningsgrupperna och hemvärnsförbanden i norra Sverige. Ansvaret innebär både att utbilda personal till hemvärnsförbanden samt att leda dessa vid insatser. Norra militärregionens hemvärnsbataljoner är sju till antalet.

Den 1 oktober 2018 tillsattes en separat chefsbefattning för Militärregion Nord. Från 2019 antogs namnet Norra militärregionen. Från den 1 januari 2020 är samtliga militärregioner självständiga förband underställda Rikshemvärnschefen. Därvid övertar de även ledningen i fredstid av utbildningsgrupperna med ingående hemvärnsbataljoner. Respektive militärregion har produktionsledningsansvar. Detta medförde att fem utbildningsgrupper överfördes till Norra militärregionen.

I regeringens proposition framhöll dock regeringen att den militära regionala indelningen kunde komma att justeras, det beroende på utfallet av utredningen "Ansvar, ledning och samordning inom civilt försvar" .

Utbildningsgrupper och hemvärnsbataljoner inom Norra militärregionen

Fältjägargruppen

Fältjägargruppen	FJG	
14. hemvärnsbataljon	14. hvbat	Fältjägarbataljonen

Västernorrlandsgruppen

Västernorrlandsgruppen	VNG	
15. hemvärnsbataljon	15. hvbat	Ångermanlandsbataljonen
16. hemvärnsbataljonen	15. hvbat	Medelpadsbataljonen

Västerbottensgruppen

Västerbottensgruppen	VBG	
13. hemvärnsbataljonen	13. hvbat	Västerbottensbataljonen

Norrbottnensgruppen

Norrbottnensgruppen	NBG	
12. hemvärnsbataljon	12. hvbat	Norrbottnensbataljonen

Lapplandsjägargruppen

Lapplandsjägargruppen	LJG	
10. hemvärnsbataljon	10. hvbat	Gränsjägarbataljonen
11. hemvärnsbataljon	10. hvbat	Lapplandsjägarbataljonen

Hemvärnets stridsskola (HvSS)

Allmänt

Hemvärnets stridsskola, som lyder under rikshemvärnschefen, invigdes den 27 juni 1943.

Historik

På hösten 1941 började hemvärnet söka efter en central plats för utbildningar och dåvarande hemvärnschefen Gustaf Petri besökte bland annat herrgården Vällinge. Man fann platsen lämplig och fick tillstånd av bland annat Stockholms vattenledningsverk att utnyttja byggnaderna och markerna runt omkring för en symbolisk summa av 200 kronor per år.

I mars 1942 sändes ett upprop ut till företag och vissa enskilda personer om bidrag till renovering av skolan, bland annat undertecknat av kronprins Gustaf Adolf och inom kort hade man samlat 445 000 kronor. Av denna summa byggdes två elevlokaler samt en skjutbana.

Nuläge

Hemvärnets stridsskola utbildar befäl inom hemvärnet för uppgifter under krigsförhållanden, beredskap och fredstid. Skolan utbildar även elever från Norge och Danmark. Hemvärnets stridsskola utbildar årligen cirka 1 500 hemvärnsbefäl från gruppchef upp till bataljonschef.

Skolan har även som uppgift att kvalitetssäkra utbildningar som sker på de olika utbildningsgrupperna runt om i Sverige. Man samarbetar med bland annat Markstridsskolan för att utveckla hemvärnets markstridsteknik och Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum för utbildning av skyddsvakter.

Hemvärnets stridsskola utvecklar även metoder och rutiner för rekrytering till hemvärnet.

Driftvärn

Historik

Driftvärnet var i Sverige mellan åren 1944 och 2005 den del av Hemvärnet, som hade till uppgift att skydda myndigheternas eller företagens egna anläggningar och egen verksamhet och fick inte utan medgivande av myndigheten eller företaget användas för andra uppgifter. Det första driftvärnet bildades 1944 vid Byggnads- och reparationsberedskapen (BRB). Driftvärn bildades därefter snabbt vid samhällsviktiga instanser som Postverket, Televerket, Statens Vattenfallsverk och Statens Järnvägar. Driftvärn fanns också vid Försvarets materielverk och Sveriges Radio med flera instanser.

Driftvärnets personal rekryterades från den personal som är sysselsatt eller beredskapsregistrerad vid myndigheten eller företaget.

För driftvärnets verksamhet kunde indelning ske i driftvärnsdistrikt, driftvärnssektioner eller andra områden samt i lokala driftvärnsavdelningar.

Indelningen borde såvitt möjligt anpassas till myndighetens eller företagets organisation. Rikshemvärnschefen bestämde indelningen efter förslag av myndigheten eller företaget.

Chef för driftvärn vid myndighet eller företag (driftvärnschef) utövade under rikshemvärnschefen ledningen av och uppsikten över myndighetens eller företagets driftvärn samt verkade för utbildningen inom detta.

Försvarsområdesbefälhavare svarade i samråd med vederbörande chef inom driftvärnet för utbildning och utrustning av driftvärn inom försvarsområdet.

Driftvärn organiserades i förband -- grupper, plutoner, kompanier -- enligt bestämmande av driftvärnschefen efter samråd med försvarsområdesbefälhavaren. Uppgift om organisationen insändes till rikshemvärnschefen.

Chef för driftvärnsförband var underställd vederbörande chef inom driftvärnet men lydde i fråga om utbildning och utrustning under försvarsområdesbefälhavaren. Chef för driftvärnsförband lydde också under försvarsområdesbefälhavaren i fråga om samordning av stridsverksamhet under krig när särskilda förhållanden påkallade det.

Nuläge

I takt med att hotbilden mot landet ändrades, främst på grund av att det kalla kriget upphörde, samtidigt som många av verksamheterna med driftvärn bolagiserades eller privatiserades, minskade intresset för driftvärnet. Detta fick som följd att organisationen sjönk från cirka 20 000 personer år 1990 till cirka 1 500 personer år 2004. Inför försvarsbeslutet 2004 föreslogs det av regeringen att driftvärnet skulle avvecklas, detta på grund av organisationens minskade betydelse samt att den kostade pengar att driva och underhålla. Sommaren 2005 lades driftvärnet ner vid en ceremoni vid Hemvärnets stridsskola (HvSS). Den kvarvarande personalen övergick då till hemvärnet.

Frivilliga försvarsorganisationer

Allmänt

I Sveriges definieras frivillig försvarsverksamhet som arbete vilket främjar totalförsvaret och som omfattar försvarsupplysning samt rekrytering och utbildning av frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret. En förening som bedriver sådan verksamhet benämns frivillig försvarsorganisation. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Försvarsmakten ska, inom sina respektive verksamhetsområden, fördela och betala ut organisationsstöd till de frivilliga försvarsorganisationerna. Myndigheterna får inom respektive område, i samverkan med andra berörda myndigheter, komma överens med organisationerna om uppdrag inom totalförsvaret.

I Sverige finns 18 frivilliga försvarsorganisationer som bedriver frivillig försvarsverksamhet. Nio av dessa organisationer har särskilda avtal, där organisationerna förbinder sig att rekrytera och grundutbilda personal för olika befattningar inom Försvarsmakten.

En myndighet med uppgifter inom totalförsvaret får ingå ett skriftligt avtal med en person, en frivillig, som tillhör en frivillig försvarsorganisation om att denne ska tjänstgöra inom totalförsvaret. Personer som har ingått sådana avtal benämns avtalspersonal.

Organisation och bakgrund

Försvarsutbildarna (Svenska Försvarsutbildningsförbundet) <https://www.forsvarsutbildarna.se> är en rikstäckande svensk frivillig försvarsorganisation som stärker samhällsskyddet och förmågan att hantera civila och militära kriser. Försvarsutbildarna har cirka 27 000 medlemmar och består av 23 regionala förbund och 14 rikstäckande förbund med olika kompetensinriktningar.

Den främsta uppgift är att rekrytera och utbilda frivilliga till avtal för Försvarsmaktens och delar av krisberedskapssystemets behov.

Insatsingenjörernas riksförbund (IIR) www.insatsingenjorerna.se är en frivillig försvarsorganisation som funnits i sin nuvarande form sedan 2008. IIR organiserar ca 400 ingenjörer, arkitekter, konsulter, specialister och entreprenörer verksamma med byggnation och infrastruktur spridda över landet.

Flygvapenfrivilligas Riksförbund (FVRF) <https://www.flygvapenfrivilliga.se> är en organisation som stödjer Svenska flygvapnet och har funnits sedan 1940 och hade redan efter ett år över 15 000 medlemmar. Hela Sverige är indelat i fem olika regioner som är följande Norra (Norrbottens flygflottilj), Mellersta (Luftstridsskolan), Östra (Malmens flygplats, Hkpflj), Västra (Skaraborgs flygflottilj), Södra (Blekinge flygflottilj).

Frivilliga automobilkårens riksförbund (FAK) <https://www.fak.se> bildades 1914, där föreningens medlemmar förband sig att med sina bilar stå till krigsmaktens förfogande. Fram till 1930 deltog medlemmarna med sina fordon i olika militära övningar. Från 1931 förändrades kårens verksamhet till att bli en personal- och utbildningsorganisation. Efter fullgjord kurs blev man FAK-officer med krigsplacering.

År 1958 bestod kåren av åtta regionala vilka då samlades under en rikskårstyrelse. År 2019 bestod Frivilliga automobilkårens riksförbund av 28 självständiga regionala kårer.

Frivilliga Flygkåren (FFK) <https://ffk.se> är en frivillig försvarsorganisation med cirka 2 400 medlemmar (2013) fördelade över hela Sverige. Piloterna har fått sin grundutbildning antingen genom eget bekostat flygcertifikat, genom Försvarsmakten eller vid större flygskolor. Piloterna i FFK utför på frivillig bas, uppdrag åt svenska myndigheter och Försvarsmakten.

Frivilliga Motorcykelkåren (FMCK) <https://fmck.myclub.se> bildades 1929 och är en frivillig försvarsorganisation. FMCK består av 45 kårer över hela landet, fördelade på åtta råd (tidigare förbund). Centralt finns en riksstyrelse samt FMCK:s kansli. FMCK:s kansli flyttade 2008 till Skövde.

FMCK har till uppgift att utbilda och rekrytera MC-ordonnanser för hemvärnets behov.

Frivilliga Radioorganisationen (FRO) <https://fro.se> är en svensk frivillig försvarsorganisation som grundades 1946. FRO:s syfte är att personalen ska utveckla och bibehålla hög kompetens inom sambands- och informationssystem (IT- och radiokommunikation). Medlemmarnas och samhällets behov ska styra verksamheten. FRO utbildar bland annat signalister, sambandsledare och ledningssystembefäl på uppdrag av flera myndigheter och organisationer, inklusive Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Svenska Kraftnät.

Försvarets Personaltjänstförbund (FPF) www.fpf.a.se är en av Sveriges 18 frivilliga försvarsorganisationer och bildades 14 januari 1955. Samma år anslöt man sig till Centralförbundet för Befälsutbildning (CFB) som ett frivilligt befälsutbildningsförbund. FPF fick 1990 genom en framställning till regeringen status som en egen frivillig försvarsorganisation.

Förbundet var organiserat i fyra regionala föreningar, men dessa reducerades till tre: Försvarets Personaltjänstförening i Västra, Östra och Norra Sverige.

Svenska Blå Stjärnan (SBS) <https://svenskablkastjarnan.se> är en frivillig försvarsorganisation i Sverige.

Organisationen genomför utbildning av djurskötare som kan rycka in vid bland annat provtagning vid smittsamma sjukdomar i djurstallar, evakuering vid bränder samt bistå lantbruket i tider av beredskap eller krig.

Svenska Blå Stjärnans uppdragsutbildning sker på uppdrag av myndigheter som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Strålsäkerhetsmyndigheten.

Föreningen Svenska Röda Korset (SRK) <https://www.rodakorset.se> är en allmännyttig ideell förening som grundades 1865. Den är Sveriges största humanitära frivilligorganisation med över 25 000 frivilliga i nästan 1 000 rödakorskretsar spridda över hela landet. Medverkar i totalförsvarets sjukvård och i verksamheten för civilbefolkningens skydd i krig,

Lottarörelsen, *Riksförbundet Sveriges lottakårer (SLK)*, *Lottorna*, <https://www.svenskalottakaren.se> är en frivillig försvarsorganisation för kvinnor. Organisationen består i dag av cirka 5 000 kvinnor i alla åldrar över hela Sverige. Svenska Lottakårens syfte är att rekrytera och utbilda kvinnor till uppgifter inom det svenska totalförsvaret, och att bedriva totalförvarsinformation. Lottor verkar inom både Försvarsmakten och den civila krisberedskapen.

Sjövärnskåren (SVK), formellt *Sjövärnskårens Riksförbund (SVK RF)* <https://www.sjovarnskaren.se> med underliggande lokala sjövärnskårer, är en svensk frivillig försvarsorganisation inom det marina området som utbildar och erbjuder kompetens till Försvarsmakten och det marina hemvärnet. Man bedriver även en omfattande ungdomsverksamhet.

Mellan 1941 och 1981 var Sjövärnskåren en myndighet som var en del av svenska marinen.

Svenska Brukshundklubben (SBK) <https://www.brukshundklubben.se> är en ideell medlemsorganisation för hundägare, specialklubb i Svenska Kennelklubben (SKK) och frivillig försvarsorganisation. Svenska Brukshundklubben har närmare 300 lokala klubbar indelade i 18 distrikt runt om i landet samt 18 rikstäckande rasklubbar.

Svenska Pistolskytteförbundet, (SPSF), <https://www.pistolskytteforbundet.se> är en frivillig försvarsorganisation som bedriver tränings- och tävlingsskytte med pistol.

Svenska Skyttesportförbundet (SvSF) <https://www.skyttesport.se> ansvarar för att utbilda ammunitionsmän åt Hemvärnet. SvSF utbildar även instruktörer till utbildning av ammunitionsmän samt erbjuder skjutinstruktörsutbildning för GU-F åt hemvärnssoldater.

Sveriges Civilförsvarsförbund, (SCF) *Civilförsvarsförbundet* till vardags, www.civil.se är en ideell frivilligorganisation och frivillig försvarsorganisation i Sverige med uppgift att informera och utbilda allmänheten i hur man klarar olika typer av krissituationer, till exempel nödsituationer utomhus, längre elavbrott, förorenat dricksvatten eller en längre tids isolering. Sveriges Civilförsvarsförbund tillhandahåller också frivilliga för kommuner som drabbas av extraordinära händelser och är följaktligen en del av samhällets krishanteringssystem. I januari 2016 hade Sveriges Civilförsvarsförbund närmare 20 000 medlemmar, organiserade i 191 lokalföreningar omfattande 223 kommuner.

Sveriges Bilkårens Riksförbund (SKBR) eller *Bilkåren* <https://bilkaren.se> är en svensk frivillig försvarsorganisation som har till uppgift att rekrytera och utbilda fordonsförare till det militära försvaret. Dessutom har Bilkåren civila avtal för samhällets krishantering, (där) till exempel Svenska Kraftnät. Organisationen har cirka 5 000 medlemmar fördelade på lokala kårer över hela landet.

Marinen

Allmänt

Detta avsnitt är under bearbetning och komplettering.

Det marina traditionsarvet utgörs dels av den marina historien dels av (ofta levande) sedvanor, föremål med symbolvärde, skrivna och oskrivna regler m.m.

Den marina historien 1522–2000

Utgångspunkt

Även om det kan hävdas att den vikinga- och medeltida ledungen utgjorde det första embryot till något som kan betecknas som en nationell, under konung ställd, försvarsorganisation med marin prägel, så är det Gustav Vasas inköp av örlogsfartyg från Lübeck, som räknas som den svenska nationella flottans (marinens) tillkomst. Marinen räknar därför 1522 års flotta som sitt äldsta (officiella) traditionsarv.

Tiden 1522 – 1815

Allmänt om perioden

Denna nästan 300-åriga period, som omfattar Vasa-tiden, Stormaktstiden, Frihetstiden, den Gustavianska tiden och Napoleontiden, kännetecknas av många krig med omgivande länder.

Under Vasatiden byggdes de svenska sjöstridskrafterna upp till ansevärd styrka och hade framgångar till havs mot Danmark och inomskärs mot Ryssland. I början av Stormaktstiden var Sverige en stark regional sjömakts, som kunde balansera den sedan länge starka sjömakten Danmark och upprätthålla de viktiga sjöförbindelserna med arméerna på andra sidan Östersjön. Under 1600-talets andra hälft hade sjöstridskrafterna flera svåra motgångar i strider mot den danska flottan. Dock kunde förbindelserna ofta hållas öppna. Situationen förbättrades under seklets slut, när Karlskrona blivit väl etablerad som huvudbas. Under det Stora nordiska kriget, när den ryska sjömakten blivit en svår motståndare, försämrades läget. En marin ”tvåfrontssituation” med hot från såväl Danmark som från Ryssland hade uppstått. Svårigheterna att försvara den svenska östersjökusten mot hot (bl.a. galärer) blev uppenbara. Detta ledde så småningom till en kraftfull uppbyggnad av såväl en sjögående seglande flotta som en roddflotta för skärgårdsstrid. Gustav III:s ambitioner med skeppsbyggmästaren af Chapman och det för sin tid moderna varvet i Karlskrona som viktiga komponenter, resulterade i imponerande flottor för såväl utomskärs- som skärgårdsstrid. Under Napoleonkrigen hade Sverige ett relativt starkt sjöförsvar, som dock, på grund av att Ryssland anföll Finland vintertid (svåra isförhållanden), inte kunde komma till full verkan.

Den seglande flottan, Stora flottan, Högsjöflottan.

Den seglande flottan bestod av förhållandevis stora fartyg med starkt artilleri. Under 1500-talet och början av 1600-talet tillämpades en sorts linjetaktik, s.k. melee-taktik (av franskans *mêlée*), vilket ofta ledde till ett antal dueller mellan enskilda och smärre grupper av fartyg. Senare utvecklades den mer strikta linjetaktiken, där det gällde att upprätthålla en slaglinje, där många fartygs bredsidor kunde verka tillsammans. Signalering och formell taktik utvecklades. Artilleristrid var huvudmetod. Ett linjeskepp kunde normalt bära 70 grova (36 pundiga) kanoner, vilket innebar att en slaglinje om 15 skepp tillsammans sköt bredsidor med ca 500 pjäser. Trots detta var det långt ifrån ovanligt att sjöslagen också innehöll ombordläggning och äntring. Att i en gynnsam situation ta ett fientligt skepp var ju effektivare än att sänka det. Ett tragiskt undantag var, när ett ryskt linjeskepp togs vid Hogland, fördes till Karlskrona och där p.g.a. att skeppet var pestsmittat startade en epidemi, som halverade Karlskronas befolkning. Linjeskeppen (den tidens slagskepp) var den seglande flottans kärna. De understöddes med spaning m.m. av fregatter, som var mindre, men oftast mer snabbseglande. Fregatterna utnyttjades också självständigt som eskortfartyg inte bara i hemmafärdvägarna utan tidvis längre bort t.ex. i Medelhavet. Inledningsvis och fram till 1680-talet var Stockholm, med framskjutna ankarplatser i skärgården, den seglande flottans huvudbas. Fr.o.m. 1680-talet blev Karlskrona huvudbas för den seglande flottan, vilket möjliggjorde att man tidigare på året kunde vara till sjöss och snabbare möta hot från Danmark.

Roddflottan, Galärflottan, Skärgårdsflottan, Arméns flotta.

Redan Gustav Vasa lät bygga en roddflotta med galärer parallellt med uppbyggnaden av den seglande flottan. Under Johan III förstärktes denna flotta, som framgångsrikt utnyttjades i kriget med Ryssland under 1500-talets sista decennier. Under 1600-talet, då den marina krigföringen främst handlade om Sveriges och Danmarks kamp om sjöherravälde och strider mellan seglande flottor, reducerades galärflottan. När de ryska galärerna började härja utefter den svenska ostkusten under det Stora nordiska kriget, ökade behovet av galärförband åter. En återuppbyggnad inleddes och under Frihetstiden förfogade Sverige åter över en galärflotta. Dess huvuddel baserades inledningsvis i Stockholm. När så småningom Sveaborgs fästning tagits i bruk organiserades även galärförband, som baserades där. Under Gustav III krig mot Ryssland fanns roddförband, skärgårdseskadrar, på Syd-, Väst- och Ostkusten samt i Finland. Under perioden 1756 – 1808/1823 var skärgårdseskadrarna i Finland respektive på Ostkusten underställda Krigskollegiet och benämndes Arméns flotta. Fr.o.m. 1700-talets andra hälft hade galärerna inom skärgårdsflottan minskat i antal och ersatts av skärgårdsfregatter, skärgårdskorvetter, kanonslupar, kanonjollar och diverse fartyg för logistiskt stöd. De lättroliga och i förhållande till sin ringa storlek, tungt bestyckade kanonsluparna visade sig vara mycket användbara i den rörliga skärgårdsstridföringen.

Landorganisationen, infrastrukturen m.m.

Den marina ledningsstrukturen organiserades under Axel Oxenstierna i form av Riksamiralen, Amiralitetet och Amiralitetskollegiet. Strukturen kan närmast betecknas som en kombination av de funktioner, som långt senare låg på Sjöförvarsdepartementet, Marinstaben och Marinförvaltningen.

Skeppsgårdar/skeppsvarv/baser etablerades tidigt i Stockholm och från 1680-talet i Karlskrona. Det sistnämnda var flottans huvudstation resten av perioden. Även i Göteborg etablerades en bas för flottan.

För försvar av främst Stockholm, Karlskrona och Göteborg och flottans baser anlades fästningar. Vaxholms fästning började byggas redan under Gustav Vasas tid.

Andra större kustfästningar var gamla och nya Älvsborgs fästningar, Dalarö skans, Kungsholms fort, Drottningkärs kastell och Sveaborg. Fästningarna var i huvudsak bemannade med personal från Armén och var byggda/bestyckade för att bl.a. bekämpa sjömål.

Tiden 1815 – 1880

Perioden 1815 - 1880, som kännetecknades av fred och en ny strategi, neutralitetspolitik, var en period av förfall beträffande de marina stridskrafterna. Perioden kännetecknades visserligen också av en omfattande teknisk utveckling med t.ex. ångmaskiner, järnskrov, bakladdade kanoner m.m. och mot slutet minor och torpeder. Detta ledde dock inte till någon snabb och omfattande uppbyggnad av moderna stridskrafter. Vid mitten av 1800-talet bestod flottan alltså av linjeskepp, fregatter och korvetter, seglande skepp liknande det sena 1700-talets, som dock i några fall försetts med ångmaskiner. Centralförsvarsprincipen dominerade försvarsplanläggningen och enligt denna fanns det ringa behov av sjöstridskrafter för aktivt uppträdande i Östersjön. Många utredningar genomfördes rörande hur flottan skulle utformas, men få beslut, som vi nu tycker borde ha varit självklara att ta m.h.t utvecklingen, fattades. Några mindre monitorer och kanonbåtar tillfördes visserligen, men det handlade enbart om fartyg för inomskärs och kustnära operationer. Det var först under 1800-talets sista decennier, som seklets många tekniska landvinningar började ge ett påtagligt resultat i form av en framväxande modern flotta. Detta beskrivs i följande avsnitt.

Tiden 1880 – 2000

Allmänt om perioden

Perioden kännetecknas av den internationella politiska/militärtekniska händelseutvecklingen.

Tyskland enas och växer fram som en stormakt. Maktkampen mellan Storbritannien och Tyskland börjar, en kamp och upprustning, som mycket handlar om sjöherravälde. De tekniska landvinningarna börjar utnyttjas på allvar.

Rysk-japanska krigets sjöstrider blir en "väckarklocka" för vad modern sjökrigföring verkligen innebär.

Första världskriget bryter ut och de nya vapensystemen kommer i fullt bruk. Sjökrigföringen, som tidigare varit "endimensionell", dvs. enbart ytstrid blir "tredimensionell" på ytan, under ytan och i luften.

Mellankrigstidens fredsoptimism bryts av nya hot och behov av upprustning. Andra världskriget bryter ut och förs i global skala. Nya vapen, radar m.m. tillkommer.

Andra världskriget slutar och ersätts snabbt av ett spänningstillstånd, Kalla kriget.

Efter c: a 45 år faller Östblocket samman. Nya smärre konflikter bryter ut. Tekniken utvecklas vidare.

För Sverige handlade det om att föra den sedan Karl XIV Johans dagar etablerade neutralitetspolitiken och genom alliansfrihet och egen försvarsförmåga hålla sig utanför krig.

Flottan sätts på prov under Unionskrisen, Första och Andra Världskrigen och Kalla kriget med bl.a. 1980-talets ubåtskränkningar. Från 1990-talet börjar den internationella insatsförmågan byggas upp. De båda världskrigen innebar för marinen/flottan, dels en ständig beredskap för att genom anfallsföretag med ytstrids- och ubåtsförband kunna möta en invasion över havet, dels omfattande patrullering, dvs. neutralitetsvakt, eskortering av sjöfart, minering och minröjning.

Det Kalla kriget krävde också hög beredskap och ubåtskränkningarna under 1980-talet krävde inte bara omfattande ubåtsskyddsverksamhet med många skarpa ubåtsjaktföretag utan också ett helt nytt beredskapstänkande. Att öva till sjöss blev under denna tid otänkbart utan "skarpt" underrättelseunderlag, bereddorder som alternativ till övningsorder, stridsammunition, stridsladdade robotar och torpeder.

Den materiella utvecklingen

Den nya flottan byggdes från 1800-talets slut ut med moderna pansarbåtar, senare benämnda pansarskepp, med långskjutande artilleri. De tre "Sverige-skeppen", som tillfördes i slutet av och strax efter Första världskriget utgjorde flottans kärna fram t.o.m. Andra världskriget. De byggdes efter principen "starkare än de snabbare och snabbare än de starkare".

Minor tillfördes och följdes senare av "sjelfgående minor", d.v.s. torpeder. Nya fartygstyper såsom torpedbåtar, torpedkryssare, pansarkryssare och senare jagare (torpedbåtsförstörare) anskaffades. 1904 kom vår första ubåt.

Utvecklingen gick vidare med nya jagare, ubåtar och minsvepare. 1911 tillfördes även flygplan och 1933 flygplanskryssaren Gotland.

Strax efter Andra världskriget kom nya kryssare och jagare m.m. Under 1950-talet hade flottan bl.a. tre kryssare, ett tiotal jagare, ett trettiotal torped-/motortorpedbåtar, ett tjugotal ubåtar, ett tiotal fregatter (f.d. jagare), ett minfartyg och ett trettiotal minsvepare.

Under början av 1900-talet moderniserades kustfästningarna. Nya kustartilleribatterier byggdes runt våra kuster, främst som skydd för baser och viktiga hamnar samt vid potentiella landstigningsområden.

Radar och modernt radiosamband utvecklades fr.o.m. slutet av Andra världskriget. Stridsledningssystem och väderoberoende eldledningssystem infördes. Fjärrstyrning och senare målsökare tillkom inom torpedvapnet och robotsystem utvecklades.

Efter 1958 års försvarsbeslut och den därpå följande ”Marinplan 60” skedde en övergång till den ”lätta flottan”. Ytstridskrafterna utgjordes av jagarflottiljer med jagare och torpedbåtar, fregattdivisioner och motortorpedbåtsdivisioner. Nya moderna ubåtar och minsvepare tillfördes. Inom kustartilleriet byggdes nya tunga och lätta batterier och nya kontrollerbara mineringar anskaffades och lades ut. Utvecklingen fortsatte. Jagare och fregatter uttrangerades. Anskaffning skedde av patrullbåtar och ytterligare, ubåtar och minröjningsfartyg samt torpedbåtar, vilka senare robotbestyckades till robotbåtar. Amfibieförband och rörliga batterier tillfördes kustartilleriet.

Modern IT infördes och integrerades med vapen- och stridsledningssystemen. Korvetter med både ytattack- och ubåtsjaktförmåga tillfördes.

Organisationsutvecklingen

Begreppet ”Marinen”, senare försvarsgrenen Marinen, etablerades 1902 och bestod av flottan och det samtidigt organiserade kustartilleriet. Flottans stab blev Marinstaben 1908.

1904 bildades Kustflottan genom sammanslagning av de modernare enheterna i de lokala sjöstyrkorna. Chefen för marinen etablerades 1936 och ersatte då Sjöförsvarets kommandoexpedition inom Försvarsdepartementet.

Sjöstridskrafterna, stridsfartygsförbanden, utgjordes under första hälften av 1900-talet av Kustflottan. Den var en operativ sjöstyrka, som tillika var ett utbildningsförband, och de lokala sjöstyrkorna benämndes eskadrar och avdelningar. De sistnämnda utgick under 1950-talet. Från 1957 var Kustflottan ett utbildningsförband med beredskap att avdela resurser för insatser och med uppgift att bl.a. producera stridsfartygsförband, som i krig avdelades till marinkommandona, senare örlogsbaserna. Vid 1990-talets början bestod Kustflottan i princip av Chefen för kustflottan med sin stab, Flaggen, och av två ytattackflottiljer, en ubåtsflottilj och en minkrigsavdelning. 1998 avvecklades Kustflottan och dess förband var fram till år 2000 underställda respektive marinkommando och produktionsleddes av Högkvarteret.

Kustartilleristridskrafterna organiserades i kustartilleriförsvaret, några tillika försvarsområden, samt kustartilleriregementen. Som mest fanns fem kustartilleriförsvaret och lika många regementen. I samband med att de nya marinkommandona bildades 1981–1990 kom kustartilleriförsvaret att integreras med örlogsbaserna och tillsammans med dessa ingå i marinkommandona. 1981–1985 fanns Västkustens militärkommando med Älvsborgs kustartilleriregemente MKV/KA4. Från 1986 ombenämndes myndigheten till Västkustens marinkommando MKV*). Vid sekelskiftet, då det fasta kustartilleriet avvecklades och de rörliga kustartilleribataljonerna var på väg att avvecklas, så övergick kustartilleriet till amfibiekåren och två amfibieregementen behölls.

Marinflyget bildades 1911 i form av Marinens flygväsende. När Flygvapnet genom 1925 års försvarsbeslut bildades 1926 avvecklades Marinens flygväsende. ”Marinflyget” kom under perioden 1926 – 1945 att bestå av flygförband i formen divisioner och självständiga grupper. Ur Flygvapnet var det främst F2 och F17, som ställdes till Marinens förfogande. Under 1950-talet inleddes Marinens helikopterverksamhet inledningsvis genom inhyring från Ostermans AB. I slutet av 1950-talet uppsattes 1:a (senare 11:e) och 2:a (senare 12:e) helikopterdivisionerna. Verksamheten utökades på 1980-talet genom att 13:e helikopterdivisionen sattes upp. Under 1990-talet fanns en ledningsresurs i form av Marinflygledningen. 1998 överfördes ”marinflyget” till det nya gemensamma förbandet Försvarsmaktens helikopterflottilj.

En regional organisation med marindistrikt, från 1957 benämnda marinkommandon etablerades runt våra kuster och ersatte örlogsstationerna. 1966–1990 kallades de örlogsbaser och bevakningsområden. Under perioden 1981–1990 sammanfördes örlogsbaserna med respektive kustartilleriförsvaret och bildade marinkommandon. Den lägre regionala organisationen hade ledningsuppgifter och svarade för bl.a. sjöbevakning och marint underhåll, bastjänst. Större

delen av den regionala strukturen avvecklades år 2000 och ersattes med två marinbaser och ett örlogsvarv. Samtidigt bildades ett marintaktiskt kommando.

Sjökrigsskolan, med utbildning till officer, och Sjökrigshögskolan, med vidareutbildning, fanns i bilden. Övrig skolmässig utbildning genomfördes lokalt inom den regionala strukturen. På 1950-talet bildades först Marinens underofficersskola och något år senare de båda örlogsskolorna Berga örlogsskolor och Karlskrona örlogsskolor. Kustartilleriet hade sin tillämpade officersutbildning och vidareutbildning vid Kustartilleriet skjutskola, som senare även blev stridsskola.

Sjökrigshögskolan avvecklades 1961 i och med att Militärhögskolan bildades och övertog uppgifterna. Vid övergången till en ny befälsordning vid 1980-talets början avvecklades Sjökrigsskolan och Marinens underofficersskola. De ersattes av först flottans och kustartilleriets officershögskolor, senare Marinens officershögskola. Samtidigt bildades Marinens krigshögskola.

1998 avvecklades Marinens Officershögskola och Marinens krigshögskola. Utbildningen överfördes till militärhögskolorna i Halmstad och på Karlberg. Vid samma tid sammanslogs de båda örlogsskolorna till en enhet. Kustartilleriets stridsskola bytte namn till Amfibiestridsskolan.

Internationaliseringen

Periodens sista decennium innebar inte bara omfattande organisationsförändringar och reduceringar. Efter Kalla krigets slut minskade det akuta hotet om ett angrepp mot Sverige. Ambitionerna att agera fredsfrämjande inom Världssamfundets ram ökade.

Med Sveriges anslutning till Europeiska unionen (EU) och Natos partnerskap för fred (PFF) började olika marina förband att delta i internationella övningar i stor omfattning. Även insatser genomfördes i form av årligen återkommande minröjningsföretag i baltiska farvatten.

Tiden 2000 - 2015

Efter sekelskiftet bestod marinen av ledningsförband (motsv.), ytstridsförband, ubåtsförband, minkrigsförband, amfibieförband samt bas-/underhållsförband och skolor m.m., fördelade på

- ledningsresurser inom Högkvarteret,
- Marintaktiska kommandot,
- ubåtsflottiljen (ubåtar och ett dykeri-/ubåtsräddningsfartyg m.m.),
- två ytstridsflottiljer (korvett- och patrullbåtsdivisioner m.m.),
- minkrigsflottiljen (minfartyg och minröjningsdivisioner m.m.),
- 1.amfibieregementet (produktion av amfibiebataljoner m.m.),
- 4.amfibieregementet (produktion av amfibiebataljoner m.m.),
- Sydkustens marinbas (ledning, sjöbevaknings- och basförband m.m.),
- Ostkustens marinbas (ledning, sjöbevaknings- och basförband m.m.),
- Muskö örlogsvarv (kvalificerade materielunderhållsresurser),
- Örlogsskolorna och
- Amfibiestridsskolan

Försvarsbeslutet 2004 innebar bl.a. att förändringar gjordes inom ledningsorganisationen och följande:

De båda ytstridsflottiljerna och minkrigsflottiljen avvecklades och ersattes av två sjöstridsflottiljer med både ytstrids- och minkrigsförband, dvs. korvetter och minröjningsfartyg m.fl. Andra ytstridsflottiljen och delar av Fjärde minkrigsavdelningen sammanslogs till Fjärde sjöstridsflottiljen. Tredje ytstridsflottiljen och övriga delar av Fjärde minkrigsavdelningen sammanslogs till Tredje sjöstridsflottiljen.

Fjärde amfibieregementet avvecklades och de båda marinbaserna slogs samman till en, örlogsvarvet avvecklades och övergick i privat regi samt Örlogsskolorna och Amfibiestridsskolan slogs samman till Sjöstridsskolan.

Den sedan det tidiga 1990-talet påbörjade utvecklingen av interoperabilitet fortsatte, d.v.s. förmåga att genomföra insatser i samverkan med andra nationers stridskrafter. Det resulterade i att förband i den marina insatsorganisationen uttogs för att upprätthålla beredskap för internationella insatser. Detta ledde några år senare till att fartygsförband sattes in såväl i östra Medelhavet under konflikten mellan Libanon och Israel som i nordvästra Indiska oceanen för skydd mot piratverksamhet utanför Somalia.

2004 års försvarsbeslut innebar de största neddragningarna i modern tid. Förband lades ned, krigsorganisationen bantades med mer än 75% och fullt användbara och funktionsdugliga vapensystem skrotades. Föga nytt tillfördes.

Sjöstridsförbanden deltog i några internationella insatser i Medelhavet (*en korvett*), utanför Somalia (*två korvetter en gång och HMS Carlskrona två gånger*).

1. amfibieregementet har vid flera tillfällen varit ansvarig för organiserandet av förband till Afghanistan och Tchad.

Amfibieregementet samövar i princip årligen med motsvarande förband ur UK, USA och Nederländerna. Den 2019 återupprättade Marinstaben leder de marina förbandens produktion och insatser i fred och krig.

Sverige och Finland har ett nära försvarspolitiskt samarbete. Länderna samverkar både bilateralt och inom befintliga forum som det nordiska försvarssamarbetet Nordefco, Europeiska unionen, partnerskap till Nato och FN. Under hösten 2013 meddelades att Finland och Sverige avsåg fördjupa försvarssamarbetet mellan länderna. Syftet med det fördjupade samarbetet är att förbättra resultatet och öka effektiviteten genom gemensam användning av resurser, ökad interoperabilitet mellan ländernas försvarsmakter och genom närmare dialog om gemensamma försvarspolitiska och säkerhetspolitiska utmaningar. Samarbetet gäller aktiviteter i fredstid. I den inventering om möjliga samarbetsområden, som den svenska och finska Försvarsmakten redovisat i januari 2015, framhölls sex fokusområden för försvarsgrenarna, bl.a. Säker kommunikation, Logistik och materiel, Gemensamma förband och En gemensam marin förbandsenhet (Swedish Finnish Naval Task Group, SFNTG) som är tänkt att ha full operativ kapacitet 2023

Regeringen har i oktober 2015 beslutat att FM tillsammans med Finlands FM skall utveckla en gemensam svensk-finsk marin stridsgrupp (SFNTG) Skapandet av en gemensam svensk-finsk marin stridsgrupp är prioriterat för marinstridskrafterna. På sikt skall SFNTG ha en operativ förmåga omfattande även sjöövervakningsoperationer och sjöfartsskydd. Utvecklingen av den marina stridsgruppen skall ske inom ramen för gällande lagstiftning. Inom kort kan en proposition förväntas där riksdagen delegerar rätten till regeringen att sätta in svenska förband på finskt territorium och vice versa. Ytterligare information i dessa frågor finns på försvarsdepartementets hemsida. Som en följd av avtalet avseende SFNTG samövar och samverkar bl.a. Fjärde sjöstridsflottiljen och Första amfibieregementet regelbundet med sina finska motsvarigheter.

År 2000 sjösattes korvetten Visby som första fartyg i en serie på fem enheter. Projektet med dessa nya stealth-fartyg tog flera år att slutföra. Vid periodens slut var alla fem Visby-korvetter operativa. Fartygen visade sig vara mycket lyckade med en mängd ny teknologi och väl fungerande smygförmåga. Det återstod dock att tillföra luftvärnsrobotar.

Under perioden uttrangerades bl.a. två korvetter (*typ Göteborg*), tolv robotbåtar (*typ Norrköping*), sexton patrullbåtar (*typ Hugin*), tio ubåtar (*av Sjöormen-, Näcken- och Västergötland-klass*). Den kvarvarande flottan bestod 2015 i stort av sju korvetter, fem ubåtar, sex minröjningsfartyg och några vedettbåtar m.m.

Försvarsbeslutet 2000 innebar att alla kustartilleriförband med invasionsförsvarsuppgift skulle läggas ner. Det enda förband inom Ka vapenarsenal som överlevde var amfibiesystemet. År 2000 bytte Kustartilleriet namn till Amfibiekåren och Ka traditioner bevaras sedan dess av Första amfibieregementet.

Åren runt millennieskiftet gjordes omfattande förändringar:

- 1.ubåtsavdelningen ombenämndes till 1.ubåtsflottiljen och 5. minkrigs-avdelningen ombenämndes till 4.minkrigsflottiljen 1996.
- Kustflottan avvecklades 1998 och dess förband (*flottiljer*) blev egna organisationsenheter d.v.s. 1.ubåtsflottiljen, 2.ytstridsflottiljen, 3.ytstridsflottiljen och 4.minkrigsflottiljen. Något år senare ersattes de båda ytstridsflottiljerna och minkrigsflottiljen av 3.sjöstridsflottiljen och 4.sjöstridsflottiljen, vilka båda innehöll såväl ytstrids- som minkrigsförband.
- Hela den regionala strukturen avvecklades 2000. Bas-/underhålls och sjöbevaknings-/stridsledningsfunktionerna övertogs av först sydkustens resp. ostkustens marinbaser och något senare (den enda) marinbasen.
- Härnösands kustartilleriregemente (KA5) avvecklades 1998. Karlskrona kustartilleriregemente (KA2), och Gotlands kustartilleriregemente (KA3) avvecklades 2000. För de kvarstående förbanden var inte kustartilleri

en relevant benämning, varför vapenslaget ombenämndes till Amfibiekåren. Förbandens benämningar blev då Vaxholms amfibieregemente (Amf 1) och Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4). Vaxholms amfibieregemente flyttade 2005 från Rindö till Berga och Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4) lades ned 2005.

- Karlskrona och Berga örlogsskolor avvecklades 1997 och Amfbiestridsskolan (AmfS) avvecklades 2004. I huvudsak ersattes de av sjöstridsskolan (SSS), som lokaliserades i Karlskrona.
- År 2008 avvecklades Marinens officershögskola och marinens krigshögskola. Verksamheten övertogs av de försvarsmaktsgemensamma militärhögskolorna på Karlberg (för officerare) resp. i Halmstad (för specialistofficerare) samt till del av den ovan nämnda sjöstridsskolan.
- Marinens tre helikopterdivisioner avvecklades i samband med att alla helikoptrar i Försvarsmakten överfördes till helikopterflottiljen, vilken i dag är en organisationsenhet inom flygvapnet.

Utvecklingen 2015–2020

Under perioden beställdes det två nya ubåtar (*Blekinge och Skåne*) och ett signalspaningsfartyg (*Artemis*) vilka beräknas levereras några år in på 2020-talet samt att den militära personalramen medgavs öka marginellt.

Marinen organiserar och utbildar krigsförband såsom fartygsförband och amfibieförband samt förband för marinspecifik taktisk ledning, sjöbevakning och marinspecifikt logistiskt stöd.

Marinförbanden omfattar marinspecifika resurser i Högkvarteret, ytstridsförband (korvetter m.m.), ubåtsförband (ubåtar m.m.), minkrigsförband (minröjningsfartyg m.m.), amfibieförband (amfibiebataljon m.m.) och marinspecifika bas- och underhållsförband.

Nuläge

Marinens ledning utgörs av marinchefen (MC) med marinstaben (MS), som sedan 2019 är utbruten ur Högkvarteret och lokaliserad till Muskö.

Marina förband:

Första ubåtsflottiljen (1.ubflj) – Exterritoriellt förband med huvudbasering i Karlskrona,
*Tredje sjöstridsflottiljen** (3.sjöstridsflj) - Exterritoriellt förband med huvudbasering i Karlskrona,
*Fjärde sjöstridsflottiljen** (4.sjöstridsflj) - Exterritoriellt förband med huvudbasering i Hanninge/Berga,
Första amfibieregementet (Amf 1) – Lokalisering i Hanninge/Berga,
Marinbasen (MarinB) - Lokaliserad i Karlskrona och
Sjöstridsskolan (SSS) - Lokaliserad i Karlskrona

Ytterligare marinförband är under utredning för att återuppsättas, exempelvis Älvsborgs amfibieregemente /Amf 4

Hur traditionerna bör hanteras i framtiden

Se även Högkvarterets reglemente Parad 6

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-parad-6-2017.pdf>

Allmänna principer för fördelning av traditionsansvar.

Traditionsansvaret för marina förband, skolor m.m. samt för det marina traditionsarvet bör fördelas på befintliga marina förband och skolor med vissa undantag.

Undantagen bör vara marinens helikopterförband och marinens flygväsende, de av marinens skolor, vars uppgifter övertagits av Försvarshögskolan eller av någon av Försvarsmaktens militärhögskolor samt de äldre delar av Flottan, som kom att ingå i Marinförvaltningen (numera Försvarets materielverk).

Nämnda undantag rekommenderas ingå i Helikopterflottiljens, Försvarshögskolans, Militärhögskolorna på Karlberg och i Halmstad resp. i Försvarets materielverks traditionsansvar.

Sjöstridsskolan bör ges i uppdrag att bistå Försvarshögskolan och Militärhögskolorna i vad avser traditionsansvar för Sjökrigshögskolan, Marinens krigshögskola, Marinens officershögskolor, Flottans vapenofficersskola, Sjökrigsskolan och Marinens underofficersskola.

Traditionsansvar bör som regel läggas på flottilj-/regementsnivån. Flottilj-/regementschef bör dock ha rätt att inom ramen för sitt ansvar delegera traditionsvårdande uppgifter till underställda chefer. En princip, som starkt rekommenderas, är att *varje befintligt fartyg ges i uppdrag att traditionsmässigt svara för äldre fartyg, som burit samma namn som det befintliga fartyget*. Fartygsnamn, heraldik m.m. hänger på så sätt ihop. Kontinuitet mellan äldre och nya fartyg med samma namn är något att ”slå vakt om”. Fartygsuppbörden med gåvor och traditionsföremål bör hållas samlad.

TradN understryker vidare vikten av att fartygsnamn bör anknyta till en stad (hemmahamn), ett landskap (med lämplig "hemmahamn") eller en ö (med lämplig hemmahamn) samt att (gärna på årlig basis) kontakter med län/kommuner/städer tas och upprätthålls för att ge kontinuitet i besöken.

Traditioner från arméförband ingående i marina förband behandlas i kapitlen Armén och Hemvärnet. Kamratföreningarnas roll och personella resurser bör tillvaratas.

Sedvanor, regler, föremål m.m.

Inom marinstridskrafterna används såväl i Sverige som utomlands marina ceremonier med gamla anor som t.ex. flaggor, befälstecken, särskilda tecken, hedersbetygelser vid landgång, musköteri, appeller, skepparpipa, salut, paradstationer, relingsmanning, råmanning, paradankring, båtjänst, ceremonisvärd, fartygssköldar, förbands-, parad- och defileringsmarscher.

Dessa ceremonier, som har stor likhet länderna emellan, har fortfarande stor betydelse vid örlogsbesök, statsbesök och annan statsceremoniell verksamhet.

Örlogs- och övriga fartyg har sedan urminnes tider burit namn som haft och alltjämt har stor betydelse för fartygen och dess besättningsars identitet. Namnet och identiteten har symboliserats med galjonsfigurer m.m. och symboliserats i dag med heraldiska vapen som uttrycker fartygsnamnet. I dag har de flesta fartygsnamnen geografisk anknytning. Som exempel bär ubåtar landskapsnamn, korvetter stadsnamn och minröjningsfartyg namn efter fyrar och öar. I äldre tider bar fartygen även namn efter mytologiska och historiska väsen, kungliga personer, sjöhjältar, stjärnbilder, djur och karaktärsegenskaper som t.ex. ”Tapperheten”, ”Dristigheten”.

Prefixet "HMS" står för Hans/Hennes Majestäts Skepp och har gjort så under lång tid. Att sätta prefix före fartygsnamn är en tradition som är internationellt vedertagen. Denna tradition kan exemplifieras av följande prefix: HMS (Royal Navy m.fl.), USS (US Navy), KNM (Konglige Norske Marin) och RSN (Republic of Singapore Navy). För att tydliggöra nationalitetstillhörigheten använder svenska fartyg HSwMS i internationella sammanhang i stället för HMS. På motsvarande sätt benämns marinen internationellt med "RSwN".

Användningen av prefixet HMS kan jämföras med att statliga myndigheters heraldiska vapen kröns med en kunglig krona (t.ex. regeringskansliets). Prefixet uttrycker att det är ett statsägt fartyg och anger samtidigt statskicket i respektive nation. HMS och KNM är exempel på monarkier.

Ursprungligen fastställdes fartygsnamnen av H.M. Konungen. Att kungen numera ger "sitt nådiga gillande" har inget med fastställandet i sak att göra utan genomförs enligt en tradition som troligen kan härledas till flottans grundande 1522. I dag utgör Marinledningsgruppen (MLG), dvs. marinchefen och förbandscheferna, en namngivningskommitté. Förslagen går från MLG på remiss till Försvarets traditionsnämnd särskilt avseende den heraldiska utformningen av fartygets namnsköld. Därefter avger marinchefen en beslutsavsikt och för fram den till H.M. Konungen för hans traditionsenliga ”nådiga gillande”, varefter marinchefen fattar beslut. I samband med sjösättning av fartyget sker en namngivningsceremoni. I samtliga fall, både före och efter grundlagsändringen 1974, har marinens fartyg burit prefixet HMS och efterföljande namn. Således omfattas inte prefixet HMS av grundlagen utan utgör tillsammans med namnet fartygets officiella benämning.

Örlogsfartygs namngivning

Bakgrund

Sedan långt tillbaka i historisk tid har det varit brukligt att namnge fartyg. Fartyg har således sedan länge varit individuellt namngivna.

Från det antika Grekland minns vi skeppet *Argo* (Jasons och argonauternas skepp). Detta namn har f.ö. burits av många (svenska och utländska) fartyg genom historien – bl.a. av en svensk torpedbåt från 1950-talet. Från vikingatiden minns vi också *Ormen Långe*, som var kung Olav Tryggvassons skepp vid slaget vid Svolder. Det finns således en mycket lång internationell tradition att namnge fartyg och fartygsbesättningar har som regel hållit sitt eget fartygsnamn ”i helgd”.

Namn på svenska örlogsfartyg

Avgränsning

Denna avsitt skulle bli alltför omfattande om alla tiders svenska örlogsfartyg behandlades. Därför begränsas avsnittet till modern tid. Det kan dock konstateras att det under det sena 1700-talet tillämpades ett ”system” för namngivning. Linjeskepp namngavs ofta efter egenskaper: *Äran*, *Dygden*, *Tapperheten*, *Manligheten*, *Försiktigheten*, *Dristigheten* etc. Fregatter gavs namn med mytologisk/antik anknytning: *Bellona*, *Minerva*, *Diana*, *Thetis*, *Galathea* etc. Fortsättningsvis behandlas dock, med några enstaka undantag av kuriosakaraktär, svenska fartyg fr.o.m. 1900.

Namngivning

Vem som idag formellt beslutar om vilket namn ett fartyg skall få synes f.n. inte vara tydligt reglerat. Förslag till namn kommer normalt från marinchefen, men det är oklart vem som skall besluta (Regeringen, ÖB, CM eller?). Fram till 1970-talets början var det HM Konungen som fastställde namnen efter förslag från CM. Därefter blev praxis fram till 1994 att Regeringen ”med Konungens gillande” fattade namnbeslutet. Fr.o.m. att Försvarsmakten blev en myndighet 1994 fick Försvarsmakten uppgiften att namnge örlogsfartyg. Traditionsnämnden föreslår följande:

- Den främste företrädaren för marinen (d.v.s. Marinchefen) bör vara den som föreslår namn och s.a.s. tar initiativ inför namngivningen.
- Myndighetschefen, d.v.s. Överbefälhavaren bör ha beslutsrätten att fastställa namn. Delegering till Marinchefen bör övervägas.
- För att hålla traditionen levande bör sedvanan, att HM Konungen ges tillfälle att yttra sitt gillande, innan ÖB (CM) fastställer, behållas.

Tidigare sammanföll namngivning och sjösättning till en gemensam ceremoniell aktivitet. Numera kan namngivningen vara skild från sjösättningen. Obs att det inte krossas någon champagneflaska vid namngivning av örlogsfartyg. Obs också att det heter namngivning och inte dop, även om det sistnämnda ordet ofta används – och då felaktigt.

Härledning av örlogsfartygens namn

Namnen på svenska örlogsfartyg har som regel en specifik anknytning. Det förekommer bl.a. namn med anknytning till

- **geografin** (nationen Sverige, svenska landskap, svenska städer/kommuner, svenska öar/fyrplatser, svenska sjöar/fjärdar/sund, fästningar m.m.)
- **personer/personnamn** (kungliga personer, sjöhjältar m.m.)
- **mytologin** (grekisk/romersk och nordisk)
- **astronomin** (stjärnbilder, stjärnor m.fl. ”celesta företeelser”)
- **heraldiken** (t.ex. *Tre Kronor*)
- **egenskaper** (t.ex. *Äran*, *Tapperheten*)
- **”befattningshavare/yrkesbenämningar”** (t.ex. *Jägaren*, *Kaparen*).

Det finns också namn, som inte kan hänföras till någon speciell anknytning.

Oftast ges fartyg av samma klass/serie namn med samma anknytning.

Pansarskepp/1.kl pansarbåtar

Pansarskepp (slagskepp) var arvtagare till äldre tiders linjeskepp och utgjorde kärnan i det tidiga 1900-talets sjöstyrkor. De var utpräglade artillerifartyg och förde svåra kanoner (21, 25 och 28 cm kaliber).

Förra sekelskiftets 1.kl pansarbåtar (senare benämnda pansarskepp) bar namn med mytologisk/fornnordisk anknytning (t.ex. *Oden, Tor och Niord*), med anknytning till en egenskap (t.ex. *Tapperheten, Dristigheten, Manligheten och Åran*) eller med anknytning till heraldik (*Wasa*).

Senare pansarbåtar/pansarskepp bar främst namn efter kungliga personer (*Oscar II, Drottning Victoria och Gustaf V*). Ett fartyg – det som blev resultatet av f-båts-insamlingen – fick det hedrande namnet *Sverige*.

Kryssare

Kryssarna var arvtagare till äldre tider seglande fregatter.

Förra sekelskiftets ”kryssare”, d.v.s. torpedkryssarna (egentligen inga kryssare utan fartyg i samma storleksklass som samtida jagare) bar namn med djuranknytning (*Örnen*), och namn efter sjöhjältar (*Claes Horn, Jacob Bagge, Psilander och Clas Uggla*).

Vår första egentliga kryssare (en pansarkryssare från 1905) hade det fornnordiska namnet *Fylgia*.

Hon följdes 1912 av en minkryssare *Clas Fleming*, uppkallad efter en sjöhjälte.

1930-talets flygplans- (senare luftvärns-) kryssare bar det geografiskt anknutna namnet *Gotland*.

1940-talets (efter Andra världskriget) båda kryssare (våra hittills största örlogsfartyg och våra sista kryssare) bar de heraldiskt anknutna namnen *Tre Kronor* och *Göta Lejon*.

Jagare (J)

Jagare (eng. torpedobåtdestroyer senare destroyer) tillkom ursprungligen vid förra sekelskiftet med syftet att skydda slag-/pansarskepp mot (natliga) torpedanfall. Relativt snabbt kom jagarna att även överta de större torpedbåtarnas uppgifter och blev med tiden större och mer mångsidiga (attack, eskort, spaning etc.).

Våra äldsta jagare från 1900-talets första decennium bar fornnordiska namn (*Mode, Magne, Wale, Ragnar, Sigurd, Vidar, Hugin och Munin*).

Från Första världskriget och fram till det tidiga 1930-talet gavs våra jagare namn efter sjöhjältar (*Wrangel, Wachtmeister, Ehrensköld, Nordenskjöld, Klas Horn och Klas Uggla*).

Under resten av 1930-talet och fram till mitten av Andra världskriget gavs huvuddelen av våra jagare geografiskt anknutna namn (städer såsom *Göteborg, Stockholm, Malmö, Karlskrona, Gävle, Norrköping, Visby, Sundsvall, Kalmar och Hälsingborg*).

De under Andra världskriget från Italien inköpta jagarna (kustjagare) fick dels mytologiska namn (*Romulus och Remus*), dels namn efter sjöhjältar (*Puke och Psilander*).

Under Andra världskriget tillkom också svenskbyggda (kust-)jagare, vilka fick fornnordiska namn (*Mode, Magne, Munin och Mjölner*).

De jagare som tillfördes efter Andra världskriget och fram till mitten av 1950-talet fick geografiskt anknutna namn (landskap såsom *Öland, Uppland, Halland, Småland, Östergötland, Södermanland, Gästrikland och Hälsingland*).

Fregatter (F)

Äldre tiders (1600- talet - 1800-talet) fregatter var fullriggade skepp som förhöll sig till dåtidens linjeskepp på motsvarande sätt som 1900-talets kryssare förhöll sig till samtida slagskepp.

Begreppet ”fregatt” återupptogs under VKII av brittiska flottan. Dessa fregatter var att betrakta som små, relativt långsamma (25 knop) jagare med uthållighet att följa en konvoj över Atlanten. De saknade oftast torpedbestyckning, men var i stället bra utrustade i vad av ser ubåtsjakt.

Svenska marinens fregatter var samtliga f.d. jagare (omklassade och i några fall också ombyggda) och behöll sina tidigare namn. Följande jagare blev växlade till fregatter:

Malmö, Karlskrona, Gävle, Romulus, Remus, Mode, Magne, Mjölner, Munin, Visby, Sundsvall, Kalmar, Hälsingborg, Öland och Uppland).

Korvetter (K)

1700-talets och 1800-talets seglande korvetter kunde betecknas som "mini-fregatter". Under Andra världskriget (i början av slaget om Atlanten) återkom begreppet korvett och utnyttjades för små långsamma eskortfartyg. Deras betydelse minskades, när det något senare kom fregatter – ett mellanting mellan jagare och korvetter. I svenska flottan kom korvetter först vid början av 1980-talet. De benämndes inledningsvis kustkorvetter och var mångsidiga ytstridsfartyg (robotbåtar med ubåtsjaktförmåga).

Våra svenska korvetter från 1984 och fram till idag bär samtliga geografiskt anknutna namn – svenska städer (Stockholm, Malmö, Göteborg, Gävle, Kalmar, Sundsvall, Visby, Helsingborg, Nyköping, Härnösand och Karlstad).

Torpedbåtar (T)

Efter en kort period med stångtorpedbåtar (små fartyg, som förde en sprängladdning - mina - på en stång i fören) vid 1800-talets slut introducerades den självgående minan, benämnd torpeden. Ångdrivna torpedbåtar fanns fram t.o.m. VKI. De ersattes från denna tid alltmer av jagare.

Under 1930-talet tillkom motortorpedbåtar (se nedan).

Under 1950-talet tillkom stora snabba motortorpedbåtar (mtbs), vilka senare benämndes torpedbåtar. Dessa fanns i svenska flottan kvar till 1980-talet, då de ersattes av robotbåtar.

1900-talets äldsta torpedbåtar av mindre typ bar endast nummer. Övriga äldre torpedbåtar bar övervägande namn med astronomisk anknytning (*Blixt, Meteor, Stjerna, Virgo, Mira, Orion, Sirius, Kapella, Plejad, Spica, Astrea, Antares, Arcturus, Altair, Argo, Polaris, Perseus, Regulus, Rigel, Castor, Pollux* och *Vega*). Undantag var *Orkan, Bris, Vind, Iris* och *Thetis*.

1950- och 1960-talets torpedbåtar bar också astronomiskt anknutna namn (*Perseus, Plejad, Polaris, Pollux, Regulus, Rigel, Aldebaran, Altair, Antares, Arcturus, Argo, Astrea, Spica, Sirius, Castor, Capella, Vega* och *Virgo*). 1970-talets torpedbåtar, vilka på 1980-talet blev robotbåtar hade namn med geografisk anknytning (*Norrköping, Norrtälje, Nynäshamn, Västervik, Varberg, Västerås, Luleå, Piteå, Umeå, Strömstad, Ystad* och *Halmstad*)

Motortorpedbåtar (T)

Motortorpedbåtar (under 1950- och 1960-talen benämnda mtbm) var små bensinmotordrivna fartyg med mycket hög fart. De förekom i svenska flottan från 1930-talet och en bit in på 1970-talet. Några motortorpedbåtar växades ned (torpedbestyckningen togs bort och långsammare dieselmotorer installerades) till vedettbåtar och ingick i den regionala sjöbevakningsorganisationen.

Motortorpedbåtarna bar inga namn utan benämndes efter sina bogmarkeringar (*T1, T2 etc., till T55 och T56*)

Robotbåtar (R)

Den sista serien torpedbåtar (typ Norrköping) från 1970-talet moderniserades och ombestyckades under 1980-talet till robotbåtar och utgjorde en tid ytattackens moderna kärna. Dessa fartyg behölls till slutet av 1990-talet.

Robotbåtarna behöll sina torpedbåtsnamn med geografisk anknytning (*Norrköping, Norrtälje, Nynäshamn, Västervik, Varberg, Västerås, Luleå, Piteå, Umeå, Strömstad, Ystad* och *Halmstad*).

Det robotbestyckade försöksfartyget/teststrigen (stelth/sidokölssvävare) *Smyge* bar ett geografiskt anknutet namn som tillika markerade smygeteknikens entré.

Patrullbåtar (P)

Patrullbåtarna – små relativt mångsidiga ytstridsfartyg – anskaffade enligt principen att göra vissa avkall på prestanda i syfte att ekonomiskt kunna inrymma många fartyg, tillfördes under 1970-talet och behölls fram till sekelskiftet.

Patrullbåtarna gavs namn med mytologisk/fornnordisk anknytning (*Hugin, Munin, Magne, Mode, Vale, Vidar, Mjölner, Mysing, Styrbjörn, Starkodder, Tordön och Tirfing*) och med anknytning till "befattningshavare" (*Jägaren, Spejaren, Väktaren, Kaparen och Snapphanen*)

Vedettbåtar (V)

Vedettbåtar var en slags bevakningsbåtar (med undantag för några större från 1930-talet som närmast kan ses som föregångare till Andra världskrigets korvetter i brittiska flottan). De äldsta vedettbåtarna var ombyggda/nedväxlade äldre torpedbåtar av mindre typ. Därefter följde under 1930- till 1950-talet några för ändamålet byggda vedettbåtar med ubåtsjaktförmåga. Under 1970-talet ombyggdes/nedväxlades ett antal motortorpedbåtar till vedettbåtar och följdes av några nybyggda av liknande typ.

Vedettbåtar har – utöver de som under 1920- och 1930-talen nedväxlades från torpedbåtar, vilka behöll sina torpedbåtsnamn – burit namn med anknytning till "befattningshavare" (*Jägaren, Kaparen, Snapphanen och Väktaren*) och namn med geografisk anknytning (*Skanör, Smyge, Arild, Öregrund, Slite, Marstrand Lysekil, Dalarö, Sandhamn och Östhammar*). Dessa senare tiders vedettbåtar var antingen ombyggda f.d. motortorpedbåtar från 1950-talet eller nybyggda (1970-talet) vedettbåtar.

Ubåtar (U)

Ubåtar (undervattensbåtar) infördes i svenska flottan 1904. De tidiga ubåtarna var egentligen "dykbåtar", som huvudsakligen uppträdde i ytläge och som för kortare perioder (torpedanfall) kunde dyka till undervattensläge. Torpeder var genomgående de svenska ubåtarnas huvudvapen. Under 1900-talet ägde en stark utveckling rum och dagens moderna ubåtar uppträder i allt väsentligt i undervattensläge. Fram till 1980-talet var det brukligt att låta nya ubåtar "ärva" äldre ubåtars namn.

Med undantag för några ubåtar, som endast hade nummer (U 1 till U 9 från 1940-talet, av vilka sex st. fick fisknamn på 1960-talet) och några med mytologiskt anknutna namn (*Najad 2 st., Neptun 2 st. och Näcken 2 st.*) har svenska ubåtar fram till 1980-talet burit namn efter djur och fantasidjur (*Hajen 3 st., (H)Valen 3 st., Laxen 2 st., Gäddan 2 st., Svärdfisken 2 st., Tummlaren 2 st., Delfinen 3 st., Sälen 2 st., Valrossen, Ulven, Bävaren 2 st., Illern 2 st., Uttern 2 st., Nordkaparen 2 st., Springaren 2 st., Sjölejonet 2 st., Sjöbjörnen 2 st., Sjöhunden 2 st., Dykaren, Sjöhästen 2 st., Sjöormen 2 st., Sjöborren, Spiggen 2 st., Draken 2 st., Gripen 2 st., Ulven, Vargen, Forellen, Abborren, Siken och Makrillen*).

Moderna tiders ubåtar bar/bär namn med geografisk anknytning (*Västergötland, Södermanland, Östergötland, Hälsingland, Gotland, Uppland och Halland*).

Observera att namnet *Ulven* endast burits av en ubåt. Efter HMS *Ulvens* minsprängning och undergång 1943 används inte detta namn.

Minfartyg (M)

*Minfartyg används för att lägga ut mineringar och har stor minkapacitet. Vårt första fartyg med minfällning som huvuduppgift var egentligen klassad som kryssare – minkryssaren *Clas Fleming* (se ovan). Minfartyg i övrigt – undantagandes hjälpminfartyg (inmönstrade handelsfartyg) – tillkom under 1940-talet samt under 1970- och 1980-talen. I övrigt bör tilläggas att i princip alla stridsfartyg hade i någon mån förmåga att bära och fälla minor.*

Våra minfartyg bar (bär) namn med geografisk anknytning (*Älvsnabben, Älvsborg, Visborg och Carlskrona*)

Minsvepare/minröjningsfartyg (M)

För att komma tillrätta med minhotet tillkom från VKI för ändamålet avsedda fartyg. Minsvepare tillkom och särskilt under Andra världskriget byggdes många. Våra modernaste fartyg för röjande av minor benämns minröjningsfartyg, vilket markerar att de inte bara kan svepa minor utan också bedriva minjakt.

Våra äldsta minsvepare från 1910- och 1920-talen bar namn med "befattnings"- eller fornnordisk anknytning (*Sökaren, Sveparen, Sprängaren, Starkodder och Styrbjörn*).

Därefter följde ett antal mindre minsvepare som endast hade nummer (*M1 – M26*). Övriga minsvepare, liksom modern tids minröjningsfartyg har alla namn med geografisk anknytning efter öar, fyrplatser etc. (*Arholma 2 st., Landsort 2 st., Bremön, Holmön, Sandön, Ulvön 2 st., Bredskär, Grönskär, Ramskär, Örskär, Koster 2 st., Kullen 2 st., Vinga 2 st., Ven 2 st., Hanö, Tärnö, Tjurkö, Sturkö 2 st., Utö, Ornö, Arkö, Spårö 2 st., Karlsö, Iggö, Styrö 2 st., Skaftö 2 st., Aspö, Hasslö, Vinö, Vällö, Nämdö, Blidö, Orust, Tjörn, Hisingen, Blackan, Dämman, Galten, Gillöga, Rödlöga, Svartlöga, Gåssten, Norsten och Viksten*)

Minutläggare (MUL)

För utläggande av kontrollerbara mineringar anskaffades åt kustartilleriet (numera amfibiekåren) minutläggare.

Kustartilleriets minutläggare (fram till 1912 ångkranpråmar) bar ursprungligen enbart nummer. I modern tid gavs dock geografiskt anknutna namn till MUL12 – MUL20 (*Kalvsund, Arkösund, Kalmarsund, Alnösund, Grundsund, Fårösund, Skramsösund, Öresund, Barösund och Fårösund*)

Bevakningsbåtar (BevB)

Bevakningsbåtar avsedda för kustnära/inomskärs bevakning förekom inom kustartilleriet under 1900-talet. I nutid finns nyanskaffade bevakningsbåtar inom den marina sjöbevakningen.

Kustartilleriets bevakningsbåtar bar inledningsvis enbart nummer (61 – 77). 1990-talets bevakningsbåtar gavs dock namn med egenskapsanknytning (*Tapper, Djärv, Dristig, Händig, Trygg, Modig, Hurtig, Rapp, Stolt, Ärlig, Munter och Orädd*)

Träng-/specialfartyg (A)

Till denna kategori örlogsfartyg räknas de som inte är stridsfartyg (ytstridsfartyg, ubåtar, minkrigsfartyg etc.). Här ingår chefs-, stabs-, lednings-, förbindelse- och signalspaningsfartyg samt fartyg med uppgift att ge logistiskt stöd såsom transportfartyg, depåfartyg, lagfartyg, tankfartyg, vattenbåtar, proviantfartyg, ammunitionsfartyg, tendrar/bogserbåtar, dykeri-/ubåtsbärningsfartyg, torpedbärgare m.fl.).

Nedan redovisas ett urval av fartyg:

Stabs-/lag-/ledningsfartyg: *Marieholm, Utö, Gålö, Trossö och Ornö*

Signalspaningsfartyg: *Orion*

Tendrar/bogserare: *Atle, Willy, Achilles 2 st., Ran, Starke, Beckholmen, Nya Varvet, Hercules 2 st., Gustafsvik, Hjälparen, Hector, Hermes, Heros, Ajax, Henrik och Hera.*

Dykeri-/ubåtsräddningsfartyg: *Belos 3 st.*

Hydrofonbojefartyg: *Ejdern, Krickan, Svärtan och Vigen.*

Personaltransportfartyg/färjor: *Trossö, Vitsgarn, Märsgarn, Skagul, Sleipner, Ane, Balder, Ring, Loke, Grim, Heimdal och Bore.*

Ubåtsdepåfartyg: *Patricia*

Tankfartyg: *Brännaren 2 st., Eldaren 2 st., Oljaren och Tankaren.*

Vattenbåtar: *Boren, Glan, Meranda, Unden och Fryken.*

Tvättbytesfartyg: *Sigrun*

Torpedbärgare: *Hägern, Pelikanen och Pingvinen.*

Proviantfartyg: *Freja.*

Skol-/övningsfartyg (S)

Här redovisas fartyg vars huvuduppgift (ibland enda uppgift) är att bedriva utbildning, en uppgift, som utöver ordinarie operativa uppgifter också legat på samtliga övriga fartyg.

Segelfartyg (*af Chapman, Jarramas, Najaden, Gladan och Falken*)

Jarramas – ett märkligt namn – kommer från en 1700-talsfregatt, som på Karl XII:s order, när han vistades i Bender, skulle bära ett turkiskt namn (betyder Dunder). Under 2000-talet har det tillkommit maskindrivna mindre skolfartyg. Dessa har getts namn efter stjärnor.

Användning av namnen

Ett korrekt sätt att omnämna ett örlogsfartyg är att säga/skriva **korvetten Nyköping**, **ubåten Uppland** etc. Om man vill ange alla (syster-) fartyg av samma klass säger/skriver man **korvetter av Visby-klass** (d.v.s. *Visby, Helsingborg, Nyköping, Härnösand* och *Karlstad*) resp. **ubåtar av Gotland-klass** (d.v.s. *Gotland, Uppland* och *Halland*).

Vidare kan namnet anges efter ett prefix (enligt internationell sedvänja):

Man sade tidigare t.ex. HM Pansarskepp *Sverige* eller HM Ubåt *Hajen*. Numera tillämpas det brittiskliknande systemet t.ex. HMS *Halland*, HMS *Landsort*.

Kuriosa

Många av linjeskeppen i Gustav III:s flotta hade i likhet med det tidiga 1900-talets 1.kl pansarbåtar, namn anknytta till egenskaper. Bl.a. fanns då linjeskeppet *Rättvisan*, som förlorades till Ryssland och där ombenämndes till *Retvizan*. Detta namn behölls i ryska flottan och bars bl.a. av ett slagskepp, som sänktes i Port Arthurs hamn 1904 och senare bärgades och användes av japanerna under namnet *Hizen*.

I boken **"ÖRLOGSFARTYG Svenska maskindrivna fartyg under tretungad flagg" - Gustaf von Hofsten och Jan Waernberg - SMB - finns** ett alfabetiskt register över alla fartygsnamn och vilka fartyg som burit dem.

Flygvapnet

Hela kapitlet är under bearbetning och komplettering.

Flygvapnets förbandstyper

Flygvapnet organiserar och utbildar flyg-, bas- och ledningsförband som i samverkan med mark- och sjöstridskrafter skall kunna hävda Sveriges territoriella integritet i fred och med väpnad strid försvara landet vid framtida hot. Denna förmåga skall kunna utnyttjas både internationellt och nationellt. Flygvapnets resurser skall i fredstid även kunna användas till stöd för det civila samhället.

Flygstridskrafterna delas in i flygförband, flygbasförband och ledningsförband. Bland *flygförbanden* kan stridsflygförband med stor precision, hög flexibilitet och slagkraft verka mot mål på marken, i luften eller över havet och utnyttjas för underrättelseinhämtning samt för att hävda Sveriges territoriella integritet. Transportflygförband genomför flygtransporter och används dessutom för humanitära insatser, såväl nationellt som internationellt.

Signalspaningsflygförband genomför signalspaning och underrättelseinhämtning. Radarflygförband används främst för att komplettera de markbaserade radarstationerna. Helikopterförband genomför sjö- och markoperativ verksamhet, flyg- och sjöräddningstjänst samt transport av specialförband.

Flygbasförbanden utgörs av flygunderhålls-, flygbas- och flygbasjägar kompanier samt bataljonsstaber som upprättar flygbaser. Betjänar genom klargöring, service och underhåll flygförbanden.

Ledningsförbanden utgörs av stridslednings-, luftbevaknings- och sambandsförband. Stridsledningsförbanden har till uppgift att leda flygförbanden i luften, medan luftbevakningsförbanden ger underlag för denna ledning samt för förvarning av civilbefolkningen vid flygangrepp. Sambandsförbandens uppgift är att säkerställa förbindelser mellan och inom förband på marken och mellan dessa och förband i luften.

Flygflottiljer och skolor sedan flygvapnets bildande

- F 1, Kungl. Västmanlands flygflottilj 1926–1983, Hässlö
- F 2, Kungl. Roslagens flygflottilj 1926–1949, Kungl. Roslagens flygkår 1949–1974, Hägernäs
- F 3, Kungl. Östgöta flygflottilj 1926–1974, Malmslätt
- F 4, Kungl. Jämtlands flygflottilj 1926–2005, Frösön
- F 5, Kungl. Krigsflygskolan 1926–1998, Ljungbyhed
- F 6, Kungl. Västgöta flygflottilj 1939–1994, Karlsborg
- F 7, Kungl. Skaraborgs flygflottilj 1940-nutid, Såtenäs**
- F 8, Kungl. Svea flygflottilj 1938–1974, Barkarby
- F 9, Kungl. Göta flygflottilj 1949–1969, Säve
- F 10, Kungl. Skånska flygflottiljen 1940–2002, Ängelholm
- F 11, Kungl. Södermanlands flygflottilj 1941–1980, Nyköping
- F 12, Kungl. Kalmar flygflottilj 1942–1980, Kalmar
- F 13, Kungl. Bråvalla flygflottilj 1943–1994, Norrköping
- F 14, Kungl. Hallands flygflottilj 1945–1961, Kungl. Hallands flygkår 1961–1972, Flygvapnets Halmstadsskolor 1972–1999
- F 15, Kungl. Hälsinge flygflottilj 1945–1998, Söderhamn
- F 16, Kungl. Upplands flygflottilj 1943–2003, Uppsala
- F 17, Kungl. Blekinge flygflottilj 1944-nutid, Kallinge**
- F 18, Kungl. Södertörns flygflottilj 1946–1974, Flygvapnets Södertörnsskolor 1974–1986, Tullinge
- F19, Frivilligflottiljen 1939–1940, Veitsiluoto/Finland
- F 20, Kungl. Flygkadettskolan 1944–1965, Flygvapnets Krigsskola 1966–1986, Flygvapnets Uppsalaskolor 1986–2004
- F 21, Kungl. Norrbottens flygbaskår 1941–1963, Kungl. Norrbottens flygflottilj 1963-nutid, Luleå**
- F 22, United Nations Fighter Wing Number 22, Luluabourg/Kongo
- Hkplj, Helikopterflottiljen 1998-nutid, Malmslätt**
- LSS, Luftstridsskolan 2005-nutid, Uppsala**

Historik 1912–2000

Den första militära flygningen i Sverige ägde rum i februari 1912 på Värtan utanför Stockholm med ett till marinen donerat flygplan. Det första militära flygförbandet organiserades sommaren samma år av dåvarande arméns flygavdelning på Axvall. Arméns flygavdelning utvecklades genom 1914 års härordning till arméns flygkompani, medan marinen organiserade sitt eget flygväsen. Genom 1925 års försvarsbeslut sammanfördes arméns och marinens flyg till ett självständigt flygvapen, vilket 1 juli 1926 påbörjade sin verksamhet med fyra flygkårer, en flygskola och några verkstäder. Att flygvapnet bildades då, när det rådde en allmän fredsoptimism och nedrustningsvilja, berodde snarare på rationaliseringssträvan än på militära krav. Med gemensam ledning för arméns och marinens flyg hoppades man dessutom nå operativa fördelar.

Förutsättningarna för det nybildade flygvapnet, f.ö. ett av de tidigaste i världen, att bli krigsdugligt var inte särskilt goda. Det fick t.ex. inte det beslutade antalet 229 flygplan, de första åren förekom inre motsättningar mellan till flygvapnet kommenderade armé- och marinofficerare och dessutom saknades en klar målsättning för verksamheten. Problemen ledde till att två flygkommissioner tillsattes av regeringen i början av 30-talet. Resultatet av den första blev byten på de högsta chefsposterna, medan den andra kom att lägga grunden för det försvarsbeslut som 1936, i skuggan av Hitlers maktövertagande i Tyskland, numerärt förstärkte flygvapnet till 257 flygplan. Dåvarande flygvapenchefen Torsten Friis drev hårt linjen att det var antalet flygplan enligt försvarsbeslutet och inte den där fastställda ekonomiska ramen som var avgörande för anskaffningen. Den linjen kom att främjas av den utrikespolitiska utvecklingen. De fyra flygkåren ombildades till flygflottiljer och utökades till sju, fyra bomb-, en jakt- och två spaningsflottiljer. Den egendomliga proportionen mellan jakt- och bombflygförband berodde huvudsakligen på bombflygets prestandaöverlägsenhet jämfört med jaktflyget samt på att jaktflyget vid tiden för försvarsbeslutet inte kunde ledas från marken. Flygvapnet hade dock önskat ytterligare en jaktflottilj för s.k. punktförsvaret, men den ströks av statsfinansiella skäl. Andra viktiga resultat av försvarsbeslutet 1936 var att flygvapnet fick en egen officersutbildning samt att grunden lades för en samordnad, inhemsk flygplans- och flygmotorindustri.

Under Andra världskriget fattade riksdagen ett antal beslut som kraftigt förstärkte flygvapnet. Nu ökades även jaktflyget mot bakgrund av erfarenheterna från bl.a. slaget om Storbritannien, det svenska jaktflygets insatser i frivilligförbandet F 19 i norra Finland under vinterkriget 1939–40 samt jaktflygets prestandautveckling. Tio nya flottiljer tillkom och en flygbaskår uppsattes i norra Sverige. Ett stort antal flygplan tillfördes flygvapnet, både genom import och genom inhemsk tillverkning, bl.a. av Saab, som bildats 1937 genom sammanslagning av flera svenska flygindustrier, samt flygvapnets egna verkstäder. Efter kriget skedde inga större organisatoriska förändringar. I riksdagsbeslut 1948 bestämdes att flygvapnet inte fick utökas vad gällde antalet flottiljer. Genom principbeslut blev emellertid det svenska flygvapnet det första i världen som konsekvent gick in för jetdrift. Dessutom tillkom radar för luftbevakning och stridsledning. Luftbevakningen överfördes från armén 1948. Antalet krigsbaser utökades väsentligt. Vid mitten av 1950-talet var det svenska flygvapnet det fjärde i världen i storleksordning. Huvuddelen av flygplanen var svensktillverkade. I mitten av 1960-talet bestod flygvapnet av 16 flottiljer, organisatoriskt fördelade på fyra flygeskadrar. Under senare delen av 1960-talet blev vapnet emellertid föremål för ekonomisk åtstramning. För att behålla kvaliteten var det nödvändigt att minska organisationen. Eskaderorganisationen upphörde 1966 varvid luftförsvarets operativa ledning inordnades i militärområdesstaberna. Den taktiska ledningen av flygstridskrafterna organiserades i fyra luftförsvarssektorer, 1995 ersatta av tre flygkommandon. Attack- och spaningsflyget och sedermera även transportflyget organiserades i Första flygeskadern som dock lades ned 1995. Den 1936 inrättade flygstaben ersattes 1994 av flygvapenledningen inom det då organiserade Högkvarteret, vilken emellertid upphörde 1997 varvid huvuddelen av dess uppgifter överfördes till det då inrättade Flygvapencentrum i Uppsala, vars roll 2000 övertogs av flygtaktiska kommandot.

Historik 2000–2015

Försvarsbeslutet 2004 innebar bl.a. att F 20 ersattes av Luftstridsskolan samt att F 7 gjordes om till en renodlad utbildningsorganisation för ”JAS39 Gripen” utöver insatsförbandet Transport- och Specialflygenheten. Samtidigt gjordes också omfattande reduceringar inom insatsorganisationen. Utvecklingen av förband med förmåga att genomföra insatser i samverkan med andra nationers stridskrafter resulterade i att förband ur flygvapnets insatsorganisation uttogs för att bidra med militärt förband till Republiken Kongo inom ramen för FN-uppdraget MONUC (Mission de l’Organisation des Nations Unies en République du Congo) 2003 som syftade till att övervaka freden efter ett inbördeskrig som drabbat landet. Förbandet skulle bedriva flygplatsverksamhet vid flygplatsen i staden Kindu. Efter försvarsbeslutet 2004 omfattar flygvapnets organisation från och med den 1 juli 2005 fyra flottiljer samt en luftstridsskola. Stridsflyget omfattar totalt tre flottiljer med 100 flygplan av typ ”JAS 39 Gripen”. Utöver dessa

flygplan består Flygvapnet av ett antal olika flyg- och helikoptersystem för bland annat signalspaning, trupptransporter, sjöräddning och ubåtsjakt. Genom ”Heavy Air Lift Wing”, som är ett europeiskt samarbete, har Flygvapnet även tillgång till tre stycken Boeing C-17 Globemaster III eller 550 flygtimmar per år av de tre flygplan som ingår i samarbetet.

Svenska flygförband har före ominriktningen på 2000-talet varit i strid vid tre tillfällen. Det ena var under finska vinterkriget 1939–40, när en frivillig styrka i norra Finland, F 19, utrustad med omoderna bomb- och jaktflygplan, tillfogade de sovjetiska motståndarna stora förluster samt frigjorde finska flygstridskrafter för andra frontavsnitt och därmed bidrog till att stabilisera läget på Salla-fronten. Det andra tillfället var under inbördeskriget i Kongo 1961–63, när ett svenskt frivilligt flygförband (F 22) underställdes FN. Med Saab J 29, "Flygande tunnan", medverkade F 22 som ensamt flygförband till att avsluta striderna på ett för de i konflikten inblandade parterna någorlunda acceptabelt sätt. De båda svenska insatserna skedde med små förluster, något som visade på flygvapnets höga utbildningsstandard och ändamålsenliga materiel. Tredje tillfället var den framgångsrika spaningsinsatsen över Libyen med basering på Sicilien 2011.

Historik 2015 till 2020

Det förändrade säkerhetspolitiska läget i Sveriges närområde efter kriget i Georgien och Krim samt ett ökat terrorhot medförde en förskjutning av fokus från internationella insatser tillbaka till nationellt försvar. För flygvapnet innebar det en viss återgång till tidigare baskoncept där man ska använda andra flygbaser än flottiljerna för att uppnå skydd genom spridning.

Trots det ökade fokuset på nationellt försvar så har flygvapnets internationella engagemang med stöd till EU och FN fortsatt. Flygvapnet har även fortsatt stöttat marinen vid deras insatser i EU-operationen NAVFOR¹ i Indiska oceanen. Insatsen 2015 genomfördes med HKP 15B med basering ombord på det nederländska landstigningsfartyget HNLMS Johan de Witt (L801). Under 2017–2018 genomfördes under sex månader flygtransporter för FN-uppdraget MINUSMA² med en TP 84 Herkules med basering i Bamako, Mali.

Under perioden har det nordiska samarbetet, och framför allt med Finland, tagit stora steg mot ökad operativ effekt. CBT-konceptet har utvecklats från norra Sverige (CBT-N) till att även omfatta samarbete med Norge över Väneren (CBT-M) och med Danmark över de sydliga delarna (CBT-S). En variant av CBT-konceptet är *Finland Sweden Training Event* (FSTE) som är samövningar som sker med de NATO-förband som svarar för luftförsvaret av de baltiska staterna.³ I norr genomförs ett 40-tal gemensamma CBT-övningar per år där svenska JAS 39C/D Gripen, finska F-18C Hornet samt norska F-16A/B Fighting Falcon och snart norska F-35 Lightning II kan öva allt från vardagliga flygningar till mer avancerade engagemang. Andra delar i det nordiska samarbetet omfattar alternativa landningsbaser i varandras länder, stöd med klargöring av flygplan vid alternativ landning och utbyte av radardata för luftbevakning.

Övningen ACE har också ökat sin svårighetsgrad med fler deltagande nationer och flygplan samt mer tilläpade övningsmoment med avancerade motståndare. Målsättningen är att i närtid lyfta övningen till s.k. flaggstatus, d.v.s. att man tillför förmågor som ökar svårighetsgraderna till att övningen blir en av de mest avancerade i världen. Flygvapnet deltar regelbundet i NATO:s större övningar i Europa. Sedan 2016 deltar de svenska och finska flygvapnen i varandras årliga flygvapenövningar och flyger både på A- och B-sidorna i övningsscenerierna.

2019 återupprättas Flygstaben genom sammanslagning av Flygvapenavdelningen och den Flygtaktiska staben vid Högkvarteret. I och med detta samlas förmågeutvecklingen, förmågeskapandet och förmågenyttjandet hos Flygvapenchefen. Den nya staben grupperades i Uppsala i före detta F 20:s lokaler.

Nuläge

Flygvapnet består idag av en ledning och fem förband spridda över hela landet med ett flertal verksamheter på andra platser.

- Flygstaben (FS), Uppsala
- Skaraborgs flygflottilj (F 7), Såtenäs
- Blekinge flygflottilj (F 17), Ronneby
- Norrbottens flygflottilj (F 21), Luleå
- Helikopterflottiljen (Hkpflj), Malmslätt
- Luftstridsskolan (LSS), Uppsala

¹ *Naval Forces in Operation Atalanta.*

² *Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali.*

³ *Baltic Air Policing (BAP).*

Den kontinuerligt anställda personalen är cirka 4400 officerare, civilanställda och flygsoldater. Varje år utbildas mellan 500–1000 värnpliktiga flygsoldater.

Det finns sex stridsflygdivisioner med cirka 100 JAS 39C/D Gripen och det pågår politiska diskussioner om upprättandet av ytterligare två stridsflygdivisioner.

Förberedelser för ombeväpning till JAS 39E Gripen pågår och nya långräckviddiga vapensystem anskaffas, ett nytt skolflygplan kommer att anskaffas, studier pågår för nya transportflygplan och helikoptrar, baskonceptet utvecklas med ny taktik, nya materielsystem och fler krigsbaser och stridslednings- och luftbevakningssystemen utvecklas kontinuerligt med bland annat nya sensorer. Samarbeten med flygvapnen i Finland, Norden och internationellt intensifieras. Förberedelser för att återupprätta Upplands flygflottilj (F 16) i Uppsala, och då inkorporerar dagens LSS i flottiljen, pågår.

Hantering av flygvapnets traditioner

Traditionsansvaret för flygvapnets traditionsarv bör fördelas på befintliga förband och skolor inom flygvapnet.

Traditionsansvaret för ”marinflyget” bör åläggas Försvarmaktens helikopterflottilj.

Styrande för fördelning av traditionsansvaret har varit successions- och funktionsprinciperna samt de geografiska förhållandena.

Flygvapnets flygplan och flygplanssystem är relativt väl dokumenterade, inte minst tack vare floran av flygplansmonografier. Däremot är de olika stödsystemen bas, stridsledning, ledning, samband och underhåll m.m. inte lika väl omhändertagna från traditionssynpunkt, även om det på senare tid lagts fram såväl akademiska avhandlingar som litteratur i dessa ämnen.

Traditionsarbetet bör därför inriktas på flygvapnets stödsystem, som bas-, stril- och ledningssystem,

Likaväl som äldre uniformer, tjänstgörings- och utbildningstecken, ceremoniel m.m. dokumenteras, är det lika angeläget att även dokumentera militär arkitektur genom tiderna. Det har i viss utsträckning gjorts avseende Flygvapnet (Kulturhistorisk byggnadsinventering av Fortifikationsverkets Flygflottiljer 1996–99; FortV 2000-06-06 nr 45631), dock endast för förband som var aktiva angiven tid. Härvidlag ska inte minst dåvarande flygvapenchefen Bengt Nordenskiölds (1942–1954) påverkan inte underskattas avseende de förband som sattes upp under Andra världskriget. Detta gäller bland annat utformningen av mässar, vaktlokaler och kaserner. Jämför t.ex. den omfattande dokumentation som genomförts under senare år av järnvägens arkitektur, bl.a. Stationshus - Järnvägsarkitektur i Sverige, Balkong Förlag, ISBN 91–85581–16-0.

Arméns och marinens flygväsendens påverkan på Flygvapnets traditioner m.m. är stor. Den finns dock inte dokumenterad utom i ringa omfattning i memoarlitteraturen, bl.a. Axel Ljungdahls Attack och Nils Söderbergs Med Spaken i Näven. Härutöver finns sporadiska nedteckningar i Svensk Flyghistorisk Förenings publikationsutgivning. Flygvapenmuseum har det övergripande ansvaret för dokumentation av det svenska militärflygets historia och utveckling.

Arméns och marinens på- och inverkan på flygvapnets traditioner, som de kom till uttryck under perioden 1926–36, innan flygvapnet fick egen officersutbildning samt Flygvapnets internationella insatser bör studeras vidare.

Kamratföreningarnas roll och personella resurser bör tillvaratas.

Flygvapnets arkitektur och konstnärliga utsmyckning

Arbetet bör bedrivas genom att bland annat foto- och filmdokumentera främst nuvarande förband och anläggningar samt medverka till att ta tillvara sådan dokumentation från nedlagda förband och anläggningar.

Sammanställning av flyghistoriska minnesmärken i Sverige

<https://flyghistoria.org/2020/02/26/flygminnesmarken/>

I denna finns en preliminär sammanställning som ständigt uppdateras och är baserad på det material som insänts via regionavdelningar, enskilda mm samt därefter fortlöpande kompletterad med nya uppgifter som inkommit.

Sammanställningen är indelad i underavdelningar beroende på minnesmärkets art. I varje underavdelning sorteras minnena på landskap och ort i bokstavsordning. Observera att Stockholm och Göteborg med omnejd redovisas separat.

I många fall finns mer information än vad som anges där. Föreliggande sammanställning är den stomme som skall kompletteras med historierna bakom minnesmärkena, foton m.m. samt utgöra grund vid inventering syftande till att klarlägga minnenas status.

Gemensamma lednings- och underrättelseförband

Allmänt

Hela detta kapitel är under bearbetning och komplettering.

Beträffande traditioner, se <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-parad-6-2017.pdf>

Kamratföreningarnas roll och personella resurser bör tillvaratas.

Ledningsförband utbildar stabs- och sambandsförband främst för ledning av stridskrafter samt för högre ledning men också specialenheter inom telekrigområdet. Ledningssystemchefen inom Högkvarteret är främste företrädare för ledningsförbanden.

Ledningsregementet/LedR

Allmänt

Ledningsregementet (LedR) är ett försvarsmaktsgemensamt förband som verkat sedan 2007. Förbandsledningen är förlagd i Enköpings garnison i Enköping.

Regementet innehåller även Ledningsstridsskolan (LedSSS), Försvarsmaktens telekrigsstödenhet (TKSE), Totalförsvarets signalskyddsskola (TSS), Försvarsmaktens centrum för meteorologi och oceanografi (METOCC), Försvarsmaktens ledningsträningssentrum (FM LTC) och Miljöprovningseenheten (MPE). Vid regementet utbildas stabs- och sambandsförband samt speciella telekrigsförband. LedSS är en försvarsmaktsgemensam skola stödjer både armén, marinen och flygvapnet inom ledningsområdet. LedSS huvudsakliga uppgifter är att utveckla och implementera materiel och metoder för ledning på operativ och högre taktisk nivå. Ledningsstridsskolan (LedSS) är en truppplagsskola för signaltrupperna inom svenska armén som verkat i olika former sedan 2000.

Huvuddelen av traditionsarvet vid Ledningsregementet utgörs av tidigare arméförband.

Förbandet övertog de uppgifter och ansvar som tidigare innehafts av Upplands regemente (S 1), vilket upplöstes och avvecklades den 31 december 2006. Uppsättning av det nya förbandet gjordes för att markera övergången från att varit ett arméförband, till istället bli ett försvarsmaktsgemensamt förband, med mark, luft och marina uppgifter inom ledning, informationshantering och verkan inom informationsarenan

Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum (FM UndSäkC) med Försvarets tolkskola (TolkS)

FMUndSäkC är ett försvarsmaktsgemensamt centrum som verkat sedan 1998 inom den svenska Försvarsmakten med ansvar för utbildning, utveckling och samordning inom underrättelse- och säkerhetstjänst. Förbandets ledning och huvudsakliga utbildnings- och utvecklingsverksamhet är förlagd till Uppsala garnison, med en säkerhetsförbandsavdelning förlagd till Halmstads garnison.

Riksdagen fattade beslut om centrumets upprättande genom [försvarsbeslutet 1996](#) där man också ändrade förkortningen av förbandet till FMUndSäkC. Centrumet bildades den 1 januari 1998 genom att [Arméns underrättelseskola](#) (UndS) i Karlsborg, [Flygvapnets underrättelseskola](#) (FV UndS) och [Tolkskolan](#) (TolkS) i Uppsala avvecklades som självständiga enheter den 31 december 1997, och uppgick i det nya förbandet med förläggning i Uppsala. Centrumet har en [detachement](#) vid [Halmstads garnison](#) i [Halmstad](#), i form av säkerhetsförbandsavdelning.

Försvarsmaktens Telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS)

Historisk bakgrund fram till 2015

FMTIS för traditionerna från FMTM, Redovisningsavdelningen Bergslagen (RAB) och 1. operativa ledningsteknikbataljonen. Genom detta traditionsarv har förbandet sina rötter i alla försvarsgrenar: armén, marinen och flygvapnet.

Historisk bakgrund från 2015

Försvarsmaktens telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS) bildades den 1 januari 2016 genom en omstrukturering inom Försvarsmakten.

De ingående delarna var Försvarsmaktens telenät- och markteleförband (FMTM) och två enheter ur FMLOG, Operativ Ledningsteknisk bataljon och Systemförvaltningsenheten.

Nuläge

FMTIS ansvarar för Försvarsmaktens tekniska ledningssystem som stödjer militära insatser till sjöss, på land och i luften – i Sverige och utomlands.

FMTIS är ständigt insatt och verkar i fred, kris och krig.

FMTIS är Försvarsmaktens nätoperatör med ansvar för Försvarets telenät (FTN) och ansvarar för hela kedjan; från anläggningar, transmissions- och bärarnät till applikationer, servrar och klientdatorer.

FMTIS gör prioriteringar för att upprätthålla Försvarsmaktens ledningsförmåga genom att inrikta, planera och samordna arbetet med de tekniska ledningssystemen för att därigenom säkerställa nätens och systemens funktionalitet.

Förbandet förvaltar en stor del av Försvarsmaktens IT-system under hela dess livscykel och genomför förbättringar och ändringar men ger även användarstöd och administrerar masterdata.

FMTIS tar emot felanmälningar, beställer och genomför reparation och åtgärdar fel i bland annat radar-, tele-, och IT-system och dess ingående materiel.

Försvarsmaktsgemensam logistik med civila motsvarigheter

Allmänt

Detta kapitel är under bearbetning och komplettering. Det innehåller även Försvarsmaktens logistik (FM LOG), miloförvaltningar, miloverkstäder, underhållsregementen, sjukvårdsförband, miloresurser, försvarsgrensvisa underhållsresurser (basbataljoner) och insatser i Korea.

Logistikförband ansvarar för de stridande förbandens försörjning av bland annat förnödenheter, sjukvård och reparationer. Försvarslogistikchefen inom Högkvarteret är främste företrädare för logistikförbanden.

Trängregementet (TrängR) innehåller även Försvarsmaktens logistik- och motorskola (LogS).

Försvarsmedicincentrum/FömedC med Lokalplaneringsenhet Syd (LPLE S) redovisas i kapitlet "Skolor och centra".

Beträffande traditioner, se Försvarsmaktens Reglemente "Parad 6":

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-parad-6-2017.pdf>

Kamratföreningarnas roll och personella resurser bör tillvaratas.

Historisk bakgrund till 1980

Lagerhållning av förnödenheter för att täcka de behov som uppstår efter det att Krigsmakten mobiliserats påbörjades redan i början av 1900-talet. Då organiserades centralmagasin, intendenturförråd, tygstationer och ammunitionsförrådsgrupper. För att försörja dessa organisationer med personal fanns fram till 1948 truppslagen Tygtrupperna och Intendenturtrupperna. Dessa uppgick åren därefter i Trängtrupperna. I samband med den nya militärområdesorganisation som infördes 1966 skapades förvaltningar där bland andra förråd och magasin inordnades. Förvaltningarna utgjordes av tygförvaltning, intendenturförvaltning och verkstadsförvaltning.

Verkstadsförvaltning övertog de verkstäder som fanns vid regementena och benämndes miloverkstäder. En reform 1976 sammanförde tygförvaltning och intendenturförvaltning till en materielförvaltning. Ansvariga för befälsförsörjning och för grundutbildning av värnpliktiga som skulle bemanna den förbandsbundna underhållsorganisationen var trängregementena: Svea trängbataljon T 1 (sedermera regemente), Göta trängregemente T 2, Norrlands trängregemente T 3 och Skånska trängregementet T 4. Alla utom Göta trängregemente växlades efter OLLI-reformen 1973 – 75 (se nedan) ned till trängbataljoner under 1990-talet. Dessa förband svarade även för personalförsörjning av milo- och fo-underhållsförband, etappbataljoner och fältsjukhus genom överföring av befäl och värnpliktiga från de förbandsbundna underhållsförbanden, bland andra brigadunderhållsbataljonerna. Under åren 1973, 1974 och 1975 genomfördes en strukturell omorganisation inom försvarsområdena. Denna gick under namnet Organisation i Lägre regional och Lokal Instans (OLLI). Genom förändringarna åstadkoms personalbesparingar framförallt inom mobiliseringsverksamheten och förrådsdriften. Inom 20 försvarsområden integrerades försvarsområdesstaben med vardera ett fredsförband inom försvarsområdet varvid mobiliseringsansvaret och lednings- och samordningsansvaret för förvaltningstjänsten inom försvarsområdet överfördes till den sammanslagna myndigheten. Därvid bildades försvarsområdesregementen där truppförbanden var traditionsbärare och fick ha sitt namn först, till exempel P 10/Fo 43. Motsvarande förändringar skedde vid kustartilleriförsvaren genom att tyg-, fartygs- och intendenturförvaltningarna slogs samman till en materielenhet. Sådana förändringar genomfördes också vid örlogsbaserna. Sammanläggning av Kustartilleriförsvaren och kustartilleriregementen skedde på motsvarande sätt i början av 1980-talet.

Det fanns som ovan nämnts även underhållsförband vid den lägre regionala nivån, d.v.s. försvarsområden, örlogsbaser, kustartilleriförsvaret och eskaderstaber (de senare utgjorde högre regional nivå). I deras stabsorganisation ingick på motsvarande sätt som på milonivån enheter för ledning av tyg-, intendentur- och verkstadstjänst. 1973 – 1975 samlades dessa i materielenheter. I försvarsområdena och kustartilleriförsvarens underhållsorganisation ingick ett antal kompanier med inriktning på olika tjänstegrener. Försvarsområdena ansvarade för försörjning även av förband ur andra försvarsgrener som fanns grupperade inom försvarsområdet. Detta försörjningsansvar avsåg för försvaret gemensam materiel och tjänster, till exempel livsmedel och drivmedel. Vid avdelning av fördelningsområde övergick försörjningsansvaret till fördelningen. Fördelningens underhållsförband kunde då hänvisas till fo-underhållsförband, till exempel avseende livsmedel.

Flygstridskrafterna var 1942 – 1956 fördelade på fyra eskadrar. Rikets territorium var indelat i fem flygbasområden (Flybo). Dessa och därefter eskadercheferna/sektorcheferna ansvarade för försörjning med för Flygvapnet speciell materiel och tjänster.

Områdesbundna underhållsförband

1970 infördes begreppet områdesbunden underhållsorganisation vilken utgjordes av de fasta och flyttbara underhållsresurser som fanns inom ett område, till exempel militärområde. Dessa var milomateriel- och miloverkstadsförvaltningar med förråds- och verkstadsförband samt depåer, till exempel underhållskompanier och plutoner, bageri- och slaktplutoner, transportplutoner och krigssjukhus. Förband hänvisades till milounderhållsanstalter efter de intagit sin gruppering. Militära förband kunde även hänvisas till civila resurser. Milounderhållsförbanden var allsidigt sammansatta och benämndes också etappförband. Etappgrupper organiserades från 1950-talet med ett femtontal kompanier. Dessa omorganiserades på 1960-talet till etappbataljoner. En etappbataljon skulle kunna understödja två Infanteri- eller Norrlandsbrigader eller en Pansarbrigad. För sjukvårdstjänst ingick två sjukhuskompanier i varje etappbataljon.

Försvarsmakten utnyttjade det civila samhällets resurser

De företag som svarade för viss verksamhet i fred skulle behålla detta ansvar vid kriser och krig (ansvarsprincipen). Företag vars verksamhet var av stor betydelse för försörjning med varor och tjänster utsågs till Krigsproduktionsföretag (K-företag). Ett exempel på sådan verksamhet var den för totalförsvaret gemensamma krigsorganisationen för reparation av motordrivna fordon och arbetsmaskiner – Motorreparationstjänsten för totalförsvaret (MRT). Denna var civil och utnyttjade verkstäder och reservdelstillgångar vid enskilda företag och var inriktad främst mot reparation av standardfordon.

Försvarsmaktens behov av livsmedel och drivmedel tillgodosågs genom avtal med näringslivets företag. För distribution av drivmedel utnyttjades Drivmedelscentralen AB (DMC). Livsmedel och drivmedel som fanns i militära förråd utnyttjades först då tillförsel inte var möjlig från civila enheter.

Även civila transportföretag var planlagda att kunna transportera förnödenheter inom och mellan militärområden. Försvarsmaktens behov av kartor tillgodosågs av Lantmäteriet som hade en försvarssektion. I deras krigsorganisation fanns en krigstryckeriorganisation (KTO) som tillkom redan i början av 1900-talet. Under 1960 – och 1970-talen anordnades s.k. bergtryckerier på tre platser i Sverige. Dessa skulle ta emot beställningar från totalförsvarets förband och enheter. På den tiden då Armén bestod av fler än 30 brigader och ett stort antal lokalförsvarsförband med flera

var det ansevärliga mängder kartor som behövde tryckas och distribueras vid en mobilisering. Det bör observeras att kartor är färskvara varför uppdaterade kartunderlag ständigt måste finnas tillgängliga i bergtryckerierna. Bergtryckerierna övades med jämna mellanrum. God övning erhöles i samband med de stora försvarsmaktsövningarna på 1980 – 90-talen. Försvarsmakten beslutade 1999 om en avveckling vilket var genomfört 2002.

Ledning av underhållstjänsten

Central ledning av underhållstjänsten

Det fanns vid Försvarsstaben två för underhållstjänsten väsentliga och viktiga avdelningar.

Kvartermästaravdelningen

Denna fördelade de förnödenheter som inte ingick i förbandens utrustningsbehov, d.v.s. ersättnings- och reservdelsförnödenheter med mera. Fördelningen skedde i enlighet med hur rikets stridskrafter enligt ÖB:s operationsorder (OpO) var grundtilldelade till underställda områdeschefer, d.v.s. MB, MK, Kaf med flera. Dessutom beaktades de ”omfall” som var planerade när stridskrafterna omfördelades efter förstärkningsalternativen N, Ö och S. De områden som hade förband grundtilldelade erhöles 60 % av E och reservmateriel, medan de områden som vid förstärkning skulle motta förband delade på resten. Vissa förnödenheter förrädsställdes i centrala förråd och övriga i miloförråd.

Enligt ÖB OpO 1973 uttrycktes detta så här: Underhållsresurser uppläggs (upprättas) i aktuella operationsområden i proportion till för områdena avsedda stridskrafter och med hänsyn till möjligheterna till ytterligare tillförsel av förnödenheter. Vid planläggning skall beaktas att uppladdning, främst drivmedel och livsmedel, kan försvåras genom att i fred befintliga civila förråd förstörs eller tas av angriparen.

Vid marina baser, vid flygbaser samt stridskrafter, som är grupperade inom områden som skall kunna försvaras under lång tid utan tillförsel, uppläggs i största möjliga utsträckning samtliga för baser och stridskrafter avsedda förnödenheter.

MB disponerar, efter hand som förbanden underställs, resurser i proportion till tilldelade stridskrafter. Del av resurserna reserveras för ÖB, varigenom ÖB handlingsfrihet kan bibehållas vid kraftsamling till aktuella operationsområden. Vissa förnödenheter där tillgången är begränsad uppläggs centralt inom landet. I de fall resurser inte disponeras av MB sker hänvisning endera direkt till under ÖB lydande underhållsanstalter eller till den MB som underhållsanstalt underställts.

Kommunikationsavdelningen

Denna hade i uppgift att planera transporter av förband och materiel vid mobilisering enligt grundalternativet och de transporter som blev nödvändiga då förstärkningsalternativ utlöstes. Denna planering var särskilt omfattande när det gällde inryckande personal samt transporter av rustade förband (koncentreringstransporter) till Övre Norrlands militärområde.

Operativ och taktisk nivå

Ledning av underhållstjänsten är en integrerad del av den operativa och taktiska ledningen. Möjligheterna för underhållstjänsten att ladda upp inför en operation var ett av de viktigaste underlagen innan en chef fattade beslut om en viss verksamhet. För att underhållstjänsten skulle få erforderligt genomslag i stabsarbetet utarbetade staben ett planeringsunderlag som visade hur förbanden var tänkta att utnyttjas och vilken verksamhet som skulle bedrivas under en viss tidsperiod. Planeringsunderlaget fastställdes av förbandschefen. Förbrukning av förnödenheter beräknades efter detta planeringsunderlag.

Vid mobilisering var förbanden utrustade med sin reglementerade utrustning (RU). Denna var beräknad för den resursförbrukning som skedde under mobilisering, uppmarsch till grupperingsområde och igångsättande av planerad verksamhet. För att ersätta avgångar och förluster i krig fanns ett ersättningsbehov E beräknat. Detta var förrädsställt i miloförråd eller i centrala förråd. Efter begäran om ersättning fick förbanden oftast en hänvisning var ersättningsförnödenheter kunde avhämtas.

Vid kraftsamling av Försvarsmaktens resurser till en eller möjligen två operationsriktningar krävdes omfattande omfördelning av underhållsförband och förnödenheter. Den övergripande ledningen av omfördelning av underhållsresurser utövades av högkvarteret och dess kvartermästaravdelning. Militärbefälhavare (MB) i huvudoperationsriktningen fick dispositionsrätt över i huvudsak samtliga resurser för underhållstjänst inom sitt militärområde. Etappbataljoner från andra militärområden tilltransporterades och underställdes denna MB för att förstärka etapporganisationen i kraftsamlingsriktningen.

Vid kraftsamling av flera fördelningar behövde en samordning av flera etappbataljoner genomföras. För detta organiserades ett antal etappregementsstaber. Deras uppgift var att stödja militärbefälhavaren med samordning av understödet till fördelningarna och att leda två till fyra etappbataljoner och övriga tjänstegrensvisa förstärkningsförband. Etappregementschef samverkade med försvarsområdesbefälhavare, bland annat för att samordna det civila samhällets underhållsresurser.

Sjukvård i krig

Dirigering av skadade

Under andra världskriget planerades operativ ledning av hälso- och sjukvården ske genom att representanter för Medicinalstyrelsen och Civilförsvarsstyrelsen knöts till Försvarsstaben, där en beläggningscentral vid krig skulle inrättas vid kvartermästaravdelningen. Denna ersattes 1955 av ett till högkvarteret knutet samverkansorgan, Centrala sjukvårdsledningen (CSL), med beslutsmässiga företrädare för berörda myndigheter. Sjukvårdsledningen skulle träda i kraft vid beredskapshöjning. I Högkvarteret var Generalläkaren med stab ansvarig för den centrala ledningen av den militära sjukvården. Härifrån leddes också överordnat veterinärtjänst och hälsoskydd inom Försvarsmakten. motsvarande dirigering fanns även på regional nivå, RSL.

Den militära sjukvården var i hög grad beroende av de civila sjukvårdsresurserna. Försvarsmakten innehöll sjukvårdsresurser på tre nivåer.

Armén

Den förbandsbundna sjukvården fanns vid kompani och bataljon samt vid brigadens sjukvårdskompani som upprättade två förbandsplatser där i första hand lätt skadade, stridsutmattade och sjuka skulle behandlas. Svårt skadade skulle avtransporteras till bakomliggande nivå. Den bakomliggande nivån utgjordes av sjukvårdskompanier, senare fältsjukhus, krigssjukhus och civila sjukhus.

Sjuktransporter inom den militära sjukvårdsorganisationen och till civila beredskapssjukhus ombesörjdes av förbandens egna sjuktransportresurser, enheter inom den områdesbundna organisationen och förstärkningsförband. Målsättningen som fastställdes i slutet av 1970-talet, föreskrev att primärt kirurgiskt ingrepp skulle kunna göras inom sex till åtta timmar efter en skada och för vissa skador inom en till två timmar. Denna målsättning var svår att uppfylla utan tillgång till särskilda sjuktransporthelikoptrar. Sekundärt kirurgiskt ingrepp skulle, enligt samma målsättning, kunna utföras cirka fem dagar efter det primära ingreppet. I en huvudoperationsriktning bedömdes antalet skadade bli så stort att avtransport blev nödvändig till längre tillbaka belägna beredskapssjukhus. För dessa transporter utnyttjades särskilt inredda sjuktransportbussar och sjuktransporttåg. Från norra delen av landet var risken för förbindelseavbrott stor. För att uppfylla medicinska krav var flygtransporter med särskilt inredda civila passagerarplan förberedda. Även sjuktransporter med för ändamålet inredda fartyg förbereddes.

En omorganisation på 1980-talet medförde att sjukvårdskompaniernas personalinnehåll i princip fördubblades och ny modern materiel tillfördes, bland annat uppblåsbara tält. Förbandens benämning ändrades till fältsjukhus.

Krigssjukhus

Krigssjukhus organiserades inom Övre Norrlands militärområde (MiloÖN) och inom Gotlands militärkommando (MKG). Dessa sjukhus hade i princip samma uppgift som de civila beredskapssjukhusen och var avsedda för såväl civila som militära skadade och sjuka.

1980 – 2015

Från 1994 organiserades vid de tre sammanslagna militärområdena underhållsregementen (Uhreg). Dessa innehöll bland annat miloförråd, miloverkstadsförband och markteleverkstäder. Underhållsregementena ingick i huvudprogram 4, Operativa lednings- och underhållsförband. Deras uppgift var att lämna stöd till armé-, marin- och flygstridskrafter avseende bland annat teknisk tjänst och ersättningsförnödenheter. Underhållsregementena var kaderorganiserade där fredsanställd personal utgjorde stommen för krigsförbanden underhållsgrupp och markteleunderhållsbataljon. Underhållsgruppen bestod av miloreparationskompanier, miloverkstadskompanier, miloförrådskompanier, miloförsörjningskompanier och transportkompanier. Från 1994 benämndes Chefen för underhållsregemente ”Taktisk chef”, och erhöll då samma ställning som MB:s övriga taktiska chefer, t.ex. Fobef, Fördch, C Marinkommando, C Flygkommando m.fl. Efter det att den högre- och lägre regionala ledningsnivån utgick 2000 kom från den 1 januari 2001 de tre underhållsregementena med flera förband samlas i den nya organisationen Försvarsmaktens logistik (FMLOG). Underhållsregementena hade under sin korta tid hunnit skaffa sig traditioner i form av fanor, heraldik, marscher och medaljer.

Fältsjukhus

Armén organiserade som ersättning för de tidigare sjukvårdskompanierna med början under första hälften av 1980 talet 34 fältsjukhus, (typförband 1982). Huvuddelen av dem ingick parvis i etappbataljoner. Ca. en tredjedel var fristående och underställdes vanligen försvarsområdesbefälhavare. Fördelningen till militärområden var 24 till milo ÖN/NN, senare milo N, 5 till milo Ö/B, senare milo M och 5 till milo V/S, senare milo S. De som var organiserade inom Milo N (d.v.s. f.d. Milo ÖN och Milo NN) grupperades både nära gränsområdet (Fo 67) och på strategiskt viktiga platser inom hela Milo N, som utgjorde 53 % av Sveriges landyta. De militära och civila resurserna för sjukvård och hälsoskydd leddes samordnat och samgrupperat av milostabens och Civilbefälhavarens sjukvårdsavdelningar.

Fältsjukhusen grupperades i tält med utnyttjande av befintlig infrastruktur. Fältsjukhus upprättade 200 vårdplatser. Platsantalet skulle kunna utökas med ytterligare 150 platser främst för s.k. lättvårdsfall. Varje fältsjukhus hade sex operationslag som skulle kunna utföra 55 operationer per dygn och kunna omgruppera 1 – 6 operationslag sex timmar efter order för förstärkning på annan plats. Fältsjukhus skulle också kunna förstärkas med ytterligare sex operationslag för att möjliggöra operationer dygnet runt i tvåskift. Fältsjukhus hade mottagningsavdelning med laboratorieutrustning, röntgenavdelning, intensivvårdsavdelning samt sex vårdavdelningar. Det var utrustat med alla faciliteter som erfordrades för att fungera under lång tid. Utöver ovan fanns en Sjukvårdsserviceenhet med apotek, kök, teknisk service, vattenhantering, tvätt, ISB, fältarbeten och sjuktransporter.

Gruppering av fältsjukhus skulle vara skild med minst två km från övriga militära enheter för att kunna åberopa konventionsskydd.

Fältsjukhus har med syftet humanitär insats deltagit i internationella operationer i FN:s regi. Korea 1950 och därefter som svenskt bistånd till 1957, Libanon 1980 - 1992, Gulfkriget 1991 och insatser i Somalia varvid omvärldens omdöme har varit mycket högt.

Marinen

Marinens förbandsbundna sjukvårdsorganisation hade en högre förmågenivå än vid Armén. Ombord på större fartyg (jagare, minfartyg med flera) fanns en förbandsplats med läkare, läkarassistent med flera. Motsvarande läge gällde vid kustartilleriets tunga batterier, de rörliga KA-bataljonerna och spärrbataljonerna samt vid amfibiebataljonerna. Efter transport av skadade från fartyg eller på öar grupperade KA-förband avlämnades skadade till en hållplatstropp som var bemannad som en förbandsplats. Där förbereddes de svårt skadade för transport till Marinens stridssjukhus (MASS).

I Marinen fanns 17 stridssjukhus, varav två i berganläggning. Övriga var tältgrupperade men de grupperades helst på sådana platser där civil infrastruktur fanns tillgänglig. Marinens stridssjukhus var hälften så stora som ett fältsjukhus avseende resurser och förmåga. MASS var grupperade inom Marina basområden. De marina basområdena var: Milo S: Järnaviksbasen (JvB) i Järnavik i Blekinge, Blekingebasen (BleB) i Karlskrona; Milo V: Marstrandsbasen (MarB) i Marstrand i Bohuslän, Gullmarsbasen (GullB) i Skredsvik norr om Uddevalla i Bohuslän, Grebbestadsbasen (GreB) i Grebbestad i Bohuslän; Milo Ö: Orrfjärdsbasen (OrrB) i Gryts skärgård norr om Västervik i Östergötland, Södertörnsbasen (SörB) delad på Ingarö och Horsfjärden, Saxarfjärdsbasen (SaxB) på Rindö utanför Vaxholm, Gräddöbasen (GröB) på Gräddö utanför Norrtälje; Milo G, från 1966 MKG inom Milo Ö, Fårösundsbasen (FärB) i Fårösund på Gotland; Milo NN, Hemsöbasen (HemB) på Hemsö utanför Härnösand.

Flygvapnet

Flygvapnets baser och stridsledningsanläggningar var grupperade inom försvarsområden. Varje förband innehöll förbandsbundna sjukvårdsresurser. Dessa hänvisades till försvarsområdets sjukvårdskedja.

Avtransport från fältsjukhus och Marinens stridssjukhus (MASS) till civila sjukhus

För att inte fältsjukhus och MASS skulle bli överbelagda överfördes svårt skadade successivt till den civila sjukvården.

Civil sjukvård

Civilt försvaret organiserade lokalt och regionalt räddningsenheter för att eftersöka och omhänderta skadade efter fientlig bekämpning. Efter ett första omhändertagande fördes skadade till civila sjukhus.

Den civila sjukvården

Huvudman var Landstingen. De hade en krigsorganisation med planlagd kapacitetshöjning. Dimensionering av sjukvården i respektive län anpassades till den gemensamma grundsyn som civilbefälhavare och militärbefälhavare hade upprättat och var anpassad efter den operativa krigsplanläggning som gällde för militärområdet. Ledning av sjukvården utfördes av landstingen samgrupperad med länsstyrelse och försvarsområdesstab.

Länsdelssjukhusen var de som i första hand skulle ta emot krigs- eller stridsskadade patienter och svårare medicinska fall. Primärvården fick utökade uppgifter eftersom färre patienter kunde remitteras till länsdelssjukhus.

Operationslag innehöll erforderlig personal för att kunna operera 24 – 30 patienter per dygn. Förutom de i fred befintliga sjukhusen anordnades förberedda operationsannex. Byggnader var förberedda och materiel upplagd. Vårdannex skulle ta emot och vårda kirurgi- och medicinpatienter. Dessutom fanns i varje landsting planlagda beredskapssjukhus.

All civil sjukvårdspersonal var krigsplacerad antingen i den militära eller i den civila sjukvårdsorganisationen.

2015 - nutid

Genom den nya ledningsorganisation som infördes 2019, då försvarsgrensstaber har inrättats, har försvarsgrenscheferna fått ett större ansvar avseende logistik och förbandsbundet underhåll. FMLOG:s roll blev

istället att svara för den bakre logistiken och förbandet har tillförts resurser från FMV, till exempel centrala förråd, transporter, expedition, återanskaffning, teknisk tjänst och utbytesenheter.

FMLOG är från och med 2015 ett krigsförband. Från 2021 skall förbandet kunna koordinera logistiken vid insatser i fred och krig. FMLOG stab fanns 2001 – 2005 i Karolinen i Karlstad. 2005 flyttade staben till Stockholms garnison. FMLOG har verksamhet över hela landet.

Försvarsmedicincentrum

(Redovisas i kapitlet ”Skolor och centra”)

Skolor och centra

Allmänt

Bland de olika skolor och gemensamma centra är det framför allt de militära skolorna som är av intresse. Det ”undervisningsverk” som Erik Dahlberg och Carl Magnus Stuart på 1680-talet inrättade vid Fortifikationen brukar räknas som Sveriges äldsta formella institution för utbildning av artilleriofficerare och ingenjörer. År 1739 inrättades en särskild artilleriskola i Stockholm, vilken fick 1747 fick en motsvarighet i Finland. År 1756 inrättades Kadettskolan i Karlskrona som utbildade officerare både till armén och till flottan. Den ägde bestånd till 1792. År 1782 startade chefen för Södermanlands regemente, Gustaf Adolf von Siegroth, på eget initiativ och med kunglig välsignelse en egen militärakademi vid förbandet. Verksamheten pågick fram till krigsutbrottet 1788, då den upphörde för att inte tas upp igen trots att akademien formellt existerade ända till 1805. Även i Finland inrättades en Krigsskola i Haapaniemi 1779, vilken bedrev officersutbildning ända fram till krigsutbrottet 1808.

År 1792 inrättades Krigsakademin på Karlbergs slott i Stockholm, vilket innebar att Kadettskolan i Karlskrona upphörde. All officersutbildning centraliserades 1865 till Karlberg som bytt namn till Krigsskolan 1862. Två år senare flyttades sjöofficersutbildningen till Sjökrigsskolan på Skeppsholmen där den stannade kvar till 1942, då den flyttades till Näsby park.

Högre utbildning för officerare påbörjades 1818 med grundandet av Högre artilleriläroverket, vilket öppnades för andra än artilleriofficerare 1832. Högre artilleriläroverket ombildades 1866 till en krigshögskola för artilleri- och ingenjörofficerare samt även för generalstabsaspiranter, och erhöll namnet Högre artilleriläroverket – Krigshögskolan. 1878 uppdelades skolan på två enheter, varvid Kungl. Artilleri- och Ingenjörhögskolan under ytterligare 6 år kvarstannade i Marieberg. Generalstabsutbildningen genomfördes från 1878 vid Kungl. Krigshögskolan, som lokaliserades till Generalstaben på Riddarholmen. För flottan inrättades Sjökrigshögskolan 1898.

En flygskola, senare Flygkrigsskolan, bildades 1926 och Högskola för Flygvapnet tillkom 1939. De tre försvarsgrenarnas högre utbildning slogs ihop till Militärhögskolan 1961. Se även avsnittet om Försvarshögskolan på sidan 15.

Arméns olika truppslagscentra tillkom 1991 genom sammanslagning av truppslagsskolor och de truppslagsinspektioner som tidigare funnits inom arméstaben. Dessa truppslagscentra lades ner 1996 och istället bildades Armécentrum. Liknade utveckling skedde inom övriga försvarsgrenar.

Hur traditionerna bör hanteras i framtiden

- Försvarshögskolan bör ges traditionsansvar för Kungl. Krigshögskolan, Kungl. Sjökrigshögskolan och Kungl. Flygkrigshögskolan.
- Militärhögskolan på Karlberg bör ges traditionsansvar för Marinens krigshögskola, Marinens, Flottans, och Kustartilleriets officershögskolor och Sjökrigsskolan.
- Militärhögskolan i Halmstad bör ges traditionsansvar för Marinens underofficersskola.
- Kamratföreningarnas roll och personella resurser bör tillvaratas.

Militärhögskolan Karlberg (MHS-K)

Historisk bakgrund

Skolan innehåller även Försvarsmaktens idrotts och friskvårdsenhet (FMIF) och Försvarsmaktens utbildningsenhet (FMUE)

Militärhögskolan Karlberg (MHS K) är världens äldsta militärakademi med obruten utbildning på samma plats i mer än 200 år.

Det ”undervisningsverk” som Erik Dahlberg och Carl Magnus Stuart på 1680-talet inrättade vid Fortifikationen brukar räknas som Sveriges äldsta formella institution för utbildning av artilleriofficerare och ingenjörer. År 1739 inrättades en särskild artilleriskola vid Artillerigården i Stockholm, vilken 1747 fick en motsvarighet i Finland. År 1756 inrättades Kadettskolan i Karlskrona som utbildade officerare både till armén och till flottan. Den ägde bestånd till 1792. År 1782 startade chefen för Södermanlands regemente, Gustaf Adolf von Siegroth, på eget initiativ och med kunglig välsignelse en egen militärakademi vid förbandet. Verksamheten pågick fram till krigsutbrottet 1788, då den upphörde för att inte tas upp igen trots att akademien formellt existerade ända till 1805. Även i Finland inrättades en Krigsskola i Haapaniemi 1779, vilken bedrev officersutbildning ända fram till krigsutbrottet 1808.

På Karlbergs slott organiserades 1792 Kungliga Krigsakademien i Stockholm för officersutbildning av kadetter från armén och flottan. Det innebar att Flottans kadettskola i Karlskrona upphörde. År 1867 infördes en särskild sjökadettutbildning, som året därpå flyttades från Karlberg och blev Kungliga Sjökrigsskolan samtidigt som Krigsskolan på Karlberg benämndes Kungliga Krigsskolan (1975 ändrat till Krigsskolan/ KS) för att från 1999 ha nuvarande namn Militärhögskolan Karlberg.

Sjökrigsskolan hade verksamhet på Skeppsholmen, Näsby park och från 1987 i Berga som Marinens Krigshögskola (MKHS).

1999-01-01 blev det, samtidigt med militärhögskolorna i Halmstad och Östersund, en försvarsmaktsgemensam högskola. Utbildningen av marinens officerare återgick samtidigt men flygvapnets officerare kom dock till Karlberg först 2003.

Inför försvarsbeslutet 2004 föreslog regeringen att Militärhögskolan Östersund skulle upplösas och avvecklas. 2005 avvecklades Militärhögskolan Östersund. Den var tidigare en av de tre militärhögskolorna med uppgift att utbilda blivande officerare till Försvarsmakten. Militärhögskolan Östersund (MHS Ö) bildades den 1 januari 1999. Militärhögskolan Östersund bildades genom att management-utbildningen vid Försvarshögskolan överfördes till egen organisationsenhet, vilken bildade Militärhögskolan Östersund (MHS Ö). Managementutbildningen hade fram till den 30 juni 1994 bedrivits i Östersund i Försvarets förvaltningshögskolas (FörvHS) regi.

Militärhögskolan Östersund (MHS Ö) avvecklades den 31 december 2004. 2005 överlämnade Militärhögskolan Östersund ansvaret för managementutbildningen till Militärhögskolan Karlberg (MHS K) under en ceremoni vid Kyrkplan på Karlbergs slott. MHS Ö överlämnade även sin fana med traditioner till Militärhögskolan Karlberg (MHS K).

Tillsammans med Militärhögskolan Karlberg (MHS K) och Militärhögskolan Halmstad (MHS H) hade de tre skolorna likartade uppgifter. Militärhögskolan i Östersund utbildade yrkes- och reservofficerare samt övergångsutbildning mot graden löjtnant. Skolan hade även särskilt ansvar för utveckling av ämnena Teknik och Management. I samband med att skolan avvecklades, överfördes skolans utbildning till de två kvarvarande skolorna.

Nuläge

Militärhögskolan Karlberg är i dag en levande akademisk miljö genom samarbetet med Försvarshögskolan som ansvarar för utbildning inom ämnena krigsvetenskap (stridsteknik, taktik och strategi), militärteknik, ledarskap, fysiskt stridsvärde och engelska på det treåriga officersprogrammet. De akademiska studierna kompletteras med att i kadettbataljonens regi utveckla soldatkompetens och fysisk prestationsförmåga samt genomgå ett omfattande individutvecklingsprogram. När kadetterna examineras har de en akademisk yrkesexamen om 180 högskolepoäng och kan anställas som officerare med graden fänrik i Försvarsmakten.

Managementenheten (ManE) leder och samordnar Försvarsmaktens samlade behov av management/förvaltningsutbildningar. Verksamheten syftar till att ge Försvarsmaktens chefer och specialister på alla nivåer rätt kompetens inom managementområdet, detta så att myndighetens verksamhet genomförs i enlighet med förvaltningsmässiga krav. Enheten är också Försvarsmaktens kompetenscentrum inom managementområdet samt myndighetens främste företrädare för managementämnet.

Försvarsmaktens idrotts- och friskvårdsenhet (FMIF) finns också på Karlberg. Här utvecklas fysisk träning, fysisk prestationsförmåga och fysiska krav samt att enheten har ämnesansvaret genom det militära utbildningssystemet för fysiskt stridsvärde. Härifrån leds även den internationella representationen gällande de militära idrottssektionerna och utformningen av ett stimulerande motions- och tävlingsutbud för alla anställda inom Försvarsmakten.

Lokalplaneringsenhet mitts (LpIE M) uppgift är att stödja Försvarsmaktens organisationsenheter samt FMV i Stockholm, Kungsängen, Uppsala, Enköping, Gotland och Berga/Muskö med garnisonsplanering, anskaffning, avveckling samt vidmakthållande av mark och lokaler. Enheten hanterar även objekt över ytan främst för Hemvärnets och FMLOG:s behov. Enheten ska också kunna ge stöd till övriga LpIE samt även stödja RPE Infra med planering, utveckling och beställningar samt MHS K med vissa utbildningsresurser. Rätt infrastruktur skapar ökad operativ effekt.

Försvarsmaktens Veterancentrum (VetC) är myndighetens kompetenscentrum för veteran- och anhörigverksamhet. Genom Veterancentrum utvecklas Försvarsmaktens veteranstrategi och implementeras Sveriges veteranpolitik. Enheten säkerställer genom styrning information, vägledning och kompletterande stöd till Försvarsmaktens utlandsveteraner och deras anhöriga före, under och efter insats. Veterancentrum ser till att Försvarsmaktens utlandsveteraner blir uppföljda i fem år efter avslutad insats och vid behov under längre tid. Här sammanhålls veteran- och anhörigarbetet vid förband, skolor och centra, och sluts överenskommelser med ideella samarbetsorganisationer inom området. Veterancentrum verkar för att utlandsveteranerna ska få erkänsla för sina insatser samt att insatsen ska vara meriterande i samhället. Veterancentrum initierar även forskning och studier för att öka kunskapen inom området.

Utöver detta lämnar Karlberg stöd till regering, riksdagen, överbefälhavaren och försvarsmaktsledningen samt till den statsceremoniella verksamheten. Skolan stödjer Föreningen Finlandsfrivilliga i arbetet med att bevara minnet av Svenska Frivilligkåren under vinter- och fortsättningskriget.

Militärhögskolan Halmstad (MHS-H)

Skolan innehåller Försvarsmaktens ledarskaps och pedagogikenhet (FMLOPE) och Försvarsmaktens enhet för avancerat distribuerat lärande (FMADLE).

Historisk bakgrund

Den bildades den 1 januari 1999, och var i praktiken en sammanslagning av Flygvapnets officershögskola (FOHS) och Flygvapnets krigshögskola (FKHS), vilka upphörde den 31 december 1998. Skolan är en del av Försvarsmakten i Halmstad, och utgör tillsammans med Militärhögskolan Karlberg (MHS K) Försvarsmaktens militärhögskolor.

Nuläge

Militärhögskolan i Halmstad är den andra militärhögskolan. Den utbildar specialist- och reservofficerare. Militärhögskolans utbildningsuppdrag ändras i takt med att Försvarsmakten förändrar sin personalförsörjning. Förutom grundläggande specialistofficersutbildning (SOU) genomförs sedan 2015 även högre specialistofficersutbildning för blivande förvaltare (HSOU). Under sommaren genomförs anpassad reservofficersutbildning (AROU) för framförallt tidvis eller kontinuerligt tjänstgörande soldater (gruppbefäl) som vill tjänstgöra som reservofficerare (tidvis tjänstgörande specialistofficerare) i den nya krigsorganisationen. Under 2017 startades även en längre reservofficersutbildning (ROU) mot tjänstgöring som reservofficer (tidvis tjänstgörande officer).

Markstridsskolan (MSS)

Bakgrund

Markstridsskolan (MSS) är en trupperlagsgemensam fack- och funktionsskola inom svenska armén som verkat sedan 1999. Förbandsledningen är förlagd i Skövde garnison i Skövde.

Genom skolutredning "En samordnad militär skolororganisation" (SOU 1997:112), vilken utredde ett nytt militärt skolsystem, som regeringens utredningsman genomförde i samverkan med Försvarsmakten och Försvarshögskolan, föreslog skolutredningen att Stridsskola Nord (SSN) i Umeå garnison, Stridsskola Mitt (SSM) i Kvarn och Stridsskola Syd (SSS) i Skövde garnison skulle upplösas och avvecklas som separata skolor, och istället inordnas i en ny skola.

Den nya skolan, Markstridsskolan (MSS), föreslogs att den skulle lokaliseras till Skövde, och utgöras av skolstab i Skövde och tre skoldelar i Boden, Kvarn och Skövde. Regeringen delade utredningens förslag, och föreslog därmed i sin proposition 1997/98:1 att de tre stridsskolorna skulle upplösas och avvecklas, och i dess ställe organiseras Markstridsskolan (MSS). Stridsskolorna upplöstes och avvecklades den 31 december 1998. I dess ställe bildades den 1 januari 1999 Markstridsskolan (MSS).

I samband med försvarsbeslutet 2000 kom skolbataljonerna vid Markstridsskolan att överföras den 1 juli 2000 till Skaraborgs regemente (P 4). Då ett flertal vapensystem utgick reducerades skolbataljonen i Kvarn till att omfatta ett förstärkt kompani.

Markstridsskolan Boden (MSS Boden) var ett detachement och underenhet till Markstridsskolan. I samband med att Stridsskola Nord (SSN) upplöstes och avvecklades den 31 december 1998, kom delar av skolan att omlokaliseras till Boden den 1 januari 1999 för att där bilda Markstridsskolan Boden. I Boden var detachementet samlokaliserade med Norrbottens regemente och Norrbottensbrigaden (MekB 19).

Markstridsskolan Kvarn

Den tidigare Stridsskolan i Kvarn, Stridsskola Mitt, utgjordes av mekaniserad skolbataljon, Grenadjärbataljonen. År 2000 överfördes bataljonen organisatoriskt till Skaraborgs regemente (P 4), men kvarstod som övningsbataljon i Kvarn. År 2005 reducerades bataljonen till ett förstärkt kompani, Grenadjärkompaniet. Skolverksamheten i Kvarn var tidigare inriktad på strid i småbruten eller betäckt terräng. Sedan Försvarsmakten övergick till tvåbefälssystem, utbildar Markstridsskolan Kvarn specialistofficerare sedan 2009.

Grenadjärkompaniet är sedan 2016 är organiserat som 2. brigadspaningskompaniet, och är ett krigsförband vid Skaraborgs regemente (P 4). Kompaniet är arvtagare till Grenadjärbataljonen. Var Grenadjärbataljonen härstammar ifrån är dock okänt. Det kan vara ifrån Grenadjärbataljonen som verkade åren 1716–1719. Eller från de förband som bataljonens personal krigsplacerades vid, Livgrenadjärbrigaden (IB 4) åren 1963–1997, alternativt Grenadjärbataljonen vid Värmlandsbrigaden (IB 2) åren 1998–2000.

Markstridsskolan Skövde

Markstridsskolan har sin huvudförläggning och stab i Skövde. I Skövde har skolan även en förbandsträningssektion och en skoldel. Skoldelen i Skövde utgjordes ursprungligen av en mekaniserad skolbataljon, Wästgöta bataljon, med kompanierna Laske- och Gudhem kompani. Skolverksamheten var ursprungligen inriktad på strid i öppen eller småbruten terräng. Markstridsskolan i Skövde utbildar bland annat taktisk officerare för strids- och stridsfordonstjänst.

Den 1 juli 2000 överfördes Markstridsskolan Boden (MSS Boden) till Norrbottens regemente (I 19), och tilldelades namnet Utvecklingsenhet Vinter, med uppgiften att samordna och utveckla vinterutbildningen med övriga Norrlandsförband. År 2004 omorganiserades Utvecklingsenhet Vinter och bildade Försvarsmaktens vinterenhet (FMVE), under Norrbottens regemente. Enheten organiserades med ledning och funktionsavdelning i Boden, och en utbildningsavdelning i Arvidsjaur, vilka har uppgiften att samordna och utveckla Försvarsmaktens vinterförmåga.

Nuläge

Sedan den 1 januari 1999 ansvarar Markstridsskolan för utbildning av Försvarsmaktens blivande chefer. Vid Markstridsskolan utbildas både specialistofficer eller taktisk officer. Specialistofficersutbildningen är 18 månader, och är huvudsakligen förlagd till Kvarn. Utbildningen till taktisk officer utgår från Militärhögskolan Karlberg, men där utbildningen förläggs till Försvarsmaktens fack- och funktionsskola, och där Markstridsskolan tar emot kadetter med inriktning mot markstrid.

Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC)

Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC) är ett försvarsmaktsgemensamt kunskapscentrum inom Försvarsmakten som verkat sedan 1998. Förbandsledningen är förlagd i Eksjö garnison i Eksjö

Efter det svenska engagemanget i Bosnien och Hercegovina under första delen av 1990-talet började utbildningen av enheter till utlandsstyrkan ta fart på allvar. Vid samma tid trädde Sverige fram som en alltmer betydande

bidragsgivare till den humanitära minröjningen. Regeringen gav i samband med 1996 års försvarsbeslut Försvarsmakten i uppgift att inrätta ett gemensamt minröjningscentrum för totalförsvaret.

Centrumet var fullt organiserat den 1 januari 1998 under namnet Totalförsvaret ammunitions- och minröjningscentrum (Swedec), och fick efter omorganisationen den 1 juli 2000 sin nuvarande form.

Genom samma försvarsbeslut, kom arméns samtliga truppslagscentra att avvecklas i och med den 31 december 1997. Detta ledde till att Arméns fältarbetscentrum avvecklades som enhet, och Arméns fältarbetskola kom istället inordnas från den 1 januari 1998 som en del i Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC). Skolan antog därmed namnet Fältarbetskolan. Genom försvarsbeslutet 2000 överfördes Fältarbetskolan den 1 juli 2000 till att bli en del i Göta ingenjörregemente (Ing 2).

Swedec samarbetar med Statens Räddningsverk, Polismyndigheten och Sida, och med internationella organisationer som Geneva International Centre for Humanitarian Demining (GICHD), International Test and Evaluation Program (ITEP) och Nordic Demining Research Forum (NDRF). På övningsfältet Ränneslätt finns idag ett stort inhägnat område där SWEDEC utbildar personal och utprovar ny minröjningsutrustning. Swedec har cirka 70 anställda.

Swedec åker ofta runt i landet och visar upp delar av sin verksamhet. Det finns också en fast utställning på Smålands militärhistoriska museum i Eksjö. I Swedec:s monter finns bland annat skyddsutrustning för en ammunitions- och minröjare samt en rad filmer som presenterar verksamheten.

Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC)

Historisk bakgrund

Centrumet har sitt ursprung från Gasskyddsskolan som fanns vid Svea livgarde och som i slutet av 1940-talet ombildades till Skyddsteknikerskolan. Den 1 juli 1953 bildades Arméns skyddsskola (SkyddS), som en fackskola inom Infanteriets skjutskola (InfSS) i Rosersberg. Även om skolan bar Armén i sitt namn, antogs elever även från Marinen och Flygvapnet. Den 1 februari 1961 överfördes skolan organisatoriskt till Svea livgarde (I 1). Den 1 juli 1968 antogs namnet Försvarets skyddsskola. Skolan avskildes senare från Svea livgarde och underställdes Chefen för Armén. Den 1 oktober 1981 knöts skolan till trängtrupperna, för att den 1 oktober 1984 bli en fackskola underställd chefen för Svea livgarde. Den 1 juli 1988 avskildes dock skolan återigen från Svea livgarde och blev en självständig enhet under namnet Totalförsvarets skyddsskola.

I proposition 1987/88:112 föreslog regeringen för riksdagen att skolan skulle omlokaliseras till Umeå. Bakgrunden var att regeringen bedömde att den långsiktiga utbildningen i CBRN-krigföring, skulle gynnas bäst av en lokalisering till Umeå. Som förläggning fanns två alternativ, Kungsängens garnison och Umeå garnison. Båda garnisonerna hade lämplig stödproduktion för skolan, då skolan inte skulle ha några egna resurser för detta. ÖB förordade att skolan skulle kvarstå i Kungsängens garnison eftersom en lokalisering till Umeå garnison skulle medföra högre kostnader samt risken för att utbildningen skulle hämmas under en tvåårsperiod. Regeringen föreslog dock för riksdagen att skolan skulle förläggas till Umeå garnison, för att verka fullt ut senast från och med budgetåret 1992/1993.

I samband med att truppslagsinspektörerna med truppslagsavdelningar i arméstaben sammanslogs 1991 med arméns strids- och skjutskolor samt övriga truppslagsskolor, genom försvarsutredning 1988 och bildade funktionscentrum, kom även Totalförsvarets skyddsskola att organiseras som ett funktionscentrum. Dock bibehölls det tidigare namnet, Totalförsvarets skyddsskola.

Nuläget

Genom försvarsbeslutet 2000 fick centrumet från den 1 juli 2000 det nya namnet Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC). Samtidigt blev centrumet huvudman för garnisonen, då Västerbottens regemente avvecklades genom samma försvarsbeslut. Centrumet blev därmed en solitär inom garnisonen.

Centrumet utvecklar materiel, metoder och organisation inom CBRN-skydd. **CBRN-förband** hanterar CBRN-hot och -händelser. Med CBRN menas kemisk-, biologisk-, radiologisk- och nukleär krigföring. Huvudförmågorna är detektering, identifiering, övervakning, varning, rapportering, fysiskt skydd och riskhantering.

Försvarsmaktens HR-Centrum (FM HR)

Historisk bakgrund

Försvarets rekryteringar har traditionellt sett skett genom frivillig enrolling och genom utskrivningar. Genom det ständiga ”knekthållets” införande 1680 (men med föregångare) skapades en fastare rekryteringsorganisation på lokal nivå. Den allmänna beväringssinrättningen bildades 1812 och innebar utskrivningar av den dåtida beväringen (de värnpliktiga) vars tjänstgöring utökades ett antal gånger under 1800-talet. Den egentliga värnpliktens införande 1901 medförde att riket indelades i rullföringsområden, ansvariga för inkallelser av de värnpliktiga. Övergripande värnpliktsfrågor handlades av Försvarsdepartementet men 1942 bildades Centrala Värnpliktsbyrån som 1964 ombildades till Värnpliktsverket med sex kontor runt om i landet där inskrivning av de värnpliktiga skedde. Värnpliktsverket ombildades till Pliktverket 1995. I och med värnpliktens vilandeläggande bildades 2010 Totalförsvarets rekryteringsmyndighet som övertog en del av uppgifterna. År 1994 bildades Rekryteringscentrum som en försvarsmaktsgemensam rekryteringsenhet.

Nuläge

Verksamheten övertogs 2009 av HR-Centrum.

Försvarsmaktens tekniska skola/FMTS

Inför försvarsbeslutet 2004 ansåg regeringen att Försvarsmaktens utbildningssystem var både orationellt och kostnadsdrivande, då utbildning i teknisk tjänst genomfördes vid Försvarsmaktens Halmstadsskolor (FMHS) i Halmstad, Arméns tekniska skola (ATS) i Östersund och vid Örlogsskolorna (ÖS) i Karlskrona och Haninge/Berga. Därför ansåg regeringen att all teknisk utbildning skulle samlas till en ny skola, från 2005-01-01. FMTS lokaliserades till Halmstads garnison.

Nuläget

Skolan utbildar teknisk personal till totalförsvaret, ansvarar för funktionsutveckling av den tekniska tjänsten och producerar krigsförbandet 1. Tekniska bataljonen.

FMTS lyder under PRODFLOG och består av stabsenhet, utbildningsenhet, funktionsutvecklingsenhet, samt producerar krigsförbandet 1. Tekniska bataljonen.

Utbildningsenheten utvecklar, planerar, genomför och utvärderar utbildning i teknik och teknisk tjänst inom såväl grundläggande som materielspecifik utbildning till hela Försvarsmakten.

Funktionsutvecklingsenheten är en utvecklingsaktör för teknisk tjänst och är därmed även den organisation som utgör kompetenscentrum för den tekniska tjänsten i Försvarsmakten.

1. Tekniska bataljonen tillgodoser såväl brigadernas som den operativa nivåns behov av teknisk tjänst.

Bataljonen är idag etablerad i Halmstad, Boden, Skövde, Kungsängen, Revinge och Eksjö.

Försvarsmaktens Telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS)

Historisk bakgrund fram till 2015

FMTIS för traditionerna från FMTM, Redovisningsavdelningen Bergslagen (RAB) och 1. operativa ledningsteknikbataljonen. Genom detta traditionsarv har förbandet sina rötter i alla försvarsgrenar: armén, marinen och flygvapnet.

Historisk bakgrund 2015 till nutid

Försvarsmaktens telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS) bildades den 1 januari 2016 genom en omstrukturering inom Försvarsmakten.

De ingående delarna var Försvarsmaktens telenät- och markteleförband (FMTM) och två enheter ur FMLOG, Operativ Ledningsteknisk bataljon och Systemförvaltningsenheten.

Nuläge

FMTIS ansvarar för Försvarsmaktens tekniska ledningssystem som stödjer militära insatser till sjöss, på land och i luften – i Sverige och utomlands.

FMTIS är ständigt insatt och verkar i fred, kris och krig.

FMTIS är Försvarsmaktens nätoperatör med ansvar för Försvarets telenät (FTN) och ansvarar för hela kedjan; från anläggningar, transmissions- och bärarnät till applikationer, servrar och klientdatorer.

FMTIS gör prioriteringar för att upprätthålla Försvarsmaktens ledningsförmåga genom att inrikta, planera och samordna arbetet med de tekniska ledningssystemen för att därigenom säkerställa nätens och systemens funktionalitet.

Förbandet förvaltar en stor del av Försvarsmaktens IT-system under hela dess livscykel och genomför förbättringar och ändringar men ger även användarstöd och administrerar masterdata.

FMTIS tar emot felanmälningar, beställer och genomför reparation och åtgärdar fel i bland annat radar-, tele-, och IT-system och dess ingående materiel.

Försvarsmedicincentrum/FömedC med

Försvarsmedicincentrum (FömedC), som även innehåller även Lokalplaneringsenhet Syd (LPLE S), är ett försvarsmaktsgemensamt centrum. Förbandsledningen är förlagd i Göteborgs garnison i Göteborg.

Historisk bakgrund

Försvarsmedicincentrum (FömedC) har sina rötter i Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse som bildades 1906. Denna förvaltade bland andra de garnisonssjukhus som då fanns i Sverige. 1944 omorganiserades styrelsen till Försvarets sjukvårdsförvaltning (FSF), som 1949 antog namnet Försvarets sjukvårdsstyrelse (FSjvS). 1959 övertog landstingen driften av garnisonssjukhusen och vården av patienter inom försvaret. FSjvS omlokaliseras 1976 från Stockholm till Karlstad. I samband med att Försvarsmakten bildades som en myndighet 1994 ombildades FSjvS och bildade tillsammans med Försvarets Sjukvårdshögskola (FSjvHS) i Stockholm, delar av Underhållsskolan (US) i Skövde och Marinens Sjukvårdsskola (MSjvS) i Göteborg Försvarets Sjukvårdscentrum (FSjvC) med förläggning i Sätterstrand, Hammarö. Inför försvarsbeslutet 2004 blev det klart att Älvsborgs Amfibieregemente (Amf 4) skulle läggas ner 2005, varför detta mycket väl belägna kasernområde blev tillgängligt. Försvarsmakten sjukvårdscentrum började verka i Göteborg den 1. September 2005. Från den 1. Januari 2007 samordnades Försvarsmaktens sjukvårdscentrum med marinens Dyk- och Navalmedicin (DNC) och Flygmedicincentrum (FMC) under namnet Försvarsmedicincentrum (FömedC). Uppgiften för FömedC är att vara ett försvarsmaktsgemensamt funktionscentrum för utbildning inom försvarsmedicin.

Det fanns då inget arv av en krigsorganisation med fältsjukhus. Arméns fältsjukhus och Marinens stridssjukhus avvecklades i samband med de stora avvecklingarna av krigsorganisationen kring 2000. FömedC har därför fått börja om från början med att utveckla fältsjukhusfunktionen.

FömedC har sedan 2007 ett detachement i Linköping som är arvtagare till Flygmedicincentrum.

FömedC för sedan 2007 traditionerna vidare för Försvarsmaktens sjukvårdscentrum och Flygmedicincentrum

Nuläge

FömedC har antagit mottot ”Vita praeponitur” vilket betyder ”Livet främst”. Ledstjärnan för Försvarsmaktens hälso- och sjukvård är respekten för människovärdet och synen på varje individ som oersättlig. FömedC förser Försvarsmakten med kvalificerade medarbetare inom hälso- och sjukvård som är väl utrustade, utbildade och förberedda för att klara sina uppgifter. Det övergripande målet är att reducera det fysiska och psykiska lidandet till ett minimum. FömedC personal utgörs av officerare, civila specialister (bland andra läkare och sjuksköterskor) gruppbefäl och soldater och reservofficerare. Uppdraget är att rekrytera, utbilda och utveckla Försvarsmaktens medarbetare, såväl i förebyggande hälsovård som vid fysiskt och psykiskt omhändertagande, liksom för utveckling och försörjning med sjukvårdsmateriel och läkemedel. Det övergripande målet är att säkerställa en väl fungerande hälso- och sjukvård inom Försvarsmakten i fredstid, vid internationella insatser, i händelse av kris och katastrof samt under väpnad konflikt. Det innebär allt från friskvård för medarbetare i fredstid till akutsjukvård av skottskador under strid.

C FömedC är sedan nedläggningen av Amf 4 år 2005 garnisonschef i Göteborg.

FömedC organiserar krigsförbanden Första och Andra sjukhuskompaniet. I samband med Corona-pandemin 2020 insattes delar av dessa förband i Stockholm och Göteborg.

Försvarsmaktsgemensam statsceremoniell verksamhet

Detta avsnitt är under bearbetning och komplettering.

Allmänt

Den statsceremoniella verksamheten ger stora möjligheter för förbanden att visa upp sina traditioner, fälttecken och marscher med mera.

En mycket stor del av Försvarsmaktens förband berörs av denna verksamhet, såväl i högvaktstjänst som vid annan paradering.

Med statsceremonier avses för Försvarsmakten (FM) ceremoniell verksamhet kopplad till bevakningen av statschefens residens (högvakt), statschefens mottagande av främmande sändebud (högtidliga audienser), statsbesök, vissa officiella besök, riksmötets öppnande, nationaldagsfirande, örlogsbesök, högtidligheter inom det Kungliga huset samt Veterandagen och mottagande av Försvarsmaktens personal som stupat eller omkommit utom riket.

Utförlig beskrivning av och regler för ceremonier och högvaktstjänst finns samlat i Försvarsmaktens reglemente ”Parad 1 och 6”:

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/reglementen/r-parad-1-2017.pdf>

<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/reglementen/r-parad-8-2017.pdf>

Garnisonstjänstens ledning i Stockholm

Ända fram till Gustav III:s tid var högvakten starkt knuten till kungen personligen genom att den utgick ur det enda fotgardesregementet, det från 1792 benämnda Svea livgarde. Chefen där benämndes sekundchef, eftersom kungen personligen tagit befälet över regementet 1772.

Överståthållaren i Stockholm var den civile befälhavaren i staden, som också hade befälet över borgerskapets borgargarde. Kungens kontakt personligen med kaptenen vid högvakten bestod oförändrad till i början av 1800-talet. Intill dess avgav kaptenen afton- och morgonrapport till kungen i dennes förmak och åtföljde kungen under dagen. Jämför med den ”underdånig rapport”, som vaktchefen än i dag lämnar till kungens vakthavande adjutant!

Särskild övre ledning krävdes först när det andra fotgardesregementet Göta livgarde tillkom 1790.

Generalitetet i Stockholm, som existerat sedan 1680-talet, upprätthöll genom kungens generaladjutanter de funktioner som från 1818 kom att övertas av överkommendanten för Stockholms garnison och kommandanten i Stockholm.

Överkommendanten i Stockholm är en generalsperson/flaggman, som direkt informerar överbefälhavaren avseende statsceremoniell verksamhet inklusive högvaktstjänst. Tidigare var det även en tydligare koppling till beredskapen med mera i Stockholm genom att denne tillika var chef för Stockholms garnison genom att militärbefälhavaren för Mellersta militärområdet (2000–2004 chefen för mellersta militärdistriktet) tillika var överkommendant i Stockholm. Den direkta knytningen till överbefälhavaren avseende garnisonstjänsten i Stockholm kan jämföras med tidigare koppling från 1790 till kungen i hans egenskap av överbefälhavare.

Den regionala ledningen av mellersta Sverige, ”Mellersta militärregionen”, var från nedläggningen av militärdistriktet 2004 och fram till november 2017 lagd under chefen för Livgardet. Genom att chefen för Livgardet från 2004 även hade ansvaret för regional ledning då militärregion Mitt var kopplat till Livgardet, så kan man säga att kommandanten i Stockholm även övertog överkommendantens tidigare *operativa* ledningsuppgifter.

Från 2017, då särskilda chefer för militärregionerna tillsattes, blev chefen för Mellersta militärregionen (fortfarande lokaliserad till Kungsängen) *kommandant i Stockholm med bibehållet operativt ansvar*. En viss återgång till förhållandena fram till 2004 skedde således med skillnaden att generalsnivån (med överkommendanten) flyttades från militärdistriktet/militärregionen till Försvarsmaktens högkvarter.

Tidigare har försvarsområdesbefälhavare och även andra regementschefer i Stockholms garnison också varit kommandanter.

Chefen för kommandantsstaben (tidigare benämnd adjutant och senare chef för garnisonsavdelningen) med stabspersonal, svarar under överkommendanten och kommandanten för den direkta ledningen av högvaktstjänsten och den statsceremoniella verksamheten.

Än i dag bärs vaktstavar och vaktkäppar med modellår från 1790-talet. Överkommendantens nuvarande stav från början av 1800-talet är i det sammanhanget den äldsta som fortfarande är i bruk. Den spelade vid avsättandet av Gustav IV Adolf i mars 1809 en viktig symbolisk roll, eftersom den som innehade staven också förknippades med den som hade befälet i Stockholm.

Högvaktstjänst och högvaktslokaler

Historik

Högvakt har funnits vid Stockholms slott sedan Gustav Vasa blev kung 1523, d.v.s. i snart 500 år. Först från början av 1800-talet användes termen högvakt omväxlande med slottsvakt för att från 1874 endast benämnas högvakt.

Syftet med högvakten har i princip varit att vara honnörsvakt åt Konungen och Drottningen, att ansvara för bevakningen av Kungl. Slottet i Stockholm, att utgöra en gripbar kuppförsvarsstyrka samt att ansvara för allmän ordning i anslutning till slottet.

När Konungen vistades på Drottningholms eller Ulriksdals slott (t.ex. under jularna) fanns även där en begränsad vaktstyrka. Sedan Kungafamiljen flyttade ut till Drottningholm 1981 finns det där en permanent högvakt om ca 20 soldater. Endast regerande kung/drottning har egen högvakt.

Numera fungerar Stockholms slott som den Kungl. Familjens och hovets arbetsplats och det är där som officiell representation med mera normalt äger rum.

Högvaktens uppgift som ordningshållare och brandberedskap i Stockholm var under tidigare århundraden omfattande med posteringar på bl.a. nuvarande Gustaf Adolfs torg, Munkbron, Skeppsbron och Södermalmstorg samt poster utanför officiella byggnader såsom t.ex. Riksbanken.

Högvaktsstyrkan utgjordes ofta av ett kompani på ca 150–200 man beroende på de många postställena (ibland ett femtiotal) och posteringarna. Förutom högvakt fanns även drabanter om 1+24 man för bevakning av de kungliga våningarna innanför högvaktens poster. Även borgargardet (uppsatt av borgerskapet i Stockholm) spelade tillsammans med högvakten en stor roll för ordningshållning och brandberedskap. Vid vissa tillfällen (då Livgardet var i fält), svarade borgerskapet även för högvakten från september 1788 till oktober 1790 och 1808–1809 under kriget mot Ryssland. 1813 svarade Upplands och Västmanlands regementen för högvakten under kriget mot Frankrike.

Borgerskapets borgargarde lydte under överståthållaren och stadsmajoren, bestod av upp till 1 800 man kavalleri och infanteri, vilka var militärt indelade i bataljoner och kompanier respektive skvadroner samt hade musikanter. Gustav III tilldelade borgerskapets vakthavande kapten en särskild vaktkäpp, vilken nu förvaras på Armémuseum. Under 1800- och 1900-talen minskade antalet soldater successivt från 100 till 50 man (vissa perioder ner till ca 30). Antalet postställena och därmed antalet soldater i högvakten har varierat stort med hänsyn till det allmänna politiska och säkerhetsläget samt om kungen vistades på slottet.

Fram till 1788, d.v.s. i över 250 år, svarade Svea livgardes föregångare ensam för högvaktstjänsten. Soldaterna, som var värvade, var då inneboende i privatbostäder i närheten av där befälet bodde. Först i början av 1800-talet flyttade Svea livgarde in i Fredrikshovskasernen.

Göta livgardes föregångare medverkade från 1790 i högvaktstjänsten. Med vissa avbrott (se ovan) var det de två garderna till fots som svarade för denna fram till år 1856, då Norska Gardet tillkom. Norska Gardet blev ett populärt inslag i Stockholm under den tid de var förlagda i Stockholm (fram till 1888).

Från mitten av 1800-talet övertogs uppgifterna för ordningshållning och brandberedskap av nyorganiserad polis och brandkår.

1866 började det första förbandet som inte var gardesförband att gå högvakt: Pontonjärbataljonen, sedermera Svea ingenjörregemente. Därefter började allt fler förband inom Stockholms garnison att tas i anspråk liksom då och då Livregementet till fot (sedermera Livregementets grenadjärer/I 3) i Örebro och Första Livgrenadjärregementet (sedermera Livgrenadjärregementet/I 4) i Linköping.

Från år 1902 fanns i Stockholmstrakten ett dussintals regementen och kårer, som mer eller mindre regelbundet gick högvakt. Stor del av vakttyggen ålåg Svea och Göta livgarden, Svea artilleriregemente, Svea ingenjörkår, Fälttelegrafkåren och Signalregementet samt (inledningsvis) Positionsartilleriregementet.

De bägge kavalleriregementena (Livgardet till häst/K 1 och Livregementets dragoner/K 2) kom att gå högvakt först från 1906. Tidigare hade man ansett att den (beridna) kungliga eskort- och ordonnansstjänsten var tillräckligt betungande för deras del. Införandet av bilar under 1900-talet ersatte successivt häst och vagn utom i ceremoniella sammanhang. Förutom högvakten fanns även en beriden slottsvakt fram till 1862, vilken var förlagd i Oxenstiernska palatset invid högvaktsflygeln och som främst hade ordonnansuppgifter.

Den del ur Livgardet, som bestrider beriden vaktparad och eskort samt högvakt, har sitt ursprung i Livregementet till häst, vilket bildades 1928 efter sammanslagning av de ovan nämnda kavalleriregementena och den därefter år 1949 bildade Livgardesskvadronen, sedermera Livgardets dragoner, som fr.o.m. 2000 ingår i Livgardet. Denna benämns i dag Livskvadron och ingår tillsammans med Livkompaniet (som för traditioner från Svea livgarde) i Livgardets Livbataljon.

Från Gustav Vasas tid och fram till 1850 fanns också en artillerivakt med ursprunglig uppgift att bemanna slottets befästningsartilleri och därefter, när slottet upphört att vara befästning, att ingå i högvakten eftersom det ansågs att denna borde förfoga över kanoner med ammunitionskärror. Artillerivakten redovisades på högvaktens dagbesked och bestreds från 1794 av det nybildade Svea artilleriregemente med 1+7, senare 1+3 man. Dessa skulle med dragna sablar rycka ut och bemanna kanonerna då högvakten gick i gevär. I dag står fyra kanoner (dock av yngre årgång) fortfarande kvar framför gevärsbron som ett minne av den tiden.

Från 1925 började även enheter ur flottan, kustartilleriet, flygvapnet och intendenturkompaniet att gå högvakt. Från Andra världskriget tillkom även luftvärnet (Lv 3), Stockholms försvarsområde, försöksbataljonen och hemvärnet. Efter Andra världskriget gick under en kortare period även Krigsskolan på Karlberg och Infanteriskjutskolan i Rosersberg högvakt.

Efter 1945 flyttade de flesta av förbanden inom Stockholms garnison ut till landsorten, vilket innebar att samtliga förband inom dåvarande östra militärområdet måste bestrida högvaktstjänst för att ge en någorlunda jämn belastning. I slutet av 1960-talet och början av 1970-talet medverkade allt fler förband för att från 1977 omfatta alla arméförband i Sverige och de flesta ur övriga försvarsgrenar.

Vit utrustning (hjälm, vapenrem, bälte, damasker och handskar) hade premiär 1953. Tre gånger, 1999, 2004 och 2009 har högvakterna utgjorts av enbart kvinnor ur Riksförbundet Sveriges Lottakårer i samband med dess 75-, 80- och 85-årsjubileer.

Militärmusik har alltid varit en viktig beståndsdel i såväl vaktparaden som den vanliga vakttjänsten. Från början var det enbart i form av spel (signalgivare) med trummor, horn och trumpeter. Signaler var länge det främsta sättet att ge truppen order om uppställning, marsch, larm, eldgivning, lystringsgrader m.m. Vaktavlösning och vaktparad under medverkan av någon form av militärmusik har alltså skett länge.

Under slutet av 1700-talet fanns en harmonimusikkår jämsides med piparna och trumslagarna och från 1800-talet formades militärmusikkåren i dagens bemärkelse vid i stort sett alla förband. Under 1890-talet infördes under några år efter tyskt mönster en piparekår om åtta pipare och åtta trumslagare, som gick före den egentliga musikkåren. Vid högvakt deltog ofta det egna förbandets musikkår, eftersom de flesta förbanden hade en egen kår.

Beriden musikkår har medverkat i beriden vaktparad allt sedan den började 1906.

1971 - 1992 var militärmusiken under huvudmannaskap av regionmusiken och landstingen, vilket föranledde bildandet av Arméns musikpluton (nuvarande Arméns musikkår) 1982, den beridna Arméns dragontrumpeter (nuvarande Livgardets dragonmusikkår) 1990 och Arméns trumkår 1992. I dag ingår Försvarsmusiken som en del av Livgardet och svarar för bl.a. högvaktsmusiken med Arméns musikkår, Livgardets dragonmusikkår och Marinens musikkår samt ett antal av ca 30 hemvärns- och andra frivilliga musikkårer som godkänts för detta.

Högvaktens och kommendantskapets lokaler

Högvaktsflygeln

Kungafamiljens flyttade 1754 in i det nya slottet efter slottsbranden 1697.

Sedan 1756 har den norra halvrunda flygeln använts av högvakten (under byggnadstiden av nya slottet bodde kungafamiljen i Wrangelska palatset på Riddarholmen, där då också högvakten var förlagd).

På bottenvåningen har till största delen dagens vaktexpedition tillsammans med vaktchefens dagrum varit rapportsal och officersrum. Det var där, som Gustav III samlade sina officerare vid statskuppen 1772. Rummen på andra sidan trappan har alltid till största delen varit manskapsrum men även underofficersrum och kök.

Halvvåningen (mellanvåningen) var ursprungligen rustkammare för att från Gustav III hysa arrester, kaptenen av högvakten och Krigsrätten. Kommendantsexpeditionen flyttade hit under Oscar II:s tid.

Officersarresterna fungerade till del även som "bysättningshäkte", dvs. de som inte kunde betala sina skulder sattes där. En omtalad person, Carl Michael Bellman, satt här våren 1794 i bysättningshäkte. Det rummet ligger längst österut och är sedan mitten av 1990-talet återställt i sitt ursprungliga skick. Fram till 1980-talet var den östra delen bostad för expeditonsunderofficieren.

Övervåningen (vindsvåningen) inreddes under Gustav V:s tid som förlägningsrum, hygienrum och kök. Under Andra världskriget utnyttjades även slottets vindstrymmen för förläggning. Källaren rymmer förråd och gamla arrestlokaler. Bl.a. förvaras där uniformerna till Carl XI:s och XII:s drabanter, som tjänstgör i större ceremoniella sammanhang på slottet som t.ex. vid statsbesök.

Senaste, mera omfattande, renovering av kök, ventilation och hygienutrymmen skedde i början av 2000-talet. En stor renovering av främst övervåningen och dagrummet genomfördes under vintern 2011/2012. Under 2015/2016 pågick en renovering av högvaktsflygelns samtliga fasader, varvid högvaktens *vilande* personal tillfälligt förlades i gamla tullhuset på Blasieholmen.

Kommendantsflygeln

Den södra halvrunda flygeln kallas alltjämt så trots att överkommendantsexpeditionen flyttades därifrån till högvaktsflygeln under Oscar I:s tid. Tidigare disponerade högvakten en samlingslokal där.

Nuläge

Sammantaget kan man konstatera att det numera är hela Försvarsmaktens uppgift att gå högvakt och medverka i annan statsceremoniell verksamhet även om Livgardet har den största rollen.

I och med den avsevärda reduceringen av antalet förband inom Försvarsmakten från slutet av 1990-talet så har en särskild Livbataljon inom Livgardet avdelats för att avlasta övriga kvarvarande förband. Målsättningen är dock fortfarande att låta de flesta förbanden i hela landet och hemvärnet gå högvakt någon vecka eller något dygn.

Endast under 100 år har värnpliktiga (från 1900-talets början och fram till 2010) medverkat i högvaktstjänst. Nuvarande yrkesförsvar har inte förändrat genomförandet, eftersom bevakningsuppgifterna, kuppberedskapen och honnörstjänsten kvarstår. Traditionsnämnden vill samtidigt peka på att förändringar av högvaktstjänstens omfattning har skett tidigare.

En bonuseffekt för Sverige och Stockholm är att vaktparaden är en av Stockholms absolut största publikattraktioner som årligen ses av upp mot en miljon åskådare (varav många utländska turister) längs Stockholms gator och på Slottet. Det enda intryck av Försvarsmakten som allmänhet och turister numera oftast får är just i samband med högvakts- och annan statsceremoniell tjänst, eftersom försvarets förband i dag är mycket färre och mer avlägset grupperade.

För deltagande förband är det också en viktig möjlighet att visa upp sig och sina fälttecken samt att samla anhöriga och kamratföreningar.

Den beridna vaktparaden och eskorttjänsten kan vidmakthållas bland annat genom att en stiftelse äger och tillhandahåller hästarna.

Hur traditionerna bör hanteras i framtiden

TradN vill lyfta upp betydelsen av den statsceremoniella verksamheten, vilken också är knuten till det civila samhället och till internationella överenskommelser, något som ger Försvarsmakten ytterligare en plats i det offentliga rummet.

Frågan är således inte enbart en angelägenhet för Försvarsmakten, eftersom statsmakterna gett Försvarsmakten i uppgift att även delta i den statsceremoniella verksamheten inklusive högvaktstjänsten. Traditionsnämnden understryker därför statsceremoniernas viktiga roll och tillråder varsamhet vid eventuella förändringar.

De militära formerna med precision och uppträdande kräver hög kompetens och ses av utomstående som ett tecken på militär förmåga. Ceremonierna ger dessutom ofta ett stort medialt genomslag.

Statsceremonier såsom paradering i olika former över hela landet, till lands och sjöss och i luften, vid t.ex. statsbesök, mottagande av utländska ambassadörer och örlogsbesök (de senare även utomlands) är knutna till internationell praxis. Militära ceremonier i nationella och lokala sammanhang, även de som utvecklats med bl.a. militärbegravningar och mottagande av stupade, kräver särskild ceremoniell kompetens.

Den beridna ceremoniella verksamheten är främst kopplad till eskort vid statsceremoniella korteger. För att kunna bibehålla denna kompetens krävs vardagligt hanterande av hästarna och träning i form av ridning i stadsmiljö. De beridna vaktparaderna, som dessutom är ett mycket populärt inslag i stadsbilden sommartid, är en förutsättning för att upprätthålla denna specifika kompetens.

Som tidigare nämnts ser närmare en miljon åskådare årligen Försvarsmaktens förband i samband med vaktparaden till och vid statschefens residens. Den alltmer ökade turismen i Stockholm (numera även vintertid) pekar på vikten av att bevara detta samt ceremonier vid vaktombytet.

TradN vill därför betona varsamhet med befintliga traditioner. Dessutom bör man värna om de större statsceremoniella insatser som genomförs till exempel vid Nationaldagen, Riksmötets öppnande, kungliga bemärkelsedagar, högtidliga audienser, statsbesök samt Veterandagen.